

ANALİTİK PSİKOLOJİ ÇERÇEVESİNDE JOHN FOWLES'UN *KOLEKSİYONCU*
ve KOBO ABE'NİN *KUMLARIN KADINI* ROMANLARINDA BİREYLEŞME
YOLCULUĞU

MAĞDULE SU DEMİRCİOĞLU

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSTANBUL, 2023

ANALİTİK PSİKOLOJİ ÇERÇEVESİNDE JOHN FOWLES'UN *KOLEKSİYONCU*
ve KOBO ABE'NİN *KUMLARIN KADINI* ROMANLARINDA BİREYLEŞME
YOLCULUĞU

MAĞDULE SU DEMİRCİOĞLU

DANIŞMAN

PROF. DR. AYŞE MELDA ÜNER

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ'NE SUNULAN BU TEZ
KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT
YÜKSEK LİSANS
DERECESİ İÇİN KISMİ YETERLİLİKLERİ KARŞILAMAKTADIR

YEDİTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSTANBUL, 2023

İNTİHAL SAYFASI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum, bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

10/01/2023

Mağdule Su DEMİRCİOĞLU

ÖZET

Jung psikolojisiinde psişe birbirine karşıt ve birbirini tamamlayan bilinç ve bilinçdışından oluşur. Bilinç ve bilinçdışı kişinin bireysel yaşamından meydana gelirken kolektif bilinçdışı tüm insanlığın ürünü olup nesilden nesile aktarılır. Bilinçdışına ulaşan kişi orada gizli kalmış birtakım yönleriyle yüzleşir ve bu şekilde gelişir.

Bu çalışmanın temel amacı John Fowles'un *Koleksiyoncu* ve Kobo Abe'nin *Kumların Kadını* romanlarındaki ana karakterlerin bireyleşme yolculuğunu Jung'un arketipleri çerçevesinde incelemektir. Karakterlerin bütünlüğe olan yolculuklarında başarılarını ve yetersizliklerini göstermek amaçlanmıştır.

Modern kentin sıkıştırdığı bireyin benliğini keşfetmesi güçleşmektedir. Yalnızlaşan, yabancılaşan kendini değersiz hisseden bireyin kendini gerçekleştirebilmesi neredeyse imkansızdır. Ancak yüksek bilinç seviyesindeki birey bu koşullar altında başarılı olabilir. Fowles'un ve Abe'nin karakterlerinin şehirden istemeyerek de olsa uzaklaşması bilinçdışına inmelerini sağlamış ve onları bireysel sorgulama yapmaya yöneltmiştir. Modern kentte kendilerine ifade alanı bulamayan karakterler tutsaklık altında kendileriyle baş başa kalabilmiş, bu sayede bireyleşme yolunda ilerleme sağlayabilmişlerdir.

Anahtar kelimeler: Bireyleşme, Arketipler, Modernizm, Jung, John Fowles, Kobo Abe, Koleksiyoncu, Kumların Kadını.

ABSTRACT

In Jungian psychology the psyche consists of conscious and unconscious which are opposite and complementing each other. While conscious and personal unconscious arise from the individual life, the collective unconscious is the product of all humanity and is transmitted from generation to generation. Individual who reaches unconscious faces aspects that are hidden underneath and by confronting with them growth in the individual can be observed.

The main purpose of this study is to examine the individuation journey of the protagonists in John Fowles' *The Collector* and Kobo Abe's *The Woman in the Dunes* within the framework of Jung's archetypes and determine the degree of success or failure experienced by the characters in their journey to wholeness.

It is difficult for the individual to achieve self discovery while trapped by the modern city that provokes loneliness, alienation and worthlessness. To overcome this situation one needs to achieve to a higher consciousness level. The involuntary departure from the city by the characters of Fowles and Abe made them get into their unconsciousness and led them question themselves. The characters who cannot find a space for expression in the modern city were able to stay alone with themselves under captivity and thus were able to make progress on the path of individuation.

Keywords: Individuation, Archetypes, Modernism, Jung, John Fowles, Kobo Abe, The Collector, The Woman in the Dunes.

TEŞEKKÜR

İngiliz Dili Edebiyatı bölümünden ufkumu açan, farklı bakış açıları sağlayan değerli hocalarım, Prof.Dr. Mediha Göbenli'ye, Prof. Dr. Oğuz Cebeci'ye, Prof. Dr. Charles Daniel Sabatos'a ve Prof. Dr. Adriana Luminita Raducanu'ya emekleri, anlayışları, için müteşekkirim.

Tezimi titizlikle okuyup düzenleyen sevgili Nilay Karakoç, Bihter Oy ve Gülrü Gürkanlı'ya emeklerinden dolayı teşekkür ederim.

Karşılaştırmalı Edebiyat bölümümüzün değerli hocaları Dr. Öğr. Ü. Bahar Gökpınar'a ve Dr. Öğr. Ü. Serkan Şener'e engin bilgileri, yenilikçi bakışları ve emekleri için teşekkür ederim.

Jüri üyesi olmayı kabul eden Sayın Hocam Dr. Öğr. Ü. Murat Lüleci'ye teşekkür ederim, değerli vaktini ayırdığından dolayı kendisine minnettarım.

Yüksek Lisans eğitimim boyunca üzerimde çok büyük emeği olan, derin bilgisiyle yolumu aydınlatan, önerileriyle aklıma bile gelemeyecek noktaları görmemi sağlayan, sevecenliğiyle kendisine hayran bırakan çok kıymetli Hocam Prof. Dr. Ali Budak'a verdiği desteklerden ötürü çok teşekkür ederim.

Yüksek Lisans hayatımda öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, tez sürecimi bilgisi, ilgisi ve sabrıyla bitirmemi sağlayan, hatalarımı titizlikle düzelten, neşeli hâlleriyle günlerimi aydınlatan değerli Hocam Prof. Dr. Melda Üner'e ne kadar teşekkür etsem az, hakkını asla ödeyemem.

Okul günlerini iple çekmemi sağlayan canım arkadaşlarım Bengisu, Büşra ve Erdem sizi tanıdığım için çok şanslıyım. Sizinle her şey daha eğlenceli ve kolay hâle geldi.

Her zaman yanımda olan, beni hep destekleyen, güvenen canım ailem, iyi ki varsınız.

İÇİNDEKİLER

İNTİHAL SAYFASI.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
GİRİŞ.....	1
1. Analitik Psikoloji ve Carl Gustav Jung'un Biyografisi.....	3
1.1. Analitik Psikoloji	3
1.2. Carl Gustav Jung'un Hayatı.....	4
1.2.1. Jung ve Sanat	5
1.3. Psikanaliz ve Analitik Psikoloji İlişkisi	6
2. Analitik Psikolojinin Temel Kavramları ve Bireyleşme Unsurları.....	7
2.1. Yaşamın Birinci Bölümü	8
2.2. Yaşamın İkinci Bölümü	8
2.3. Bireyleşme/Bireyselleşme Farkı	9
2.4. Psişe	9
2.5. Ego	10
2.6. Bilinç.....	11
2.6.1. Kişisel Bilinçdışı	12
2.6.2. Kolektif Bilinçdışı.....	12
2.7. Persona.....	13
2.8. Gölge.....	14
2.9. Anima/Animus	16
2.10. Benlik.....	17
2.11. Bireyleşme	18
3. Bireyleşme Süreci	21

3.1.	Personayı Ayırt Etme	21
3.2.	Gölgenin Kabulü	22
3.3.	Anima ve Animus Farkındalığı	22
3.4.	Kendiliğin Keşfi	23
4.	Modernizm ve Bireyleşme	23
4.1.	Modernizm	23
4.2.	Bireyleşme Sürecinin Çıkmazı olarak Modern Toplum	24
5.	Yazarların Biyografileri, Eserlerin Özetleri ve <i>Koleksiyoncu</i> ve <i>Kumların Kadını</i> Romanlarında Bireyleşme Aşamaları	26
5.1.	John Fowles'un Hayatı	26
5.2.	<i>Koleksiyoncu</i> Romanının Özeti	27
5.3.	Kobo Abe'nin Hayatı	28
5.4.	<i>Kumların Kadını</i> Romanının Özeti	30
5.5.	<i>Koleksiyoncu</i> ve <i>Kumların Kadını</i> Romanlarında Persona	31
5.6.	<i>Koleksiyoncu</i> ve <i>Kumların Kadını</i> Romanlarında Gölge	35
5.7.	<i>Koleksiyoncu</i> ve <i>Kumların Kadını</i> Romanlarında Anima/Animus	42
5.8.	<i>Koleksiyoncu</i> ve <i>Kumların Kadını</i> Romanlarında Bireyleşme	51
5.9.	<i>Koleksiyoncu</i> ve <i>Kumların Kadını</i> Romanlarında Modernizm- Bireyleşme İkilemi	59
	SONUÇ	69
	KAYNAKÇA	71

GİRİŞ

Jung Psikolojisi bireyin kendini keşfetmesini ve bireyleşmeye giden yolculuğunu analiz eder. Edebiyatın içinde, romanlarda karakterlerin kendilerini bulması, kaybetmesi ve bu yolda yeniden keşfetmesi karşımıza çıkar. Jung da sanatın özellikle edebiyatın Analitik Psikoloji ile birbirini besleyen iki dal olduğundan bahsetmiştir. “Bir psişik süreç incelemesi olan psikolojinin edebiyat araştırmasına da pekâlâ uygulanabileceği açıktır, çünkü insan psişesi bütün sanat ve bilimlerin rahmidir” (Jung, 2017, s.115). Karakter çeşitliliği açısından bir hayli zengin olan roman türünde Analitik Psikolojinin çekirdeğini oluşturan bireyleşme sürecini adım adım gözlemlemek heyecan vericidir.

Bu tez 1960’larda biri Japon yazar Kobo Abe, diğeri İngiliz yazar John Fowles tarafından yazılan iki romanı psikolojik yönden incelemeyi amaçlamıştır. 19. ve 20. yy.’ın en önemli psikiyatrlarından, Analitik Psikolojinin kurucusu olan Carl Gustav Jung’un bireyleşme kavramı çerçevesinde eserler analiz edilmeye çalışılmıştır. Ele alınan romanlardaki karakterlerin bireyleşmeye doğru yürüdükleri yolda başarabildikleri ve üstesinden gelemedikleri Jung arketipleri incelenmiştir.

Jung bireyin bütünlüğe kavuşumunu sağlayan psikolojik yolculuğunu bireyleşme olarak adlandırmıştır. Bu yolculukta kişinin kendisinde mevcut bulunan özelliklerini bilinçdışından bilinç yüzeyine çıkarması esastır. İnsanlığın içinde karanlık bir tarafın varlığı ve bu fikirle yüzleşmek gerektiği ele alınan eserlerde karşımıza çıkar. Gölgenin toplumun alışkanlıklarına göre sürekli olarak bastırıldığı ve bireyin gerçek benliğini kendi iradesiyle serbest bırakmasının zorluğu gösterilmeye çalışılmıştır. Anima ve animus farkındalığıyla akıl ile içgüdü, duygu ile mantık dengelenir ve kişi kendini daha çok tanımaya başlar.

Carl Gustav Jung öğrencisi olduğu Sigmund Freud’un yolundan gitmiş olsa da daha sonra kendisinin temellerini attığı kolektif bilinçdışı kavramının öne çıktığı Analitik Psikolojiyi kurmuştur. Jung, seyahatlerinden, deneyim ve gözlemlerinden yola çıkarak kolektif bilinçdışı kavramını bulmuştur. Bu insanların yaşadıkları topluma, kültüre dair soydan gelen özellikler taşıdığını ve bunun bilinçten de önce hazır bulunduğunu vurgulayarak Freud’dan ayrılmıştır. Jung sanatla psikoloji ilişkisine önem

verir. Eserleri sanatçının bilincinden çıkmadığına aksine toplumsal bir belleğin ürünü olduğuna ve bulunduğu toplumu yansıtan kolektif bilinçdışına ait görmüştür.

İlk bölümde Analitik Psikoloji hakkında bilgi verilmiştir ve psikanaliz ile ilişkisi incelenmiştir. Freud ve Jung'un yaklaşımları ve birbirinden ayrıştıkları noktalar üzerinde durulmuştur. Jung'un sanat hakkındaki düşüncelerine değinilmesi araştırmamızın konusunun bu yönde olması bakımından önemlidir. İkinci ve üçüncü bölümde bireyleşme sürecinde bireyin karşılaştığı arketipler ve birbirleriyle ilişkileri açıklanmıştır. Jung'a göre arketipsel imgeler belirli bir düzende ilerler ve sistematik bir döngüye sahiptir. Birey *personasını* ayırt ettikten sonra *gölgesiyle* yüzleşebilir ve ancak bunların ardından *anima/animus*'unun farkına varabilir. Bu üç aşamayı deneyimleyen kişi benliğinin bütünlüğünü sağlayıp bireyleşmeye adım atmayı başarmış ve daha yüksek bir bilince sahip olmuştur. Dördüncü bölümde modernizmin bireyleşme üzerindeki etkisi incelenmiştir. Aklın merkeze alındığı ve dinin önemini yitirdiği modern çağda zamana ayak uydurmaya çalışan bireyin diğer insanlarla iletişimi azalır. Makineleşmenin öne çıkmasıyla insanın da robotlaşması bireyin mutsuzlaşarak kendini değersiz hissetmesiyle sonuçlanır. Modernizmin bireyi sarsarak önemsizleştirilmesi onun bireysel farkındalığını gerçekleştirmesini zorlu kılar. Beşinci bölümde karakterlerin adım adım hangi aşamalardan geçerek benliklerini inşa ettikleri ve böylece bütünlüğe ulaşmaları ya da bireyleşme yolunda başarısız olmaları karşılaştırılarak gösterilmeye çalışılmıştır. Modern kentte yaşayan karakterlerin bireyleşme yolunda yüzleştiği sıkıntılara değinilmiştir.

1. Analitik Psikoloji ve Carl Gustav Jung'un Biyografisi

1.1. Analitik Psikoloji

Analitik Psikoloji diğer adıyla Jung psikolojisi daha önce var olan psikoloji kuramlarından beslenerek kendi özgün yapısını ortaya koyar. C. G. Jung'un analitik psikolojiye katkısı psişenin yapısı ve işleyişi hakkında insanları anlamak ve tedavisel açıdan hipotez oluşturmayı araştırır. Jung "Analitik Psikoloji" kavramını Freud'un görüşlerinden ayrıldığı zaman geliştirir. Kendi ilgi alanları, araştırmaları, deneyimleri ve fantezilerinden yola çıkarak Analitik Psikoloji'nin temellerini atar (Geçtan, 2014, s.171). Mitoloji, dinler ve felsefe alanlarında derinleşerek Analitik Psikoloji'nin kurulacağı zemin üzerinde çalışmalarını sürdürür. Jung'un görüşlerine onun Afrika'ya, Hindistan'a, Doğu'ya yapmış olduğu seyahatler de katkı sağlar. Analitik Psikoloji çalışmalarını Tunus ve Sahra Çölü'nde ilkel insan psikolojisini araştırması, kolektif bilinçdışına yönelik yaptığı araştırmalara dair Hindistan, Seylan gezilerinde edindiği gözlemler ve deneyimlerden edinilen incelemeleri oluşturur (Jung, 2001, s.321-333).

Jung'a göre "Analitik Psikoloji temelde bir doğa bilimidir ama başka bilimlere oranla gözlemcinin bireysel ön yargılarına çok daha açıktır. Bu nedenle bir psikolog, en azından gözle görülebilen yanılgılara düşmek istemiyorsa tarihsel ve edebi paralellikler kurabilmeye çok özen göstermelidir" (Jung, 2001, s.199). Jung bilimin kuşku duyarak baktığı dini simgeler, falcılık, düşler gibi konularla ilgilendiğinden bilim çevresi tarafından eleştirilmiştir. 19. yy.'da psikolojinin materyalizmle beraber ilerlediğini ve deneysel psikolojiyi laboratuvarla sınırlandırılmış olduğunu belirtmiştir. Jung'un görüşleri deneysel psikolojiden ayrılarak pratik psikoloji tarafındadır. Jung psikolojisi insan yaşamıyla, günlük eylemleriyle ilgilenir. Jung'un çalışmalarının amacı insan ruhunu en iyi şekilde anlamaktır ve bunu yaparken Jung hastalarının hastalıklarını "kusurlu bir uyum" olarak nitelendirir (Jung, 2019, s.109). Her bir hastanın biricik olarak görüldüğü onların tecrübelerini anlamanın önemini vurgulayan, bireyi merkeze almasıyla Jung psikolojisinde hümanistik bir bakış açısı hâkimdir.

Jung'un bakış açısı bilinen maddenin yeni bir şekilde ele alınmasıyla yeni içgörüler kazandırır. Analitik psikoloji ile insan psişesinin doğası öncelikli olarak insan gözlemine dayanır. Psişe insan deneyiminin en gizemli bölgelerinde ve en karanlık tarafındadır (Percival, 1986, s.30). Analitik psikoloji kolektif bilinçdışının önemini vurgulayarak, arketiplerin varlığını, kendiliğin gücünün önemini belirtir. Kolektif

bilinçdışında bütün insanoğlunda ortak bulunan atalardan gelen tüm geçmişi kapsayan düşler, mitler, masallardan söz edilir. Bunlar kişinin bilinçdışında doğuştan bulunur. Kolektif bilinçdışı diğer psikoterapi okullarıyla karşılaştırıldığında Analitik Psikolojiye ek bir boyut kazandırır. Gürses, Jung'un keşfettiği kolektif bilinçdışının ve arketiplerin tüm insanların genetik kodlarıyla taşıdığı ve geçmişin izlerini barındıran imgeler olduğunu söyler. Bu izlerin çoğu zaman düşler, masallar ya da dini coşkular gibi ritüellerle dışa vurulduğunu belirtir. Aynı zamanda arketiplerin bilincin henüz var olmadan daha önce ortaya çıkan izlenimler olduğunu ortaya koyar (Gürses, 2001, s.79). “Analitik Psikoloji'nin öne sürdüğü ‘bireyleşme süreci’ doğayla ve kültürle uyumlu içe dönük, entelektüel bir ruhsal gelişim önerir” (Kaplan, 2015, s.339).

1.2.Carl Gustav Jung'un Hayatı

Jung 1875 yılında İsviçre'de doğar. Babası papazdır. Jung'un annesi ve babası arasındaki anlaşmazlıklar ve kavgalar çocukluk yıllarında içsel sorunlara sebep olur. Jung üç yaşındayken annesi sinir krizi geçirerek uzun bir süre hastanede tedavi olduğundan Jung ile bu süre içinde bakıcısı ilgilenmiştir. Bu süreçte kadınlara dair bilinç ve bilinçdışında farklı duygu ve düşünceler gelişmiştir. Anne ve babası ayrıldıktan sonra düşler görmeye başlar. Kendinden büyük kardeşleri öldüğünden dokuz yaşına kadar Jung tek çocuk olarak yalnız başına zaman geçirmiş, kendi hayal gücüne sarılmıştır (Bobroff, s2020, s.27). Jung hem okulda hem de evde yalnız bir çocuktur ve kendi başına kurduğu oyunlar fanteziler ve ritüellerle doludur. Jung öğrencilik hayatından pek memnun değildir. Okula gitmemek için bayılma nöbetleri geçirir. Bu dönemde kendi içinde birbirinden farklı iki kişiliği olduğunu düşünür. Biri herkesin dışarıdan gördüğü kişidir diğeri ise insanlardan uzak, doğaya, düşlere ve Tanrı'ya yakın yaşlı biridir. Jung sonradan bunları “ego” ve “benlik” olarak tanımlayacaktır (Stevens, 1999 s.20-22). Jung'un karşılaştığı sorunlar onun içedönük olmasına neden olmuştur. Jung kendi ilgi alanlarına döndükçe ve araştırmalar yapıp okudukça hayat hakkında yeni düşünceler ve bakış açısı edinmiştir. İçe kapanık, çekingen biriyken iletişime açık, kendine güveni tam birine dönüşmüştür (Hall & Nordby, 2016, s.16).

1895 yılında Basel Üniversitesi'nde tıp okumaya başlar. Jung mezun olup bir süre çalıştıktan sonra Freud ile tanışır. On altı yıl Freud ile çalıştıktan sonra anlaşmazlıkları

yüzünden ayrılırlar. 1911’de Jung *Bilinçdışının Psikolojisi* kitabının ilk bölümünü yayımlayarak Freud’un kimi teorileriyle aynı fikirde olmadığını ve bununla beraber dostluklarında kırılmaya yol açan bir kopuş gerçekleşir. Jung Birinci Dünya Savaşı’nda görev yaptıktan sonra *Psikolojik Tipler* (1921) kitabını yazar. Bu kitapla kişisel ve kolektif bilinçdışı, arketipler ve bireyleşme süreciyle ilgili teorilerini ortaya koyar. 1948’de Zürih’te Jung Enstitüsü’nün kurulmasıyla yazmaya devam eder. Toplu eserleri 1953’ten itibaren çıkmaya başlayarak 1961’de ölümüne kadar devam eder (Leigh, 2011, s. 95-96).

1.2.1. Jung ve Sanat

Jung sanat hakkındaki düşüncesini sanat ve sanatçıyı birbirinden ayırarak başlar. Sanatçının kişisel özelliklerini sanat yapısından ayrı tutması önemlidir. Bununla ilgili olarak “Sanatçının kişisel psikolojisi çalışmalarının çoğu yönünü açıklayabilir ama işin kendisini açıklayamaz” (Jung, 2017, s.116). Jung’a göre sanatçı insan olarak kişisel psikolojisine eşit olabilir, ancak bir sanatçı olarak yaratıcılığına denktir. Sanatçının kişisel sorunları sanatını belirlemez. Sanatçı kolektif bilinçdışının bir aracıdır. Jung sanatçının içinde yaşadığı toplumun psişik ihtiyaçlarını karşılayan kişi olduğunu belirtir (Jung, 2017, s.136).

Psikolojinin, psişik süreçleri incelediğinden, edebiyata yol göstereceği açıktır çünkü insan psişesi tüm sanat ve bilim dünyasında mevcuttur (Jung, 1997, s.327). Jung’a göre psikolojinin edebiyat alanına katkısı sanatçının kişisel kompleksleri aracılığıyla değil, yapıtlara psikolojik anlam kazandırarak sanatla birleşmesidir. Jung kendisini hiçbir zaman bir edebiyat eleştirmeni olarak görmemiştir, bunun yerine kendi çalışmalarının edebiyata yakın olması ve edebiyatın psikoloji gözünden değerlendirilmesine dikkat çekmiştir. (Herrmann, 1997).

Psikolog için en incelemeye değer edebiyat yapıtı yazarın karakterlerin özelliklerini, huylarını tam açıklamadığı romanlardır. Bu tip romanlar psikologlar tarafından incelenmeye ve araştırılmaya elverişlidir. Yazarın yönlendirmesi olmadan psikolog psikolojik tahminlerde bulunabilir. Psikoloji bilimi edebiyatın renkli dünyasına çerçeve oluşturarak karşılaştırma gereçlerini, terimlerini sunarak ışık tutar. (Jung, 1997, s.329-338).

1.3.Psikanaliz ve Analitik Psikoloji İlişkisi

1907 yılında Jung'un psikanalizin kurucusu Sigmund Freud ile tanışması onun için çok önemlidir. Freud ve Jung'un yedi yıl süren birbirlerinden etkilenmelerini sağlayan yazışmaları olmuştur. Her ne kadar Jung Freud'un teorilerinden etkilenmiş olsa da onun cinselliğe aşırı derecede odaklandığını düşünür. Freud'un odak noktası haline getirdiği cinsel enerji yerine Jung ruhsal olana önem verir. Zıt kutuplar ruhsal enerjiyi oluşturur. Bu düşüncede tez zıttıyla var olur. Zıtlıkların oluşturduğu pozitif ve negatif etmenler enerjinin açığa çıkmasını sağlar. Bilinç ve bilinçdışı birbirini tamamlayan zıtlıklardandır. Psişenin bütünü bir buzdağına benzetilecek olursa, yüzeyde olan ve görünen kısım bilinç, su altında kalan ana parça ise bilinçdışıdır (Jung, 1997, s.35). Jung Freud'un bilinçdışı kavramını yeterince geliştirmedigine inanır. Freud ile baba-oğul ilişkisi geliştirmelerini sağlayan Jung'tur. Freud Jung'u psikanalizin geleceği olarak görür, Jung ise Freud'u hiç sahip olamadığı güçlü baba olarak konumlandırır (McGuire, 1987, s.44). Birbirlerinden hem görüş hem de fiziki ayrılıkları Jung'un memnuniyetsizliği olmuştur. Dostlukları bile son bulmuştur. Bunun üzerine Carl Jung Analitik Psikoloji olarak adlandırılan kendi teorisi üzerinde çalışmaya yoğunlaşmıştır. Jung'un Analitik Psikoloji kuramının merkezinde bilinç ve bilinçdışını oluşturan psişe bulunur.

“Sanatçının psişesinden doğan sanat yapıtı özerk bir komplekstir” (Jung ,1997, s.321) sözünün sahibi olan Jung, Freud'dan ayrılır. Freud sanat eseri ve sanatçıyı birbirinden ayırmaz ve sanat eserini sanatçının kişisel komplekslerinden oluştuğunu savunur. Freud'u bu görüşleriyle indirgemeci olarak niteleyen Jung sanatçıyla ilgilenmez. Onun amacı tüm insanlığa ait genel motifler keşfetmektir. İnsanın yaratıcı güdüsünün bilinçdışında olduğu ve bu yapının bireyden bağımsız olduğuna dikkat çeker.

Freud bireyin toplumla bir bütün ve onun bir parçası olmasını amaçlarken Jung bireyin bütünlüğünü gerçekleştirmeyi amaçlar. Jung psikolojisi tıpkı bir anne gibi bireyi kucaklar. “Freudcu psikanaliz ataerkildir: Görev duygusu ve ceza korkusu bilinçdışının temelini oluşturur. Freud'un üstben'i erkeksidir. Jung'un Analitik Psikoloji' sinin temeli ise anaerkildir; hem yutup yok edici hem de koruyucu kadın imgeleriyle doludur” (Gürol, 1997, s.14).

Freud’a göre her insan saldırgan istekler, arzular ve dürtüler sergiler. Bu dürtüler yaşamda ahlaki olarak kabul edilemez, bastırılarak bilinçaltında yerini alır. Freud rüyaları bu tür dürtülerin serbest bırakılabileceği ve gerçekleştirilebileceği bir yol olarak görür. Freud sembollerin cinselliğin sansürlenmesine fakat aynı zamanda ifade edilmesine izin veren işlevi olduğunu savunur. Jung Freud’un yönteminin tek taraflı, durağan ve indirgemeci olduğunu sembolik anlamın derinliği ve zenginliğinin zarara uğradığını düşünür. Jung bilinçdışını iki yapıda inceler. İlki Freud’un da tanımladığı bastırılmış kişisel fikirleri içeren kişisel bilinçdışıdır. Diğer ise birey ötesi, evrensel düşünceler içeren daha derinde bulunan kolektif bilinçdışıdır. Jung Freud’un sabit anlam yüklediği imgeler için “sembol” terimini kullanır. Freud’un sembolleri bilinen şeyleri temsil eder. Jung’un kolektif bilinçdışı teorisiyle semboller, bilinmeyen bir psikolojik olguyu en iyi şekilde ifadeyi tanımlamaya yöneltir ve önceden tasarlanmış sabit bir anlamı yoktur (Gordon, 2000, s.107-108).

Jung’a göre sembollerin işlevi bir görüngüyü formu olan bir düşünceye dönüştürmektir (Jacobi, 1974, s.99). Böylece imgelemen sembolik işlevi kişinin aksi durumda gözlenemeyen gerçeklikleri, içsel deneyimin önemini ve anlamını açığa çıkartır (Gordon, 2000, s.112).

Jung, Freud’un kişiselleştirilmiş, birebir temsil içeren indirgemeci, nedensel metodunu daha derin, yapıcı tarihsel ve kültürel kökenlere dayanan arketipsel genişletme metodunu benimsemesiyle terk eder.

2. Analitik Psikolojinin Temel Kavramları ve Bireyleşme Unsurları

Jung bireyleşme sürecini iki ana bölüme ayırır: Yaşamın ilk yarısı ve yaşamın ikinci yarısı. Bu iki bölüm de birbirleriyle çelişen ve aynı zamanda birbirini tamamlayan gelişimsel görevler ve kişisel niteliklerle tanımlanır.

İnsan ancak ‘bireyleşme süreci’ni tamamlandığı, bilinç ve bilinçdışı ile uyum içinde bir arada yaşamayı öğrendiği zaman, tamlığa kavuşmuş, bütünleşmiş, sakin, verimli ve mutlu olacaktır (Jung, 2016, s.10). İnsan kendinde yanlış ya da eksik olan noktaları düzeltmeyi hedefler. Bireyleşme her insanda potansiyel olarak bulunur. Bu süreç yaşam boyu sürer ve iki ana aşamadan oluşur. Birinci aşamada bilinç düzeyinde bireyleşme yaşamın ilk aşaması olan genç ve orta yaşa kadar süren bir dönemdir. Bu dönemde çevreye uyumlu psişik unsurlar geliştirilir. Bireyleşmenin ilk aşamasında kişisel tutum

ve uygun persona şekillendirilir. Amaç; kişinin dış ortama uyum sağlamasıdır. Bu noktada yapılması gereken “egoyu sağlamlaştırma, esas işlevin ve baskın tavır tipinin farklılaşması, uygun personayı geliştirerek bireyin çevrenin taleplerine adaptasyon sağlamasını amaçlar” (Jacobi, 1974, s.108). Öte yandan bireyleşmenin ikinci aşaması psişenin bilinçdışına bağlı taraflarının farkına varılması ve onlarla bireyin bütünleşmesini içerir. Jung esas olarak ikinci aşamaya ve bireyleşme sürecine yoğunlaşır. Bireyin benzersiz kişiliğini geliştiren sürece içeriden bakar.

2.1.Yaşamın Birinci Bölümü

Yaşamın ilk yarısında kişinin içgüdüsel dürtüleriyle başa çıkmayı öğrenmesi, bireysel kimliğini oluşturmaya, evlenip aile kurması, kişinin yeteneklerini iş hayatında ve toplumda yansıtmaya beklenir. Jung’a göre “ilk dönemin önemi şüphesiz bireyin gelişiminde, dış dünyaya kök salmasında, türünün çoğalmasında ve çocukların bakımında yatar. Bu, tabiatın apaçık gayesidir” (Jung, 2016, s.46). Yaşamın bu bölümünde kişi dış gerçekliklere uyum sağlayarak hayata nasıl tutunacağını ve çevresiyle nasıl geçineceğini öğrenir. Bireyin çevrenin taleplerine uyum göstermesi amaçlanır. Bu dönemde personanın topluma uyum sağlaması hedeflenir. Yaşamın bu bölümünde kişi dış gerçeklerle ilgilendiğinden bilinçdışına yönelmez ve bireyleşme isteği belirmez (Stevens, 1999, s.82). Yaşamın bu döneminde kişinin yaşadığı deneyimler yaşamın ikinci bölümünün oluşmasına katkıda bulunur. Bu dönemde topluma karşı sorumluluklar yerine getirilir ve bireyleşme hakkını kazanmak için çaba sarf edilir (Stevens, 1983, s.79).

2.2.Yaşamın İkinci Bölümü

Yaşamın ikinci yarısında gelişmeye yönelik yeni görevler ortaya çıkar ve daha önce gelişmemiş nitelikler önem kazanır. Kişi dış gerçekliklerle meşgul olmaktan uzaklaşarak kendi iç gerçekliğine yönelmek ister. Bu dönemde kişi kendini tanımaya derin istek duyar. Kendi içine dönen birey sorunlarının farkına vararak kendinde değişim göstermek ihtiyacı duyar. Kişi kendi içine dönerek varoluş amacına kafa yorar. Bu dönemde birey yetersizlik hissiyle yüzleşir. Sahip olduğu inançlar, değerler, gerçekler sorgulanır. Bu aşamada amaç yaşamın ilk döneminde edinilen inançların, değerlerin karşıtlarının bulunmasıdır (Jung, 1997, s.153). Bu demek değildir ki yaşamın

ilk yarısında edinilen her şey yakıp yıkılmalıdır. Kişi eğer bireyleşme yolculuğuna çıkmışsa yaşamın ilk yarısında edindiği tecrübeler sayesinde ikinci aşamaya gelmiştir. Yeni bir anlam arayışı içerisine giren birey bilinçdışına bastırıldığı tarafların keşfine yönelir. Jung’a göre bireyleşme süreci kişinin yaşamının ikinci bölümü olan olgunluk dönemine rastlar. Olgun birey için bu süreç yerine getirilmesi gereken zorunlu bir meseleyken, genç kişiler için tehlikeli bir süreçtir (Jung, 1975, s.396). Orta yaşla birlikte bireyin ihtiyaçları başta olmak üzere hayata bakış açısı değişmiş ve artık birey, kişiliğinin daha derin yönlerine inme ihtiyacı hissetmeye başlamıştır (Jacobi, 1973, s.147). Olgun bireyler içlerinde yaşama karşı bir anlamsızlık hissederler. Gençlikteki tutkularının artık yok olmasıyla hayatlarında yeni bir amaç ararlar (Fordham, 1997, s.102-103). Kişi yaşamının ilk yarısında personası olarak tanımlanırken yaşamın ikinci yarısında bu durum kişiyi rahatsız eder. Olgun insan içinde bastırıldığı duyguları, bilinç düzeyine çıkararak “gölge” sini kabul eder.

2.3.Bireyleşme/Bireyselleşme Farkı

Bireyleşme -aynı zamanda dünyayı kişinin benliğinde toplayan- kolektif nitelikleri de içeren bireyin kendi benzersiz potansiyelinin gerçekleşmesi ve gelişmesi ile ilgiliyken, görece özgür bireyi ya da benliği vurgulayan bireycilik ya da bireyselleşme ise kolektif bağ ve nitelikleri içermeyi için insanı dünyadan soyutlar (Hockley, 2004, s.188-189). Bireysel kişi ego merkezli ve bencildir. Bireyleşmeyi gerçekleştirmiş kişi ise bilinçdışını ayırt edebilen, kendi farklılığından haberdar ve tüm evrenle bir olabilen biridir (Fordham, 1997, s.102).

2.4.Psişe

Psişe bilinç, bireysel bilinçdışı, kolektif bilinçdışı süreçlerinin bütünü ifade eden terimdir (Jung, 2016, s.54). Bireyin bilinç ve bilinçaltı duygu, düşünce ve davranışlarını ifade eden kişiliğin tamamı olarak nitelendirilmiştir (Hall & Nordby, 2016, s.30). Jung insan psişesinin doğuştan tabula rasa olmadığını ve doğmadan önce oluşturulduğunu savunur (Jung, 2016, s.60). Jung’a göre birey varoluştan gelen bir bütünlüğün içindedir. Yaşam amacı içindeki bütünlüğün farkına varmak, ve onu tekrar bir bütün haline getirmektir (Hall & Nordby, 2016, s.31).

Jung için bilinç ve bilinçdışı birbirinden ayrılmaz. Psişe, Jung’a göre insan kişiliğinin tamamını ifade eder. Bilinç ve bilinçaltına ait tüm psikolojik süreçler psişenin etrafındadır. “Dünyanın ve insanlığın güvenliği kişiliğin (psyche) dengeli olarak işlemesine bağlıdır” (Sambur, 2005, s.53).

Psişenin özü diyalektiktir. Bir bütün olarak psişe birbirini dengeleyen karşıt güçlerden meydana gelir. Psişe insan tecrübesinin ve bilgisinin başlangıç noktasıdır. Bilinç ve bilinçdışının bütünlüğünü temsil eder. Bilinçdışı içerik kişinin bilinç farkındalığının ötesindedir. Psişe tüm psişik içeriklerin bütünlüğünü temsil eder. Jung’a göre psişe bilinç ve bilinçdışı tüm psişik süreçlerin toplamıdır. Bir bütün olarak psişe, hissedilebilen ve bilinçli egodan oluştuğu gibi bilinçli egoya bağlı olmayan ve onun tarafından hissedilmeyen psişik içeriklerden oluşur. Diyalektik harekete göre her şey kendi karşıtına yol açar ve sonra onunla birleşerek daha yüksek ve karmaşık bir bütün oluşturur. Jung psikolojisinin merkezinde dünyanın diyalektik doğasının karşıtlıkların ilkesinden yansıtıldığı yer alır. (Jung, 1971, s.425). Psişe insan deneyimi ve bilgisinin tümünün başlangıç noktasıdır. Bilinç ve bilinçdışının bütünlüğünü temsil eder. Bilinçdışı içerik bilincin anlık farkındalığının ötesindedir. Bilinçdışındaki psişik süreçler de bireyi dış dünyadaki deneyimleriyle aynı ölçüde etkiler. Nesnelerin dış dünyası dış gerçekliktir, imgelemin iç dünya içerikleri içsel gerçekliktir. Her ikisinin de bireyin bilincinde etkileri bulunur.

Bireyleşme kendini gerçekleştirme süreci olarak arketipsel aşamalardan geçerek psişik bütünlüğe varan bir oluşumdur. Arketipsel imgeler doğmadan önce mevcuttur. Jung’a göre arketipler, insanlar için her çağda, her coğrafyada, ırk, dil ya da din farkı olmadan benzer duygu, düşünce, imge ve mitolojik motiflerin belirmesine sebep olan faktörlerdir (Stevens, 1983, s.72). Jung’a göre hayatta karşılaşılan durumlar kadar çok sayıda arketip bulunur. Belirli bir arketipe karşılık gelen bir durumla karşılaşıldığında o arketip bireyin bilincine içgüdüsel bir dürtü gibi baskı yapar.

2.5.Ego

Ego bilinç alanının merkezini oluşturan yüksek derecede devamlılığa sahip fikirler kompleksidir. Ego, bilen ve arzulayan ‘ben’ olarak bilincin merkezidir (Fordham, 1997, s.23). Ego bilince ait bir kavramdır ve kişinin deneyimlerinden, düşüncelerinden ve duygularından oluşur. Psişede çok fazla yer kaplamamasına karşın egonun etkinliği

önemlidir. Egonun algıladığı her şey bilinç düzeyine çıkar. Ego bazı içeriklerin bilince çıkmasına engel olarak bilinçdışında kalmasına sebep olur. Kişi ancak bireyleşme yolculuğuna çıkarsa egonun bilinçdışı düzeyde bıraktığı içerikler bilince çıkar. Egonun sınırları, psişik içeriklerin doğrudan algılandığı alanı kapsar, egonun doğrudan algılayamadığı psişik içerikler ise bilinçdışı alana girer (Jung, s.14). Kişinin yaşamının ilk döneminde amacı sağlam bir ego geliştirmektir. Bireyleşme sürecinde yol alan bir kişinin egosu, daha fazla deneyimin bilince yükselmesini sağlar. Güçlü içerikler egoyu zorlayarak bilince ulaşırken, zayıf olanlar geri çevrilirler (Geçtan, 2014, s.162-163). Egonun bilinçdışının rehberliğine ihtiyaç duyuşu ve bilincin de egonun yardımına gereksinim duyuşu, bireyleşme sürecinin tipik bir anlatımıdır (Hockley, 2004, s.289). Jung’a göre egoyu en çok altüst eden arketipler, ‘gölge’, ‘anima’ ve ‘animus’tur. Bunlardan en ulaşılabilir ve en kolay deneyimlenebilir olanı, doğası büyük ölçüde kişisel bilinçdışının içeriğinden türetilbildiği için ‘gölge’dir (Jung, 2016, s.179). Kendiliğin gelişme süreci, egonun ondan gelecek talimatlara ne kadar uyacağı ile bağlantılıdır (Jung, 2016, s. 162). Ego bireyin kişiliğinin sürekliliğini sağlar. Birey ego sayesinde her gün aynı kişi olduğunu bilir (Hall, s.34). Dış dünyadan gelen tüm deneyimler ve iç dünyaya ait izlenimler, tepkiler egonun faaliyeti içindedir.

2.6.Bilinç

Bilinç dış dünyayı algılama ve kişinin farkında olduğu zihin bölümüdür. Türk Dil Kurumu sözlüğünde “bilinç”; “Algı ve bilgilerin zihinde duru ve aydınlık olarak izlenme süreci” şeklinde tanımlanır. Bilinç dış dünyayı algılamada önemli bir rol oynasa da bilincin algıladığı duyular bilinçdışında hazır bulunur. Bilinçdışı bilincin oluşmasını sağlar çünkü bilinçten önce bilinçdışı vardır (Jung, 2016, s.33). Bilinçdışının bilinci oluşturması bilincin daha değersiz olduğu anlamına gelmez. Bilinç, bireyleşmenin sadece başlangıç aşamasını değil, dayanak noktalarını da oluşturur (Sambur, 2005, s.74). Bilinçdışı; kaybolmuş anılar, unutulmuş acı veren düşünceleri barındırır. Bilince ulaşacak kadar güçlü olmayan algılardan oluşur. Psikolojik olarak insan yaşamının amacı bireyin öteki tarafından haberdar olmasıyla daha büyük bir olgunluğa erişmesini sağlamaktır. Bilinçdışına ait içeriklerle yüzleşip onları bilinçle bütünleştirerek birey kendi içsel doğasının daha eksiksiz bir ifadesi haline gelir.

Jung’a göre insan psişesinin bilinçdışı düzeyi iki gruba ayrılır: kişisel bilinçdışı bireyin kendi yaşamının unutulmuş ya da baskılanan tarafını içerirken kolektif bilinçdışı kişinin yaşamı boyunca edinilmemiş fakat miras alınan bellekten gelenleri kapsar. Kolektif bilinçdışı içeriği bilinçte rüyalar ve aktif hayal gücü yoluyla açığa çıkar.

2.6.1. Kişisel Bilinçdışı

Bilinçdışı egoya bağlı olmayan tüm psişik içerikleri kapsayan bir kavramdır. Bilinçdışı, bilince ulaşmamış ya da ileride bilince erişecek psişik içerikleri kapsar. Egonun erişemeyeceği ve kendine özgü karakteri, işlevleri olan zihinsel içerikler bilinçdışını oluşturur (Samuels, Shorter & Plaut, 1993, s.155). Jung’a göre bilinçdışı yaratıcıdır ve bireyin hizmetindedir.

Bilinçli olabilecek tüm içerikler, kişisel deneyim kazanımları kişisel bilinçdışını oluşturur. Kişisel nitelikteki bu içerikler, kaybolmuş anılar, bilerek unutulmuş acı veren düşünceler ve henüz bilinç düzeyine ulaşacak kadar olgunlaşmamış içeriklerden oluşur.

2.6.2. Kolektif Bilinçdışı

Bilinçdışının kişisel seviyesinden daha derinde olan tarafı kolektif bilinçdışıdır ve doğrudan keşfedilemez. Bilinçte yansımaları rüyalar ve aktif hayal gücüyle ortaya çıkar. Kolektif bilinçdışı bireysel ayrımların olmadığı bir seviyedir. Tüm insanlığa ait ortak olan ilksel imgelerden ve motiflerden oluşur.

Bireyleşme sürecinde bilincin bilinçdışıyla yüzleşmesi Jung psikolojisinde bilinçdışı kavramının ana hattıdır. Bireyleşme kişinin kendisini toplumdan ayırmasını gerektirmez, aksine kendi benzersizliğini bulunduğu çevrede fark etmesine yardımcı olur. Bireyleşme yolunda egonun rolü çok önemlidir çünkü ancak ego aracılığıyla bilinçdışının sembolleri bilinç haline gelir. Ego ve benlik aynı şey değildir. Ego sadece bilincin konusuyken benlik tüm psişenin nesnesidir, yani bilinçdışını da içerir. Violet S. de Laszlo bireyleşmeyi “dini deneyim, kişinin varoluşunu yaratıcı bir şekilde yaşayıp kendi sonsuz oluşumunun akıntısına katılımının farkındalığı” olarak tanımlar (Jung, 1991, s.29).

2.7.Persona

Bireyleşme sürecinin ilk aşaması personadır. Kişinin çevresiyle ilişkisinde sabit ve dengeli bir benliğin gösterilmesi için çalışır. İçinde bulunduğu kültüre uygun olmasını ve toplumun taleplerini karşılamasını sağlar. “Persona, insanın uygarlaşma süreci içinde toplumun insanın nasıl yaşaması yönündeki yargılarına uygun davranmak için bireyin taktığı/takınmak zorunda kaldığı maskedir” (Fordham, 1997, s.63) Bu nedenle persona mutlak değildir. Topluma uygun davranmak için gelişir. Jung şu şekilde görüşünü ifade eder: “...persona gerçekte kişinin kendisi değil, ama başkalarının ve kişinin düşündüğü ve gördüğüdür” (Jung, 1968 s.123). Persona bireyseldir ama bireyi tamamıyla tanımlamaktan uzaktır. Doğru şekilde kullanıldığında kişiliğin hem korunmasını hem belli bir esneklik ve uyumluluk kazanmasını sağlar. Bununla beraber potansiyel tehlike de içerir. Persona aşırı baskın olabilir. Eğer bireyin kişiliği personasıyla aşırı özdeşleşirse gerçek benlikle kişinin persona maskesini ayırt edememesiyle sonuçlanır. Persona yanılsama üzerine kurulursa ve kişi gerçekte yüzleşmezse kişiliği üzerinde yıkıcı etkisi olur. “Bu en iyi haliyle, toplumun bizden istediği rolleri yerine getirirken hepimizin vermek istediği ‘iyi imaj’dır. Fakat bu aynı zamanda insanların düşüncelerini ve davranışlarını yönlendirmek için kullandığımız ‘yanlış imaj’ da olabilir. En kötüsü de bunu asıl doğamız zannedebilmemizdir. Bazen nasıl görünmek istiyorsak öyle olduğumuza inanırız” (Ukray, 2015, s.127). Başkaları üzerinde belirli bir etki bırakmak isteyen kimse o personanın çevreyle ilişki kurarken gerçek kişiliğini gizlediğinin farkında olmalıdır. Kişinin personasından ayrılması bireyleşme yolunda ilk adımdır. İç dünyasının dış dünyayla uyumun sağlanması için önemlidir. “Persona arketipi başkaları tarafından kabul görebileceğimiz şekilde kendimize çekidüzen verdirdiği için sosyal bir arketip ya da uyum arketipi olarak da bilinir. Çünkü kişinin topluma uyum sağlama başarısı buna bağlıdır. Bu nedenle persona her zaman için içinde yapmacık unsurlar taşımaktadır. Onun benlik tarafından görevlendirilen halkla ilişkiler uzmanı olarak düşünebiliriz. Personanın gelişiminde çocukluğun ilk yıllarında ebeveynlerin, arkadaş ortamının, öğretmenlerin istek ve beklentilerine göre hareket etme ihtiyacı rol oynar. Çocuklar belli tavır ve davranışların kabul görüp ödüllendirildiğini, bazılarının ise kabul edilemez olup cezalandırıldığını öğrenirler. Kabul edilir olan davranışlar, personada birikir. Kabul edilmeyen olanlar ise kişisel bilinç dışında birikip gölgeyi oluşturur” (Stevens, 1999, s.65).

Persona kişinin gerçek doğasından farklı ancak dış dünyada yaşaması için gerekli olan ögedir. Dışarıdaki hayatla kendini ilişkilendirme yeteneği persona aracılığıyla gerçekleştirilir. Snider, kişilerin personayı bazen başkalarını etkilemek için bazen ise gerçek doğalarını gizlemek için kullandığını söyler (Snider, 1991, s.9). Personayı ayırt edebilmek kişinin gelişimi ve olgunlaşması açısından gerekli olup kişinin bireyleşme yetisini oluşturur.

Kişi tanımı gereği adaptasyon gerekçesiyle ortaya çıkmıştır. Onu ilgilendiren sadece karşısındaki nesneyle kurduğu ilişkidir. Çevresindeki durumlarla ilişkisi kendi üzerinde etki bırakarak sıklıkla tekrarlandığında birey üzerinde alışlagelen bir tutum yaratır. Bu tutumu benimseyen bir kişi her zaman toplumun beklentilerini karşılayacak şekilde davranır. Özgünlüğünü, içsel benzersizliğini kaybeder.

Ego çevreyle ilişki kurdukça doğal hali bozulur. Kimi davranış ve tutumlar cezalandırılarak kişi bu davranışlardan caydırılır. Ego, kendini grubun reddetmesinden korumak ve toplumsal baskılara uyum sağlamak için bilinçdışı yönlerini baskılar. Grubu memnun etmek için onlara uygun davranış dizileri yönünde hareket ederek bir maske yaratır ve uygun personayı oluşturur. Topluma uygun olmak amaçtır ve bu uğurda birey olmaktan vazgeçilir.

Persona, bireyin dış gerçeklikle toplumsal olarak beklenen kendine özgü ilişki kurma biçimidir. Toplumsal olarak belirlenen normları kendi normu olarak benimseyen birey yapay olarak oluşturulmuş karakterin maskesinin arkasına gizlenir.

2.8.Gölge

Bir sonraki adım gölgenin farkına varılmasıdır. Gölge genellikle başkalarından hatta kendimizden bile sakladığımız karanlık tarafımızdır. “Kişiliğin daha düşük düzeydeki parçası. Seçilmiş bilinçlilikle başa çıkamadıkları için yaşam sürecinde kendilerini ifade etmelerine izin verilmeyen ve bu nedenle, bilinçdışında karşıtlık yaratmaya çalışan ve oldukça bağımsız bir ‘hizip’ oluşturan tüm bireysel ve ortak ruhsal ögeler. Düşlerde, gölge figürü her zaman düşü görenle aynı cinsiyetten olur” (Jung, 2016, s.291). “Gölgeyle karşılaştığında, birey çoğu kez kendisine ait olduğu işlevsel ve davranışsal tipin farkına varır. Ayrılmış işlev ve az gelişmiş davranış tipi, ‘Karanlık Yanımız’dır; etik, estetik, ya da başka nedenlerden benimsemediğimiz bilinçli ilkelerimize karşıt diye bastırdığımız, yaradılışımızda var olan ortak eğilimdir. Birey

yalnızca ana işlevini ayırıştırılmışsa, dışa ve içe yönelik gerçeği yalnızca ruhun bu yanı ile kavırıyorsa, öteki üç işlev ister istemez aydınlığa çıkmayacak, ya da “gölge” olarak kalacaktır” (Jung, 1997, s.70).

Bastırılmış, yaşanmamış ahlaki, sosyal, eğitimsel psişik özellikler bilinçten en başında dışlanan bu nedenle baskı altına alınan ve bölünen taraftır. Bastırılan ya da bölünen gölge dış nesnelere, genellikle aynı cinsiyetten birine yansıtılır (Jacobi, 1973 s.38-39). Bireyleşmenin gerçekleşmesi için kişinin bu zor görevi üstlenip gölgesini tanıması ve onu bilinçle kaynaştırması gerekir. Bütün insanların kabul etmek istemediği karanlık, bastırılmış yönleri vardır. Kişinin gölge tarafı bastırıldığında, bu imgenin olumlu etki olasılığı bilinçdışının derinliklerinde kaybolur. Bu bastırılmış imgeler bilinç düzeyinde benimsendiğinde gölge zararsız hâle gelir ve kişi özgürleşir (Smith, 1990, s.106). Gölge yalnızca göz ardı edildiğinde güçlüdür, kişi onunla yüzleştiği anda gölgenin karanlık tarafı aydınlanarak bilinç berraklaşır. Gölge bir kişinin başkasından ortada bariz bir neden olmadan nefret etmesiyle ortaya çıkabilir. Nefret edilen kişi, gölgesiyle yüzleşen kişinin bilinçsizce bağlı olduğu ve kendisinde sevmediği özelliklerini sergiler. Bu nedenle gölgenin tanımlanması için kişinin başkalarıyla ilişki kurma şeklini gözlemlemek yararlıdır.

Şair Robert Bly gölgeyi “arkamızdan sürüklediğimiz uzun çanta” olarak tanımlar (Bly, 1988, s.17). Çocukluğumuzdan itibaren ebeveynlerimizin, öğretmenlerimizin ve toplumun onaylamadığı benliğimizin parçalarını, gölgemizi bastırmamız, kimsenin görmediği şekilde saklamamız öğretilmiştir. İstedığımız kadar güzel, parlak taraflarımızı aydınlatmaya çalışalım gölgemizi söküp atamayız. Bu şekilde sadece bastırılmış karanlık tarafımız daha fazla yük olacaktır. Gölgeyi fark etmek ahlaki bir çabayı gerektirir.

Gölgenin kendini meşru kılmak için ifade edecek bir yeri olmalıdır. Gölgeyle yüzleşerek onunla ne zaman, nasıl, nerede kendini ifade etmesine izin verebilmemize dair seçeneğimiz oluşur (Whitmont, 1964, s.18). Gölgenin unsurları yok edilemez ve ortadan kaldırılamaz, sadece bastırılabilir ya da ona karşı direnilebilir. Gölge psişe içinde bilinçdışı seviyesinde var olmaya devam eder.

2.9.Anima/Animus

Gölgeyi teşhis edip fark ettikten sonra bireyleşme sürecindeki sonraki adım erkek için animanın, kadın için animusun ayırt edilmesidir. Anima erkek psişesinin bilinçdışındaki dişil yanıdır, animus ise kadın psişesinin bilinçdışındaki eril yanıdır. Bireyin içinde taşıdığı ve bütünlüğe ulaşmak için kavuşmak istediği karşı cinsin imgesini temsil eder. Her biri kişinin kendisini daha iyi anlamaya götüren kendine karşılık gelen ötekidir. Nasıl ki persona kişinin dış dünyayla ilişkisini belirtiyorsa anima ve animus da kişinin kendi iç dünyasıyla ilişkisi hakkındadır. Bireyleşmenin ilk aşamasında persona ve gölgenin psişik özellikleri kişisel bilinçdışından türerken ikinci aşamada kolektif bilinçdışı devreye girer. Kişi animasına bağlanıp kalırsa ve bu durumda sıkışırsa, anima kişinin kendini tanıma yolculuğuna engel olur. Bu nedenle anima veya animus bilinç düzeyine çıkarılmalı, gerçekliğin ve kişiliğin bir parçası olarak kabul edilmelidir. Anima ve animusun tanınması kolektif bilinçdışının derinliklerinde olduğundan gölgenin fark edilmesinden daha zordur. Anima ve animusun kişinin üzerinde bıraktığı pozitif ya da negatif etkiyi büyük ölçüde kişinin anne ve babasıyla olan ilişkisi şekillendirir. “Bir erkeğin bilinçdışında onu tamamlayan kadınsı bir unsur, kadınınkinden erkeksi bir özellik vardır. Jung erkekteki kadınsı unsura ‘anima’, kadındaki erkeksi unsura da ‘animus’ diyor. ‘Bir erkeğin bilinçdışında kalıtımla aktarılan, bir kadın ortak imgesi vardır’ diyor Jung, ‘bunun sayesinde, kadının yaradılışını kavrayabilmektedir’” (Gürol, 1977, s.16).

Personanın bireyin bilinciyle dış dünyayı birbirine bağlaması gibi anima ve animus da bireyi kendi bilinçdışıyla bağlar. Anima ruh halleri yaratırken, animus anlam ve görüşler yaratır. Anima tarafından yaratılan ruh halleri kadınsı duygu niteliklerine sahip olarak erkeğin tutumunu dengeler. Animanın yarattığı ruh halleri erkeğin bilincine hükmederek onu alıngan, duygusal ve kadınsı yapar. Animus ise kadında erkeksi otoriterliğe ve kendi özgünlüğünden uzak olmasına yol açar. Anima ve animus bilinçdışının hırısıyla hareket etmesinin yerine kişi tarafından tanınır ve bilinç düzeyine taşınırsa kişiyi zenginleştirir. Bilinç düzeyiyle bütünleşmesiyle bireyin dış dünyayla ilişkisi yararlı hale gelir.

Anima/animus ifade için gerekli alan verildiğinde dengeli, çok yönlü bir kişi olunur. Bunun tersine eğer anima/animus bastırılırsa kişinin gerçek doğasını inkâr etmesi sonucunda Jung’un “nevroz” adını verdiği akıl hastalığına sebep olur (Jung, s.184). Anima/animus kişinin bilincinde eksik olan her şeyin somutlaşmış hâlidir ve bu haliyle

bilinçdışının içsel kişiliği olarak düşünülüp bilinçte var olmayan ortak insani niteliklerden oluşur (Smith, 1990, s.74). Animayla karşılaşma benliğin eksiksiz bir görüntüsünü çıkararak bilinçdışına bir göz atma sağlar. Anima/animus da tıpkı gölge gibi başka kişilerin üzerine yansıtmayla ortaya çıkar. Erkekler kadınlarla, kadınlar da erkeklerle etkileşimde bulunduğu kendilerinin çeşitli yönlerini birbirlerinin içinde görebilirler. Erkeğin annesi onun üzerinde negatif bir etkiye sahip olduysa, animası onu tehdit eder, karanlık ruh hallerinde onu ele geçirir (s.178).

2.10. Benlik

Benlik tüm kişiliğin merkezidir ve bilinçdışının bir parçası olduğu için tamamıyla bilinemez. Ancak ego ile etkileşimi aracılığıyla onun hakkında bilgi sahibi olabiliriz. Benlik başlangıçtan itibaren psişik süreçlerin düzenleyicisi ve yöneticisi olarak bireye etki eder. Kişiliğin tam potansiyelini ve bütünlüğünü temsil eden imgedir. Jung’a göre benlik psişenin ve bilinç ve bilinçdışının merkezidir (s.41). Kişilik geliştikçe, benlik ve ego ilişkisi etrafında döner. Egonun ve bilincin gelişimi ego-benlik dengesine bağlıdır. Kişiliğin gelişimi, dönüşümü de bu dengeye bağlıdır. Bu önemli denge kişiye içsel kesinlik ve iç ve dış dünyasında güven hissi sağlar. Bu nedenle bireyleşme sürecinin amacı benliğin farkına varılması ve gerçekleştirilmesidir. “Kendilik, Jung’a göre insanın asırlardır sahip olduğu yetenekleri içeren bir anlama sahiptir ve benliğin (ego) üstünde yer alır. Kendiliğin amacı bireyin bütünlüşme hedefini gerçekleştirmektir. Kendilik, benliğin aksine, hem bilince hem de bilinçdışına ait olanı içerebilir. Benliğin bilincin merkezi olması gibi, kendilik de kişiliğin birbirinden bağımsız unsurlarından ve bilinçdışı süreçlerden oluşmuş bir bütünlüğün merkezidir. Çünkü kendilik bilinç-bilinçdışı, eril-dişil, iyi-kötü gibi ikili karşıtlıkları kendisinde kaynaştıran bir işleve sahiptir. Yapısındaki tüm bu karşıtlıklardan dolayı kendilik, tümüyle bir insanı temsil eder” (Korucu, 2006, s.50-51).

Ego kavramı bilinç merkezi açısından ben kompleksi olarak görülür. Ancak kendi kendini düzenleyen bir sistem olan psişe hem bilinç hem bilinçdışı alanlardan meydana gelir. Jung bilincin öznesi olarak egoyu tanımıştır. Psişenin merkezine ise hem bilincin hem bilinçdışının öznesi olan benlik adını vermiştir. Egoya dair içerikler sadece psişenin bütünlüğünü temsil eden benliğin parçasıdır ve bu nedenle değiştirilemez.

Jung psikolojisinde hayatın ilk yarısında ego gelişir ve benlikten ayrılır, hayatın ikinci yarısında ego ve benlik birleşmesi için egonun kendisini benlikle bağdaştırmasıyla, egonun teslimiyeti ya da en azından görelileştirilmesi gerekir (Edinger, 1992, s.5).

Benlik kişinin en gerçek biçimdeki ifadesidir ve psişenin bilinç ve bilinçdışı yönlerinin ikisini de içerir. Kişinin farkında olup olmamasına bakmaksızın benlik her zaman ordadır ve kişinin düşünce ve davranışları üzerinde etkisi vardır.

2.11. Bireyleşme

Doğum, yaşam, ölüm ve yeniden doğum bireyleşme sürecinin parçalarıdır. Bu süreçte rastlanılan mücadeleler, güçlükler, çileler yoluyla bilinç durumunu genişletmek ve daha fazla özgürlüğe ulaşmak için bireysel ölüm ve yeniden doğum tecrübe etmek amaçlanır. Yeniden doğuşla kişiliğin yenilenmesi ve bütünlüğe doğru gelişim gözlenir.

Bireyleşme kaçınılmaz bir hadise olup bireyin kendi içinde zaten var olan özelliklerini keşfedip kabullenmesi olduğundan hem yeni bir durum olup aynı zamanda kendinde olanların farkına vardığından tamamen yeni bir durum olduğu söylenemez. Bireyleşme olup biten bir süreçten ziyade sürekli var olan inişli çıkışlı bir döngüdür. Bireyleşme süreciyle personanın sahte örtüsü bireyin benzersiz kişiliğinden ayrılır. Böylece birey dış kaynaklardan mutluluk ya da onaylanmaya önem vermeyip kendi içsel tutumlarının farkına varır. Kişiliği personadan ayırmak bireyin kişisel yetersizlikleriyle yüzleşmesini gerektirir. Bu karşı karşıya gelişle birey kendini gerçekleştirmeye adım adım yaklaşır. Bireyleşme insanın daha bireysel ve daha az sıradan olmasını sağlarken tamamen farklı bir kişilik yaratmaz. Bunun yerine bireyleşme kendi bilinçdışının farkındalığına sahip bir birey yaratır. Bilinçdışı gereçlerine adapte olup onları özümseyince birey kendi iç sesini daha bilinçli bir şekilde duymaya başlar.

Bireyleşme, bireyin farklılaşmamış bilinçdışı durumundan farklılaşmış duruma, farklı ve karşıt yönleri algılamış şekilde kişiliğin bilinç ve bilinçdışı yönlerinin birbirinden ayrılmış duruma geçen psikolojik süreçtir. Bu bireyin hangi açılardan eşsiz olduğunun bilincine varmasını aynı zamanda da sıradan bir insandan daha fazla olmadığını fark etmesini sağlar (Samuels, Shorter, & Plaut, 1993, s.76).

Jung'un bireyleşmeye yaklaşımı kişinin kişiliğinin merkezi olan egodan, düzenleyici merkez olan psişenin bulunduğu benliğe geçişidir. Bireyleşmenin amacı içsel gerçekliği tanımak ve gerçekleştirmek, kendi olabilmektir. Bireyleşme yolu tektir ve kendini gerçekleştirme, içsel dönüşüm ve spiritüel arayıştan oluşur. Kendini gerçekleştirme içsel bir çağrının farkındalığından etkilenerak kişinin kişisel kaderiyle uyum sağlamasını beraberinde getirir (Hillman, 1996, s.146).

Bireyler genel olarak hayatlarının ortasında orta yaş krizi yaşarlar. Dikkatleri şimdiki zamandan geleceğe odaklanır ve kendi hayat amaçlarını bulmaya kafa yorar. Yaşamın ikinci yarısında memnuniyet eksikliği ve yaşamda anlam arayışı ve daha büyük bir iç gerçeklik içsel dönüşüm için motivasyon sağlar (Campbell, 1973, s.296). Jung'un bireyleşme teorisi bunun hayatın ikinci yarısında gerçekleşen bir süreç olduğunu söyler. Hayatın ilk yarısını benlikle karşılaşmak için yapılan hazırlıklardan oluştuğunu belirtir. Önce egonun dayanıklılığı bilincin güçlenmesinin sağlanması daha sonra bireyleşme için ruhun derinliklerine dalınması ve benliğin bütünlüğe ve kişinin tamlığa doğru ilerlemesi gerçekleşir (Jacobi, 1973, s.28).

Genç biri için hayatın akışını takip etmek bilinçli egosunu mümkün olduğu kadar etkili bir şekilde şekillendirmek ve arzularını eğitmektir. Hayatın ikinci aşamasında olan kişi için bireysel yaşamının anlamını hissetmek ve iç dünyasını deneyimlemektir (Jung, 1931, s.50). Hayatın ilk yarısında kişinin yönelimi dış gerçekliğe doğrudur, ikinci yarıda ise varlığın içsel gerçekliğine odaklanır. Odaktaki bu kayma psişedeki doğal ve kendiliğinden olan değişimlerdir.

Bireyleşmeye psişenin kolektif bilinçdışı olarak adlandırılan bölümü rehberlik eder. Kolektif bilinçdışı kişisel deneyimleri ve anıları içermez ve kişisel bilinçdışı gibi edinilmez. Kolektif bilinçdışının içeriği kişinin hiç farkında olmadığı, doğuştan gelen, içgüdüsel ve yol gösterici ilkelere dayanır.

Psikanalist Carl Jung'a göre bireyin mücadelesinin amacı içsel bilgi yoluyla bütünlüğü aramasıdır. Bu psişenin merkezine, benliğe doğru bir yolculukla gerçekleşir. Büyüme ve dönüşüm, bilinçdışında yerleşik olan gerçekleştirme potansiyeli bulunan doğal oluşumlardır. Bu nedenle içsel keşif ve bireyleşme bilinçli zihnin izni olsun ya da olmasın tamamen bilinçdışı tarafından harekete geçirilir (Pennachio, 1992, s.241).

Bilinçdışı içeriğin bilinçli bir şekilde fark edilmesi ve bilinçle bütünleştirilmesi kendini gerçekleştirme sürecini ifade eder. Başka bir deyişle bilinçli bir şekilde fark

edişle bilinç ve bilinçdışı birbirine yaklaşır. Psişenin bu iki alanının birbirine yaklaşması tüm kişiliğin yeniden hizalanması demektir. Bilinçdışı içeriklerin bilinçle bütünleşen farklılaşma süreci sadece yüksek farklılaşma potansiyeline ve dürtüsüne sahip olan bireyler tarafından izlenebilir. Bu şekilde kişi kendi kişiliğinin benzersiz parçalarını ve özelliklerini idrak ederek diğer insanlardan farklılaşır.

Bireyleşme psişenin doğasında var olan ikilikleri benimser. Karşıtlıklar enerjiyle ve büyümenin kendisiyle yakından bağlantılıdır. Bu gerilim tatsız olmasına rağmen dönüşüm için gerekli enerjiyi sağlar. Bireyleşmenin olmazsa olmazı karşıt güçlerin tanınmaları, birbiriyle birleşmeleridir.

Bireyleşme kişinin yaşamı boyunca asla tamamlanamayacak bir süreçtir. Bireyleşme lineer bir süreç olmayıp ilerlemenin, temel aşamaların tekrar ettiği döngüsel bir süreçtir. Bu nedenle bireyleşme devamlı tekrar eden ve sürekli yenilenen doğanın mevsimleriyle (ilkbahar, yaz, sonbahar, kış) karşılaştırılır (Jung, 1968). Ayrıca bireyleşmeye kişi kendini soyutlayarak ulaşamaz. Jacobi kimsenin Everest Dağı'na çıkıp bireyleşemeyeceğini söyleyerek diğer kişilerin varlığının bireyleşmedeki önemini vurgular (Jacobi, 1974, s.492).

Bireyleşme, kendini gerçekleştirme süreci Jung'a göre sadece arzu edilen bir durum olmakla kalmayıp kesinlikle kaçınılmaz ve gerekli bir oluşturdur. Farklılaşmamış, kendisi olmayan her birey onu uyumsuzluğa sokan eylemlerde bulunur. Bireyin kendisiyle olan uyumsuzluğu onu dayanılmaz psikolojik sıkıntılara sokar. Kişi kendi kendisiyle uyum içinde olduğunda davranışlarının sorumluluğunu alır ve istediği şekilde karar verir.

Bilincin aşamalı bir şekilde yavaşça genişlemesi yaşam boyu sürececek olan kişilik gelişimi ile sonuçlanır. Bu sürecin amacı kişinin özünde olan benzersiz psişik etkenleri ortaya çıkarıp onları en bütün şekliyle kavramaktır. Bu hiç bitmeyen bir değişim sürecidir ve amaca erişmek de görecelidir.

Bireyleşmenin en zor taraflarında biri benliğin arzu edilmeyen yönleriyle yüzleşmek, kabullenmek ve bütünleşmektir. Jung bireyleşme kavramını geliştirirken bilinç ve bilinçdışı arasındaki etkileşime dikkat çeker. "Bireyleşme terimini kişinin psikolojik bir birey yani ayrı bölünmez bir ahengi belirtmek için kullanıyorum" (Jung, s.275). Birey olmak kendi benzersizliğine dair farkındalık gerektirir. Kişinin benliğinin hem olumlu hem olumsuz yönlerini keşfetmesini zorunlu kılar. Bu nedenle bireyleşme bir farklılaşma süreci olup amacı bireyin kişiliğinin gelişimini sağlamaktır. Bireyleşme

topluluktan ayrı bir kişi yaratır. Bu her zaman fiziksel değil, psikolojik ayrılıktır. Kişi daha bağımsız, daha ayırık hâle geldikçe artık rol yapmanın köleliğinden sıyrılıp toplumsal standartlar ve beklentilerden özgür kalır.

Bir yaşam biçimini, düşünce biçimini geride bırakır ve nihai bir hedefe varır. Bu varılan hedefte kendisi dönüşmüştür. Bireyleşme bundan daha fazlasını gerektirir. Tek bir dönüşüm değil, sürekli bir değişim ve farkındalık gerektirir. Kişi bütünlüğü bulduğunda sürekli bir büyüme sürecine girer.

Bireyleşme doğal yoldan olacağı gibi psikoterapik de olabilir. Jung’a göre doğal yoldan bireyleşme psikoterapik olan kadar önemlidir. Doğal bireyleşmede süreç farkında olmadan gerçekleşir, bilinç araya girip müdahil olmaz ve sonuç başlangıç gibi karanlık kalır. Diğerinde ise bireyleşme bilinçli bir şekilde fark edilir, çoğu karanlık aydınlanır. (Jung, s.468). Bilinç bu sürecin farkına varmadığı müddetçe negatif sonuçların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bu durumda bireyleşme süreci devam etmesine rağmen kişi kader tarafından sürüklenmiş olur.

3. Bireyleşme Süreci

3.1. Personayı Ayırt Etme

Bireyleşmenin ilk aşaması kişiliği personanın kontrolü ve etkisinden kurtarması ve farklılaşmasını sağlamasıdır. Başta kişinin personasıyla özdeşleşmesi normaldir ama daha sonra kişi bu gerçekdışı durumdan kurtulmalıdır. Aksi halde kişinin bilinçdışı alanını keşfetmesi mümkün değildir. “Erken yetişkin yaşamın pek çok aşaması boyunca büyüme sağlam bir persona başarısına bağlıdır” (Bobroff, 2020, s.61). Toplum içinde, iş hayatında, özel hayatta daha kolay bir yaşam için sağlam bir persona gereklidir. Bireyleşme kişinin personasından ayrılmasıyla ve bilinçdışı alanına derinlemesine bakmasıyla başlar. Bu ayrılma kişinin sosyal beklentilerin ötesine geçmesine ve gerçek benliğini daha fazla keşfetmesine olanak tanıyarak iç ve dış gereksinimler arasında bir uyum için çabalamasını ve çevresiyle daha anlamlı bir ilişki kurmasını sağlar.

Personasında sıkışıp kalan kişiler diğer alanlara geçemezler. Gölge, anima/animus ve benlik karanlıkta kalır. Bundan dolayı personanın farkında olmak bireyleşme sürecinde diğer adımlara geçilmesi için önemlidir ve zorunludur.

3.2.Gölgenin Kabulü

Kişi personasını toplumdaki sosyal rolü olarak kabul ettikten ve personasını egodan ayırt ettikten sonra ikinci adıma geçer: gölgeyi fark etmek. “Personamız dışarıdan görülmesini en çok istediğimiz şeydir, gölgeyse en az isteyeceğimiz şey” (Bobroff, 2020, s.65) Ego belli bir düzeyde olgunlaşmadıkça insanlar gölgelerinin farkında olmazlar. Gölge personanın onaylamadığı mantıksız, olumsuz, toplum tarafından onaylanmayan, normal görülmeyen yönleri içerir. Hiç kimse kendi karanlık taraflarını kolayca kabul etmez. İnsanlar kendilerinin mükemmel olduğunu düşünür. Olumsuz, istenmeyen, bastırılmış niteliklere sahip olduğumuz gerçeğini kabullenmek genellikle o kadar kolay değildir. Gölgesiyle yüzleşmemiş kişi, onu bilinçdışının karanlık tarafında bırakarak daha büyük sorunlarla karşılaşır. Bu sorunlar görmezden gelindiği için daha da büyüyerek güçlenir ve kişinin karşısına farklı şekillerde çıkabilir. Gölgeyle yüzleşmek ve onu kabullenmek egoyu güçlendirerek kişinin gerçek benliğine ulaşma yolculuğunda yardımcı olur. Jung’a göre bireyin plastik görünmeye ihtiyacı vardır ve bunu gölge sağlar. İnsanlar gölgeleri olmadan iki boyutlu birer hayalet olarak kalırlar (Jung, 1966, s.313). Kişinin gölgesinin gelişmesi için egosunun da gelişmesi gerekir. Egonun ihtiyaç duymadığı özellikler bilinçdışına bastırılarak gölgeyi oluşturur. Gölge bilinçdışında bulunduğu gölgeyle yüzleşerek bilinçdışındaki tıkanıklık giderilir. Psişedeki diğer etmenlere ulaşmak için kişinin gölgesiyle yüzleşmesi ve onu bilince yükseltmesi gerekmektedir.

3.3.Anima ve Animus Farkındalığı

Toplumda bireylerin toplumsal cinsiyet rolleri bulunduğu ve bireyler toplum tarafından yönlendirildiğinden kendi cinsiyet özelliklerine uygun şekilde davranmaları beklenir. Duygu, duyarlılık, olgunluk, zayıflık kadınlık ile ilişkilendirilirken, güç, koruma, mücadele ve akıl erkekliği çağrıştırır. Her iki yön de tüm insanlarda mevcut olsa da bazı kişiler bunları daha az kullanır ve bastırır. Bastırılmış yönlerine aşına olmayan kişiler onları kolektif bilinçdışından kolaylıkla çıkaramazlar. Birey olma yolunda ilerleyen kişi karşı cinse ait özelliklerini kabul etmelidir. Birey karşı cinse ait özellikleri kabul edip bu etkileri benimseyince kendi cinsine ait yönlerin de kuvvetlenmesini sağlamış olur (Jung, s.186).

3.4.Kendiliğın Keşfi

Persona, gölge, anima/animus yönlerini kabul eden kişi kendi gerçek benliğini gerçekleştirilmeye hazırdır. Kişi kendi bilinçdışının farkındadır. Bilinçdışı içerikler bilinç düzeyine geldiğinde dengesizlik oluşur. Bu dengesizlik durumu kişiliğın gelişimi için önemlidir. Bilinçdışındaki içerikler bilince gelip fark edildiğinde kişi bunları ölçüp biçmeye ve dengeye getirmeye çalışır. Kendi farklı kişiliklerinden ve yansımalarından haberdardır ve onları dengede tutmakta başarılı olmuştur. Kişinin güçlü bir egosu olduğundan personanın, gölgenin, anima/animusun kişiye hükmetmesine izin vermez. Kişi dış dünya ve bilinçle beraber iç dünya ve bilinçdışını da takdir eder.

Bireyleşme benliğe ulaşma yolculuğunda dönüşüm sürecidir. Kişi benliğe ulaştığında bütünleşme gerçekleşir kişi tamlığa ulaşır. Bu dönüşüm sürecinde kişi kendisinin değiştiğinin ve farklı bir insana dönüştüğünün farkına varır. Dönüştüğü kişi başlangıçtaki kişiden farklıdır. Kişi bu süreçte yeni geliştirdiği benliğe karşı bir direnç gösterdiğinden bu yeni kimliğe ulaşması kolay bir görev değildir.

4. Modernizm ve Bireyleşme

4.1.Modernizm

Modernizm Rönesansla beraber ortaya çıkan bilimsel ve felsefi gelişmelerle hız kazanan bireyin ve aklın merkeze alındığı bir dönemdir. Akıl ve bilimin dışındaki her şey yok sayılır. Sanayi Devrimi'yle beraber teknolojik ve bilimsel yenilikler yaşanmıştır. Bu yenilikler toplumsal değişimi beraberinde getirir. Modernizmle beraber yaşamdan sonraki dünyaya ait düşünceler önemini kaybetmiş, bunun yerine kalkınma, ilerleme kutsal görülmeye başlanmıştır. Üretkenlik en önemli konu haline gelir. Aklın merkeze konması insanı üretmeye yöneltmiş ve eğer üretim daimi olmazsa mutluluğın olmayacağına inanılmıştır. Modernizmde insan dış dünya tarafından oluşturulmuş sadece üretmeye yöneltilen bir nesnedir. Bilimsel bilgiyle çoğu şeyi kanıtlayan insan doğa üzerine tek hakimin kendi olduğuna inanmıştır.

Geçmiş önemini yitirmiştir, önemli olan şimdidir. Gelişen teknolojiye yetişmek, her zaman üretimde olmak zorunda olan insanın geçmişle bir ilgisi kalmamıştır. Geleneksel olan her şeyden kopmuştur insanoğlu. Modernizm değişim ve ilerlemenin iyi olduğuna sürekli vurgu yapar.

Modernizm insanların farklılıklarını yok etmeye çalışır. Tek tip insan yaratarak kontrolün daha kolay olacağına inanır. Sürekli kontrol altında tutulan, zararlı düşüncelerden ayrılmaya çalışıp steril bir toplum yaratmaktır amaçları. İnsan topluluğundan itaat etmesi beklenir. Oysa modernleşme dendiğinde olumlu şeyler gelir hep aklımıza. Olumsuz bir olgu olarak düşünmeyiz. Modern bilgi ve teknolojiyle üretilen şiddet, dünya savaşları, soykırımlar modernizmin eleştirilen tarafı olmuştur. Yaşanılan iki dünya savaşıyla modernizmin sunduğu olanakların sonucunda bir sürü insan hayatını kaybetmiştir. Teknoloji ve bilim iyiye, güzele kullanılmaktan çok yakmaya yıkmaya kullanılmıştır. Belli bir sınıfın refahını, mutluluğunu sağlamak için diğer masum insanların bugünü, geleceği yoksayılmıştır.

4.2.Bireyleşme Sürecinin Çıkması olarak Modern Toplum

Modernizmin yarattığı toplum kişisel farklılıkları yok sayar. Bundan dolayı birey toplumun dayattığı kalıplara uyum sağlamak zorunda kalır. Toplumsal kalıplara sıkışan kişiler kendilerini ifade alanı bulamazlar ve kendilerini keşfetmeleri, iç dünyalarına eğilmeleri güçleşir. Kitle kültürü nedeniyle koca bir toplumdan kendini ayıramayan kişi değersiz hisseder. Her şeyin planlı olduğu modern kentte birey duvarların arasına sıkışmıştır.

Jung da *Keşfedilmemiş Benlik* adlı eserinde modern toplumda bireyin acıklı durumunu incelemiştir. "Kalabalık ne kadar büyük olursa, bireyin önemi o kadar azalır. Ama eğer birey, kendi zayıflık ve yetersizlik duygusu altında ezilerek, yaşamının anlamını yitirdiğini hissederse -ki, bu anlam kamu refahı ve yüksek yaşam standartları ile zaten benzer değildir- o zaman çoktan Devlet köleliği yoluna girmiş ve, bilmeden veya istemeden, Devletin kulu olmuştur. Sadece dışarıya bakan ve askeri kıtaların karşısında sinen bir insanın, duyularının ve aklının tanıklığı ile savaşılabileceği yoktur" (Jung, 1999, s.43).

Marx'a göre modern dünya kapitalist üretimin geçerli olduğu bir yerdir. Bu sistemde her şey hızlı değişir ve tüketilir. Kapitalizmde bütün üretim pazar içindir. Mallar insanların ihtiyaç ve istekleri için değil sermaye için üretilir (Bernstein, 1991, s.5). Toplumlara oluşturan bireyler, kapitalist sistemin çarkları tarafından ele geçirilmiştir ve bu düzen birbirinden çok farklı olmayan bireylerden meydana gelen kitleler oluşturmuştur. Herkesin aynı olduğu bir düzende modern insanın birey

olabilmesi için çabalaması gerekir. Büyük şehirlerde kişi kendisine benzeyen ve ona eşsiz olmadığını gösteren insanlarla çevrilidir. Modernizm farklılık barındırmaz. Kontrolü elinde tutmak için modernizm altında kurumlar, kuruluşlar bulundurulur. Tümüyle otomatikleşen, akılcılığın ön planda olduğu düzen insani nitelikleri yitirerek bireyde açmazlara yol açmıştır. Her şeyin standartlaştığı, tek tipleştiği düzende birey sistemin altında ezilir. “Modernizmin toplum ve gelecek kurgusu, halkı veya halkları; istendiği gibi tek tip düzenlemek, sürekli kontrol ve denetimlerle gözetim altında tutmak, boşluklardan yararlanıp boy gösteren zararlılardan- haşaratla börtü böcekten- arındırıp steril toplum(lar) haline getirmektir” (Karadeniz, 2008, s.230).

Weber ise rasyonel toplumun içinde bulunduğu durumu “demir kafes” olarak nitelendirir. Modern dünya yeni kurduğu kurumlarla insanı hapsedmiştir. Bu yapıların tehdidi altında olan birey modernizmin vaat ettiği bağımsızlaşma ve özgürleşme illüzyonu altında kaybolur. Özgürleştiğini zannederken aslında kendini demir kafesin içinde fark etmesiyle bunalım yaşar, yabancılaşır.

Durkheim sanayi toplumunun neden olduğu kentleşmenin kaotik durumlarına dikkat çeker (Aktay, 2008, s.11). Kent insanlar tarafından planlanarak kurgulanmıştır. Doğal yaşamdan kopan insan oluşturulan bu mekanik kentlerde kendileri de mekanikleşir. Burada her şey hızlıdır. Bu kadar hızlı çalışan bir sistemi takip edemeyen ve kontrolü elinden kaybeden birey çevresindekileri anlamlandıramaz. Makinelerin ele geçirdiği, kültür ürünleriyle donatılan şehirler kaos ortamı yaratarak bireyin varoluş savaşı vermesine neden olur. Modern çağı önceki dönemlerden ayıran en belirgin özelliklerden biri de aşırı dinamizmi içerisinde değişebilirlik hızıdır. Modern dünya kontrolümüzden çıkmış bir dünyayı ifade eder. Toplumsal değişme hızı önceki sistemlerden daha yüksek olmakla kalmayıp, daha önceki toplumsal pratikler ve davranış biçimlerini etkileme derecesi ve kapsamlılığı da yüksektir (Giddens, 2010, s.30).

Modern hayat bireyin zamanını kategorize ederek özgürlüğünü sınırlar. Çalışma, dinlenme, yemek, tatil, uyuma için ayrılan zamanlar bireyi sosyal hayatında kontrol eder. Daha özgür olduğunu düşünen modern birey yanılgı içindedir. Saatin hayatını kontrol ettiği, robota dönüştüğü bir düzenin içinde bulunur. Bu düzenin sağlanması devletlerin kurulmasını mecbur kılmıştır. Devletin vatandaşı olan birey kendini daha güvende hissetse de kuralların boyunduruğu altında kalır.

5. Yazarların Biyografileri, Eserlerin Özetleri ve *Koleksiyoncu* ve *Kumların Kadını* Romanlarında Bireyleşme Aşamaları

5.1. John Fowles'un Hayatı

1926 yılında doğan John Fowles son derece popüler ve üretken bir yazardır. Fowles'un kendinden on beş yaş küçük kız kardeşinin olması onun tek çocuk olarak büyümesini ve topluluk yerine tek başına olmayı ve dinginliği tercih etmesine katkıda bulunmuş olabilir. Çocukken Fowles amcası tarafından açık havanın güzellikleriyle tanıştırıldı. Kelebek toplayıcılığına da bu sayede başladı. Fowles'un daha sonra canlı varlıkları "toplama" kavramını reddetmesi ilk romanı *Koleksiyoncu*'da etkileyici bir anlatım kazandı (Isekenmeier & Bayer, 2018, s.11). Oxford Üniversitesi'nde Fransız ve Alman dilleri ve edebiyatı okumuştur. Fransız varoluşçuluğundan oldukça etkilenmiştir. Kurguları hem ciddi hem eğlenceli niteliklere sahiptir. Fowles yazma kariyerine nispeten geç bir yaş sayılabilecek 37 yaşında *Koleksiyoncu* romanını yazarak başlamıştır. Çocukluk yıllarını Essex'te geçirmiştir. 1940 yılında hava saldırısı dolayısıyla daha tenha ve huzurlu olan İngiltere kırsalı Devon'a taşınırlar.

Eleştirmenler John Fowles'un çalışmalarının varoluşsal temellerden oluşmasına büyük önem vermişlerdir. The Saturday Review "Jung varoluşsal dünyada ısrar etse de bunu iyimserlikle dolduruyor" (Roll, 1977)¹. Fowles için varoluşsal özgürlük arayışı öz farkındalığa yol açan bir kendini gerçekleştirme sürecidir. Fowles romanlarında karakterlerinin kendilerini gerçekleştirmenin farkındalığına doğru ilerlemelerini gösterir. Fowles'un dört romanında da karakterlerin bilincinin yükselmesi bu romanların en büyük kaygısıdır: *Koleksiyoncu*, *Büyücü*, *Fransız Teğmenin Kadını*, *Daniel Martin*. Bu romanlardaki karakterler farkında olmama durumundan ya da yaşamlarındaki can sıkıntısından yenilenmiş bir benlik duygusuna doğru hareket eder. Bu tür bir hareket karakterlerin sosyal ortamlarına bağlı yerleşmiş değerlerinden vazgeçmesini gerektirir. Fowles'un çalışmalarındaki öz farkındalığa giden yol Carl Jung'un bireyleşme süreciyle yakın benzerlik gösterir. Fowles'un kurgularında Jungçu materyali bir çerçeve olarak kullanması belgelenmiştir (Allen, 1970, s.66). Kurgusundaki üslup çeşitliliği göz önüne alındığında eserleri tematik kaygı açısından oldukça tutarlı olup temel insani durumlar, felsefi temalar ve ahlaki yargılardan oluşur.

¹ Honor Roll, The Saturday Review, 10 Aralık 1977

(Oppermann, 1987, s.4). John Fowles Amerika’da kamuoyunun dikkatini İngiltere’den daha önce çeker. İngiltere’de ancak *Fransız Teğmenin Kadını*’nın yayımlanmasından sonra 1969’da akademik çevrelerin ilgisini çeker (Onega, 1996, s.29).

John Fowles 1999’da Nobel Edebiyat Ödülü’ne aday gösterilir. 2005 yılında vefat eder.

5.2.Koleksiyoncu Romanının Özeti

İngiliz Edebiyatının önemli eserlerinden *Koleksiyoncu* John Fowles tarafından 1963 yılında yazılmıştır. Dört bölümden oluşan roman birinci tekil şahıs tarafından anlatılır. Bir, üç ve dördüncü bölümlerin anlatıcısı ana karakterlerden biri olan Frederick Clegg’dir. İkinci bölümün anlatıcısı romanın diğer ana karakteri Miranda’dır ve bu kısım günlük şeklinde yazılmıştır.

Babasını kaybeden ve annesi tarafından terk edilen Clegg, halası tarafından büyütülür. Belediyede memur olarak çalışır. Piyangodan çok para kazanan Clegg bu paranın arzularını gerçekleştirmesine yardımcı olacağını düşünür. Sanat okuyan güzel Miranda’ya hayranlık duyar. Sınıfsal farkları ve eğitim durumlarının eşit olmamasıyla ikisinin herhangi bir sosyal ortamda karşılaşmasının güç olduğunu farkındadır.

Amatör olarak böcek bilimiyle uğraşan Clegg kendini kelebek koleksiyonculuğuna adanmıştır. İnsanlarla iletişimi zayıf olduğundan bu uğraşı onu hayata bağlar. Piyangodan para kazandığında Miranda’yı kaçırmayı aklına koyar. Bunun için gerekli hazırlıkları yapar ve şehir dışında gözlerden uzak bir ev satın alır. Miranda’yı kaçırmak onu evin bodrum katına esir eder. Miranda sürekli kaçma girişimlerinde bulunur fakat başarılı olamaz. Clegg’in tek isteği Miranda’nın onu sevmesidir. Kendini bu dünyada yalnız hisseden Clegg, Miranda’yı da tıpkı topladığı kelebekler gibi koleksiyonuna ekler. Onu bodruma kapatsa dahi ona saygı gösterir, tüm istediklerini alır, bodrumu kıyafetler ve sanat malzemeleriyle doldurur. Miranda, Clegg’in onu ilk başta cinsel saldırıda bulunmak için kaçırdığını düşünse de onu tanımaya başladıkça bu düşüncesinde yanıldığının farkına varır. Kendisine umutsuz bir şekilde bağlandığına ve onu takıntı haline getirdiğine inanır ve ona acır. Miranda Clegg’i baştan çıkararak kaçabileceğini düşünür ve bu yönde adımlar atmaya başlar. Cinsel olarak baştan çıkarma felaketle sonuçlanır. Clegg Miranda’yı tiksindirici hayat kadınlarından farksız görür ve ona karşı tüm duygularını kaybetmeye başlar. Onu cezalandırmak için zorla

çıplak fotoğraflarını çeker. Miranda esaretten kurtulmak için Clegg'i öldürmeyi düşünür. Başarısız bir girişimden sonra onu öldürdüğünde onunla aynı seviyeye geleceğini fark ederek bundan vazgeçer. Kısa bir süre sonra Miranda zatürreye yakalanır. Clegg bulunmaktan korktuğu için doktor getirmeyi reddeder. Miranda'nın durumu ağırlaşır ve ölür. Clegg ilk başta kendini öldürmeyi düşünür ve sonlarının Romeo ve Juliet gibi bitmesini hayal eder. Daha sonra Miranda'nın günlüğünü bulur ve kendisini hiçbir zaman sevmediğini öğrenince bu düşüncesinden vazgeçer. Miranda'nın ölümünün kendi hatası olmadığını anımsatır. Cesedi gömdükten sonra Miranda'nın yerine koleksiyonunda yer alacak başka bir kız kaçırmayı planlar. Bu sefer kaçırma planında başarılı olacağından ve kaçırdığı kişi tarafından sevilleceğinden emin olmak ister. Bu yüzden aralarında sınıf farkı olmayan, dükkânda çalışan bir kızı seçer.

İkinci bölümde Miranda'nın tuttuğu günlükle birinci bölümde yaşanan olaylar Miranda'nın açısıyla okuyucuya sunulur. Aynı zamanda onun Londra'daki hayatını ve sanatçı olan G.P ile ilişkisini, ona duyduğu hayranlığını anlatır. Esir tutulduğu zamanlarda anılarına tutunarak G.P'nin üzerinde ne kadar etkili olduğunun farkına varır. Clegg'in bodrumunda yaşadığı zamanın onu iyi yönde değiştirdiğini düşünür. Clegg'e hem nazik davranır ve onu eğitmeye çalışır hem de esir olarak tutulduğu için onu kimi zaman çileden çıkartır. Tek isteği serbest bırakılmasıdır. Zaman zaman mağlup hissetse de günlüğünün sonunda hayat dolu olup dış dünyayı deneyimlemeye hazırdır. Bodruma kapatıldığı süreçte içe dönerek kendini anlamaya, gerçeklikten kopmamaya çalışmak için geçmişine, anılarına sığınır. Hastalandığı zaman öleceğini anlar ve çığına döner.

Romanın yapısının hem Clegg'in anlattıkları hem Miranda'nın günlüklerinin oluşturmasından dolayı eser karakterlerin psikolojik durumlarını incelemek açısından oldukça elverişlidir.

5.3. Kobo Abe'nin Hayatı

Kobo Abe 1924 yılında edebiyata ilgi duyan bir anne ve tıp fakültesi öğretim üyesi bir babanın oğlu olarak Japonya tarafından işgal altında olan Mançurya'da dünyaya gelmiştir. Kobo Abe hem annesinden hem de babasından etkilenmiştir. On altı yaşına kadar Mançurya'da yaşamış olup daha sonra lise için Tokyo'ya gidip tıp fakültesine girmiştir. Mançurya'da büyümesi çeşitli kültürlerle karşılaşmasını ve bu durumun onu

eşitlik ve uyumlu bir şekilde yaşama sorunlarıyla karşılaştırarak endişelenmesine neden olmuştur (Holyoak, 2010, s.48). “Abe’nin küçük yaşta Mançurya’ya taşınması ve Mançurya’nın kendi ülkesi tarafından işgale uğraması sonucunda Japon kimliğine olan yabancılaşması ve tekrardan Japonya’ya dönüp orada yaşama kararı alması Abe’de içsel sorunlara neden olmuştur” (Akdemir, 2012, s.81). Mançurya ve Japonya olmak üzere iki vatanı olan Abe, hiçbirine bağlı hissetmemiştir.

Mançurya’daki deneyimleri Kobo Abe’nin yazılarını doğrudan ya da dolaylı olarak etkiler. Sadece yazılarını değil tüm hayata bakışını etkilemiştir. Japon birliklerinin kanunsuz davranışlarından, Japon askerlerinin Japon sivillere karşı işlediği suçlara tanık olması Japon kimliğinden vazgeçme istemesiyle sonuçlanır. Bu düşünce herhangi bir milliyetçilik ya da bir ulusa ait olma nefretine dönüşür. Daha sonraki yıllarda köksüz bir dünya vatandaşı olarak suçlanır ve kendisi de bu suçlamayı kabul eder (s.73).

Kobo Abe romanlarındaki insanlar bilim dünyasından gelir: Abe’nin karakterleri arasında doktorlar, bilgisayar programcıları, kimyager, mucitler, entomolog bulunur. Abe’nin kurguları genellikle absürd ve gerçeküstüdür. Tuhaf, yabancı olana yaptığı vurgu nedeniyle sık sık Kafka ile karşılaştırılır. Abe’nin eserlerinde genellikle karakterler bir sabah uyanarak kendini irrasyonel bir dünyada bulur ya da kendi kavrayamadığı yeni bir düzene uyanır (Bolton,1998, s.1-4).

Japon eserleri genellikle soyut ve duygusal eserlerden oluşurken Abe somut ve ayrıntılı olanı tercih etme eğilimindedir. İkinci Dünya Savaşı sonrası Japonya’da yaşayan Abe askeri işgal yoluyla Batı’nın ideolojisinin Doğu’nun ideallerini önemli ölçüde etkileyen bir zamanda bulunmuştur (Holyoak, 2010, s.51)

Kumların Kadını Kobo Abe’nin en tanınmış romanı olup Japon savaş sonrası edebiyatı eserlerindendir. Popülaritesi kısmen Cannes’da yabancı filmler kategorisi birincilik ödülü alan sürrealist film versiyonundan gelse de romanın kendisi modern toplumun sorunlarıyla uğraşan edebi yapıtlardandır. Romanın başarısı günümüzde karşılaşılan sorunlarla sürrealizmin kaynaşmasında yatmaktadır. Gerçekliği iletmek için gerçekçiliğe ihtiyaç duyulmaz (Motoyama, 1995, s. 305-306).

İlk şiir kitabı olan *Anonim Şiirler Antolojisi* 1947 yılında yayımlanmış olup şiirlerinde Rilke’den etkilendiği görülmektedir. İlk romanı *Yolun Sonundaki Yol İşaretine* 1948 yılında yayımlanmıştır. Diğer eserleri *Dendorokakariya* (1949), *Duvar* (1951), *Başkasının Yüzü* (1964), *Virane Harita* (1967), *Kutu Adam* (1973), *Gizli*

Buluşma (1977), *Sakura Gemisi* (1984), *Kanguru Defteri* (1991) dir. Kobo Abe 1993 yılında yaşama veda eder. Eserlerinde varoluşçuluk, sürrealizm ve komünizm etkileri görülür.

5.4.Kumların Kadını Romanının Özeti

Japon Edebiyatında önemli bir yere sahip olan *Kumların Kadını* 1962 yılında Kobo Abe tarafından yazılmıştır. İngilizceye 1964'te çevrilmiştir. Üç bölümden oluşan roman zaman zaman ana karakter Niki Jumpei bakış açısıyla yazılmıştır, diğer zamanlarda anlatıcı tarafından seslendirilmiştir.

Sıradan bir öğretmen olan Niki monoton şehir hayatını böcek koleksiyonculuğu yaparak renklendirir. Yeni bir böcek türü keşfedip kendi adını vererek ölümsüz hale gelmek ister. Hayatından sıkılır ve kimseye haber vermeden yeni bir böcek türü keşfetmek için yola çıkar. Kum tepelerinde kaybolur. Köylülerle karşılaşmasıyla geçici olarak misafir edileceğini sandığı dul bir kadının yanına yerleştirilir. Bu köyde evler kumun içine çukur olarak inşa edilmiştir. Kum, köydeki yaşamı tehdit ettiğinden köylülerin görevi her gün durmadan kum küremektir. Küremedikleri vakit köy kumlar altında kalacaktır. Sürekli küreme durumunu anlamlandıramaz ve bundan dolayı köyden ayrılmak ister. Köylüler Niki'nin evden gitmesine izin vermez. Köylüler tarafından esir alındığının farkına varır. Birkaç sefer kaçma girişiminde bulunsa da başarılı olamaz. Kadına kumların temizlenmesinde yardımcı olarak üzerine ilgiyi daha az çeker ve kaçma planlarını yapmayı sürdürür. Mutlaka dışarı çıkıp yürümesi gerektiğini söylediğinde köylüler ancak kadınla Niki'nin beraber olmaları ve kendilerinin de izlemeleri karşılığında izin vereceklerini söyler. Bir süre sonra kadın hamile kalır ve köylüler tarafından hastaneye götürülür. Kadını götürdüklerinde merdiveni bırakmışlardır. Bu sayede Niki bulunduğu çukurdan çıkar. Kaçma planının bir parçası olarak yaptığı mekanizmayla karga yakalamayı hedefler ve onun bacağına not iliştirerek kurtulmayı amaçlar. Kapanla karga yakalayamaz fakat bu yöntemle kumdan su çıkarmayı başarmıştır. Bu buluş sayesinde Niki köylülerin dağıttığı suya artık ihtiyaç duymayacaktır ve bundan dolayı çok mutlu olur. Dışarıya çıkmak için merdivenin bırakılması özgür olduğunu anlamasıyla sonuçlanır ve kovada su biriktiğini görmesiyle buluşunun önemini anlar. Yeni keşfinden dolayı kendiyile gurur duyduğundan bunu birine anlatma ihtiyacı hisseder. Artık istediği zaman dışarı

çıkabilme şansı olduğundan gitmekte acelesi olmadığını düşünür. Yedi yıldır kendisinden haber alınamayan Niki hükümet tarafından kayıp insan olarak bildirilir.

5.5.Koleksiyoncu ve Kumların Kadını Romanlarında Persona

Persona kişinin topluma uyum sağlamak için taktığı maske, kendini gösterme biçimidir. Toplumdan kabul görmek için yansıttığı kişiliği, kamusal imajıdır.

Koleksiyoncu romanındaki Miranda'nın zihinsel dünyası, tutsaklığının başında özgür olduğu zamanki durumuyla aynıdır. Topluma uyum sağlamak için taktığı maskeyle kişiliğinin aynı olduğuna inanır. Tüm hayatının rol yapmakla geçtiğinin farkına sonradan varır. Hümanist, hoşgörülü, genç ve güzel bir sanat öğrencisi olarak kabul edilir. Ancak aslında Miranda kibirli ve züppedir. Özgürlük, yaratıcılık, hayal gücünden yoksun sahte yüzeysel değerlere bağlı biridir.

Romandaki erkek karakter Clegg'in kendini toplumdan aşırı izole etmesi ailevi ve mesleki durumunun bir sonucudur. Babasının ölümü ve ardından annesinin terk etmesi, halasının uyum konusundaki ısrarı Clegg'in başkalarıyla iletişim kurmasını zorlu hale getirmiştir. Halasının ilgisizliği onu sorumluluk duygusundan yoksun bırakmıştır. Dünyasında sevgi, aşk, iletişim yoktur, terkedilmiştir ve dolayısıyla kendisine öğüt verebilecek bir baba figüründen yoksundur. Clegg'in asıl sorunu kendisini hayatının hâkimi olarak görememesidir (Borich, 1993, s.53) Kendini aşağıda, ezilmiş ve başına gelenlerden ibaret olarak kabullenir.

Clegg personasına aşırı bağlılık gösterir. Toplumun onu nasıl gördüğüyle kendisini bağdaştırmıştır. Yoksunluklarını toplumun onu etiketlendirmesiyle açıklar. “Asla sizin avantajlarınıza sahip olmadım” (s.87). “Bana sorarsanız Londra yalnızca şık bir kolejden çıkmış gibi davranabilenlere göre bir kent; eğer doğuştan onlar gibi değilseniz ve kibirli tonlamayı doğru veremiyorsanız orada yeriniz yok demektir...” (s.14). Kendine objektif olarak bakamayan Clegg başkalarının onun karakterini tanımlamasına izin verir. Kelebek ve böcek koleksiyonculuğu yaptığından kendini etiketleyecek bir alan bulur (Miller, 1994, s.21).

Sosyal düzeyde Clegg personasıyla kendini çok yakından tanımlar. Topluma sunduğu maskesiyle, dışlanmış, eğitimsiz ve deneyimsiz biri olduğunu düşünür. Miranda'nın mensup olduğu orta sınıf tarafından kabul edilmeyeceğine inanır.

Modernizmin yalnızlaştırdığı, değersizleştirdiği Clegg kendini yetersiz görür. Personası tarafından ele geçirilmiştir. “Kendi doğasına yabancılaşan, aşırı gelişmiş personası ve az gelişmiş kişiliği arasında gerginlik içindedir” (Hall ve Nordby, 2016, s.45). Miranda tarafından kabul edilmeyi çok istese de kendini geliştirme ve tavırlarını değiştirme yönünde herhangi bir adım atmaz. Clegg eğitilebileceğine inanmadığı için Miranda’nın çabaları boşunadır. Öğrenmeye karşı gelerek kendine acımayı tercih eder ve toplum tarafından kendine biçilen persona olan öğrenemeyen yetersiz kişi rolünü benimser. Miranda’nın sorularına cevap veremez, sürekli onun haklı olduğunu söyleyerek konuşmayı bitirmeye çalışır. “Yapacak fazla bir şey yok. Siz hep haklısınız” (s.76).

Clegg Londra’daki yaşamında iş arkadaşları tarafından dışlanmış, ailesinin önemsemediği biridir. Bundan hoşnut olmasa da değişim için çaba göstermez. Bunun yerine alternatif bir dünya kurmak üzere Miranda’yı kaçıır. Ona kendini farklı şekilde tanıtır ve böyle yaparak başka biri olacağına inanır. Adını Ferdinand olarak değiştirerek kendine bir persona yaratır. Miranda’ya gerçek adı Frederick yerine Ferdinand adını söyleyerek yarattığı kurgusal dünyanın hakimiyetini almak ister. Üzerine yapışan tanımlamalardan kurtulmaya çalışıp, hayatı için yeni bir sayfa açmasına yönelik bir adımdır. Ferdinand adını alarak, zengin olarak, Londra dışında yeni bir hayata başlayarak ve âşık olduğu kadını ele geçirerek eskiye yönelik yaşadığı tüm olumsuz olaylardan ve toplumun ona belirlediği rollerden kurtulmayı amaçlamıştır. Bu durum istediği gibi sonuçlanmaz çünkü sadece ismini değiştirmiştir ve kendisi aynı kalmıştır. Clegg’in Miranda’yı kaçırıp hapsedmesinin altında kendisini ve hayatını iyileştirme arzusu yatar (Sebti, 1992, s.229). Ancak Clegg’in yolculuğu gerçek bir arayışın gerektirdiği güçlü bir vizyon ve yeterli psikolojik gücün bulunmamasından onu hiçbir yere götürmez.

Clegg parası olmadığı için rahatsızlık hissettiğinden toplumdan uzak bir yaşam sürer. Piyangodan para kazanarak zengin olduğunda da kendini yetersiz görmeye devam eder. Zengin olduğunda bunu kendini geliştirmek için kullanmak ister. Buna karşın gittiği restoranda alay edilir, beraber olacağı fahişeye sevişemez. Piyangodan para kazandığında çoğu şeyin değişeceğini umarak hareket etmiştir. Yalnızca zenginlerin toplumda kabul gördüğüne inanır. Durumlara yüzeysel bakar, içten değişmeye çalışmadığından dünyayı görüşü her zamanki gibi aynıdır. Buna karşın Miranda’yı kaçırarak hapsedmesiyle dışarıda hissettiği güçsüzlük kaybolarak yerini

mutlak otoriteye bırakır (Saari, 1974, s.31). “Bilmem neden, güçlü olduğum duygusuna kapıldım” (s.48).

İki ayrı sınıfa ait olan Clegg ve Miranda birbirini anlayamaz ve iletişim kuramaz. Miranda orta sınıf mensubuyken Clegg işçi sınıfındandır. Bu ayrım dil kullanımında ve dünya, sanat, cinsellik konularındaki görüşlerinde açığa çıkar. Çevrelerinin onları nasıl gördüğüyle o kadar ilgilenmişlerdir ki onlar da o şekilde tanımlanmışlardır. Miranda toplumun algıladığı kişiliğinin insanlar üzerinde hayli etkili olduğundan ancak tutsak edildikten sonra günlük yazmaya başladığı zaman personasının farkına varır. Başkaları tarafından kabul gördüğü için kendi asıl düşünce, duygu ve kişiliğini önemsememiştir. Clegg ise gerçek tarafını toplumdan gizlemek için maskesinin ardına saklanmıştır. Eğitimsiz, sessiz, toplumdan dışlanan kişiliğine bürünerek kötü yönlerinin görünmesini o kadar engellemiştir ki kendisi bile farkına varamaz. Onay görmek için ikisi de gerçek duygularını, düşüncelerini kendilerinden bile saklamışlardır.

Kumların Kadını romanının baş karakteri Niki de Tokyo’da toplum tarafından dışlanmamak için ona uygun görülen kimliği benimser. Öğretmenlik yapar. Ancak bundan çok sıkılmıştır. Amacı yeni bir böcek türü keşfedip adının böcekbilimci olarak duyulmasını sağlamaktır. Çöle geldiğinde ise şehirde mecbur olup büründüğü kimliği bırakmak istemez. Bu yabancı ortamda personasına tutunur. Kendini şehirli olarak köylülerden üstün görür. Kendisi hakkında düşünmemiş, kişiliğini tanıma fırsatı bulamamıştır. Okulla ev arasına sıkışmış bir hayatı vardır. Sadece kendisinden beklenenleri yapmıştır. Ancak kum tepelerine gelip bu zorlu coğrafyada tutsak olması onu kendi iç dünyasına yöneltir. Burada yaşadığı zorluklar ve kaçma girişimlerinin başarısızlıkla sonuçlanması onu değiştirir. Çevreye uyum sağlamak için köylülerin istediği şekilde davranır. Ancak buradan kurtulma umudunu yitirmez. Bu psikolojik durum onun hayat boyunca büründüğü personaların farkına varmasını sağlar. Bu farkındalık onda olumlu etkiler yaratarak kendini sorgulamasına fırsat sunar.

Şehirdeki varlığı anlamsız gelir. Kendini yeni bir türün kâşifi olarak daha önemli biri olarak hissetmek ister, varlığını tanımlamak için böcek bilimiyle uğraşır. Böcek toplayıcılığı varlığının sınırlarını genişletmesinin bir yoludur. “Koleksiyoncular daha saf, daha doğrudan bir hazzın; yeni bir tür keşfetme hazzının peşindedirler. Bunu başarırlarsa, entomoloji ansiklopedilerindeki Latince uzun böcek adlarının yanına

kendi isimleri de eklenir ve neredeyse sonsuza kadar orada kalır” (s.14). Romanın başında Niki çevredeki küçük ayrıntılara büyük özen gösterilen böcek bilimi hobisine sahip biri olarak tanıtılır. Adam kendi çevresine, yaptıklarına odaklanmıştır. Onun hayatı dışında hiçbir şey onu ilgilendirmez. Adını kitaplarda görmek ister. Yeni bir tür keşfedip onu öldürüp sınıflandırarak diğer insanlardan daha üstün olacağına inanır. Kumda senelerdir yaşayan kadının kum ile ilgili düşüncelerini ciddiye almaz. Bilimsel yollarla kumdan kaçmaya çalıştığında kum ona hesapladığı şekilde davranmaz ve başarılı olamaz.

Niki, kibirli olmasına karşın kendini sıradan bir insandan fazlası olarak görmez. Tanımlamaları genellemeler üzerindendir. Kendisi hakkında enine boyuna düşünmüş biri değildir. Öğretmen ve entomolog olan Niki ilk başta kimlik kartlarına bağlı bir şekilde tanıtılır. Devlete karşı sorumluluğunu yerine getiren, işi olan biri olarak kendini çöldekilere tanıtır ve bu özellikleriyle onlardan üstün olduğunu düşünür. “Doğru düzgün nüfus kaydı olan, iş gücü sahibi, vergilerini ödeyen, sigortalı, koskoca birini sanki fare ya da böcekmişcesine kapana kısırmak, tuzağa düşürmek inanılır gibi değildi. Ortada bir yanlış anlama olmalıydı. Evet, evet kesinlikle bir yanlış anlaşılma vardı. Durumun başka bir açıklaması yoktu” (s.42).

Çöldeki hayatının daha kolay geçebilmesi için ise kendini olduğu gibi sergilemenin bir işine yaramayacağını ve bundan dolayı çölde yaşayan insanların istediği şekilde davranması gerektiğini düşündüğünden bu ortama uygun bir personaya bürünür. Hayatta kalmak için yapması gereken ortama uyum sağlaması ve beklendiği şekilde davranmasıdır. O da bir süre çalışarak, kum küreyerek onlardan biri gibi olur. Büründüğü personanın farkında olması önemlidir. Böylece yapmak istediği olan kum tepelerinden kaçmaya daha kolay ulaşacağını düşünür.

Kumda hapsolan Niki geçmişinden, şehirli yetiştirilme tarzından, öz farkındalığından ve en önemlisi rasyonelliğinden sıyrılıp içinde bulunduğu krizi aşmak için çalışmalıdır. Kadının ve köylülerin böylesi saçma ve sert bir tabiatla yaşamak isteyebileceğini sürekli sorgulaması içinde bulunduğu absürt durumun gerçekliğini kavramasıyla kolaylaşacaktır (Kumar, 2011, s.374). Personasının farkına varıp üzerindeki etiketlerden kurtulduğunda çöldeki yaşamı ve insanları anlayacaktır. Şehirdeki hayatta onu bağlayan herhangi bir şey olmamasına rağmen şehirli olmak

üzerine yapıştığından oraya neden geri dönmek istediğini sorgulamaz, tek istediği kumdan kaçıp sıkıcı yaşantısına geri dönmektir.

Çölde beraber yaşadığı kadın, Niki gelmeden önce kumdaki görevleri tek başına üstlenmiştir. O da toplumun kadına biçtiği rolü sürdürmektedir. Kendisine yardım etmesi için getirilen Niki'nin istediklerini yapar. Erkeğe karşı sevecen, anlayışlıdır. Kumda güçlü olan, yaşam koşullarını bilen kadın olsa da Niki'nin dediklerine karşı gelmemesi toplumsal rolüne ayak uydurmasındandır.

Abe'nin ana karakterin adını çöle geldikten sonra kullanmaması onun şehir ve kum tepeleri arasındaki düşsel çizgiden geçerken başından geçen dönüşümü anlamak için önemlidir (Cahill, 2009, s. 43). Niki'nin bir daha eski Niki olmayacağını sinyali vermiştir. Çölün, kadının, oradaki yaşamın üzerindeki etkisi onun farkındalığını arttırmış ve değişmesine katkı sağlamıştır. Niki romanın başlarında kendini kadından ve köylülerden üstün görür. Onun bilimsel düşünüş şeklinin köylülerin ilkel yaşamını alt edeceğini düşünür. Fakat daha sonra tabiatın boyun eğdirdiği bir yerde hapsedilerek kimliğini bulur. Tartışmacı ve kabullenmeyen doğasına kum karışır, kadınla olan ilişkisi sayesinde yeniden düşünmeye başlar. Doğaya ve doğala dönüşü kurtuluşunu sağlar.

Toplumsal beklentilerin farkına vararak personalarını kucaklamaları kişilerin gelişimleri için ilk adımdır. Niki kumda “çok bilmiş” bir şehirli gibi davrandığında hayatı daha da zorlaşmıştır. Köylüler gibi istenilen şekilde çalıştığında ise rahat etmiş ve kendini sorgulamaya başlamıştır. Clegg'in insanlarla olan sağlıklı ilişkileri, yetiştiriliş biçimi ve eğitimsizliği karşısına Miranda gibi bilgili ve onu değiştirme gücü bulunan birini çıkarsa da elindekileri kaybetme korkusu ve insanların onun hakkındaki düşüncelerini aşırı ciddiye alışı onu değişimden geri koyar.

5.6.Koleksiyoncu ve Kumların Kadını Romanlarında Gölge

Gölge toplumun ahlaki dayatmalarıyla kişinin ifade etmekten çekindiği, kendinden bile sakladığı ve bundan dolayı bilinçdışına ittiği karanlık yönüdür.

Clegg gölge figürünü içselleştirip kendi karanlık tarafı hâline getirmiştir. Kendini çözümleme yeteneği yoktur fakat Miranda onun sahip olduğu ahlak dışı niteliklerin farkındadır. “Kendi yaşadığı ve gördüğü dünyadan başkasına inanmıyor. Hapiste olan

asıl kendisi; iğrenç daracık şimdiki dünyasında” (s.236). Clegg olayları gördüğü ve düşlediği şekilde değerlendirir, insanlarla neredeyse hiç ilişki kurmadığından onların tarafından bakmayı bilmez.

Gölge başka insanlara yansıtıldığında kendini başkasında görerek bireysel bilinç uyandırılır. Clegg Miranda’yı idealleştirdiği için onun içindeki karanlığı ve dolayısıyla gölgesini inkâr eder. Clegg sadece personasıyla özdeşleşir. Kendini Miranda’dan aşağı görür, içinde bulunduğu toplumun ve geçmişinin kurbanı olarak kalmaya devam eder. İçine bakamayarak varlığının çift yönünü (hem mağdur hem suçlu) tanıyamaz. Kötü yanlar barındırmasına rağmen Clegg bilinçdışında seilmeyi ve saygı duyulmayı bekler.

Clegg geçmişteki dezavantajlı durumunu Miranda’nın onu değiştirmeye yönelik hareketlerine karşı savunma kalkanı olarak kullanır. Barnum’a göre “Clegg geçmişe olan bağlılığıyla gölge arketipi tarafından ele geçirilmiştir. Kendini geçmişinden ayrı düşünemez, geçmişine zincirle bağlı gibidir. Bireyliğe giden yolda gölgesinden dolayı ileri gidemez” (Barnum,1978, s.70). Miranda Clegg’in geçmişine saplanıp kaldığını ve bundan dolayı gelişemediğinin farkındadır. O, Clegg’in gölge taraflarını görerek onun fark etmesini ve değiştirmesini sağlamak ister. “Bazen derinliklerinde neler olduğunu öğrenmek, sözünü etmeye yanaşmadığı şeyleri çekip çıkarmak için karşı konulmaz bir arzu duyuyorum” (s.167). Bireyleşme yolunda ilerlemesi için kişinin personasının farkında olarak benliğinden onu ayırabilmesi, gölge tarafıyla yüzleşerek karanlık taraflarını kabullenmesi gerekir. Clegg’in gölge tarafı derine gömülü olduğundan onun farkında değildir. Miranda Clegg’in gölge yönlerini görür ancak gölge Miranda’dan daha güçlüdür. “Yalnızca geçmişinden silkinmen gerekiyor. Halandan, içinde yaşadığın evden ve çevrendeki insanlardan yakanı kurtarman gerekiyor. Yeni bir insan olman gerekiyor” (s.88). Clegg’in kendini geçmişiyile tanımlaması bireyleşme yolunda gelişmesine engeldir. Onu zincirleyen geçmiş düşüncelerine karşı savaş açmalı ve onları etkisiz hale getirmelidir.

Clegg’in karanlık, şiddet içeren yanı daha belirsizdir. Miranda onun bu yönünün farkındadır. “Beni ürküten, içinde olduğunu senin bile bilmediğin bir şey” (s.80). Bu yönü Miranda’nın özgürlük arzusuyla kaçma girişimlerinde uyguladığı yöntemlerle kışkırtıldığında ortaya çıkar. Kimsenin elde edemediği nesneleri sadece kendi bencil zevki için topladığından yaptığı koleksiyon tehlikeli bir düzeni temsil eder. Miranda’yı

da tıpkı yakaladığı kelebekler gibi saklamak ister. “Şimdi de beni koleksiyonuna kattın... Beni bu ufacık odaya iğneledin. Böylelikle, canın çektiği zaman gelip, zevkle seyredebilirsin” (s.49). Miranda ancak ölü olduğu zaman onun için güvenli olur (Dechert, 1986, s.95). Konuştuğu zaman onunla iletişim kuramaz, sıkılır ve kontrol edemediği şeylerin varlığından rahatsızlık duyar. Onun ölü dünyasını canlandırdığı için Miranda’dan korkar. Bu kadar âşık olduğu Miranda’yla cinsel temas kurmaz, o hareket hâlindeyken ona ilgi duymaz. Ancak fotoğraflarını çekip cansız hale getirdiği zaman kendini güçlü konumda hisseder. Tek istediği özgür olmak olan Miranda’yı koleksiyoncu olan Clegg’in anlaması zordur. Onun için Miranda’nın kelebeklerden bir farkı yoktur. Her istediğini vermiştir, özgür olma isteğini anlayamaz. Miranda Clegg’i anlamak için büyümeli, gelişmelidir. Ona neyin zarar verebileceğini hissetse de yaşama heyecanı dolu olduğundan onun donukluğunu, güvenli kalmak için esir almasını bir koleksiyoncu olarak mutluluk kaynağı olarak görür fakat anlam veremez.

Clegg’in gölge tarafı, Miranda’yı bodruma hapsedmesi Miranda’nın kendini keşfetmesine olanak sağlamıştır. Bodrumda tutsak tutulduğu süreçte içe dönerek kendini daha yakından tanımaya ve gerçekliğe tutunmaya çalışır. Geçmiş anılarını düşünerek hatalarını fark eder, gelişmek için çaba gösterir.

Miranda Clegg’in karanlık taraflarının farkında olmasına karşın kişiliğinde ondan gizlediği pozitif yönünü de görmüştür. Clegg’in kişiliğinin derinliğinde masumiyet olduğunu ve onu koruması gerektiğinin bilincindedir. Clegg masumiyetini Miranda’dan gizler çünkü onun kendi kontrolü altında olmadığını bilir ve korkar. İlk başta da Miranda’nın masumiyetinden etkilenmiştir. Miranda kendinde olan masumiyetin farkında ve onu kabul etmiş olduğundan Clegg’in kişiliğinde de bu özelliğin bulunduğunu hisseder. Bireyleşme sürecinin başında Miranda Clegg’de gördüğü gölgenin karanlık yönleri fark ederek ilişki kurmaya başlar. Ondandır nefret etse de ona karşı sorumlu hisseder ve yardım etmek ister. Onu kaçırmış olsa da ona nadiren duyduğu sempati, tutumunda önemli bir değişime yol açar. Bu onun daha yüksek bir bilince yönelik mücadelesinde belirsiz de olsa olumlu bir adımdır.

Niki şehir yaşantısında gölge tarafının farkında değildir. Kum tepelerine geldiğinde kendiyi yüzleşme fırsatı olduğundan bu yönünü görmeye başlar. Şehirdeyken ezbere bir yaşam sürer, hayatı, kendini, ilişkilerini sorgulamaz. Böyle bir tutum içindeyken insanların onun hakkındaki düşünceleri daha önemli bir hâl aldığından karanlık yönünü

dibe gömmesi kaçınılmazdır. Kum tepelerine geldiğinde absürt bir durumun içinde bulunduğunun farkına varmasıyla gölge tarafı ortaya çıkar. Köyde sürekli kum küreme işinin olması, kum çukurunun dışına köylülerin müsaadesi dışında çıkılmaması gibi kuralların olması böylesi yabancı bir ortamda bulunması onu etkiler ve durumları sorgulamaya başlar. Şehirde ondan beklendiği gibi yaşadığından orada sıkışmıştır ve bu nedenle yolculuğa çıkmıştır. “Kumun ve böceklerin peşine takılıp buralara kadar gelmesinin sebebi de, sonuçta bu sorumlulukların biktiriciliğinden ve hayatının boşluğundan az da olsa kaçabilmek içindi” (s.35). Okulda ideal bir öğretmendir, hayatındaki kadınla ilişkisi hakkında çok fazla bilgi verilmemiştir. İlişkileri derin değil yüzeyseldir. Bundan dolayı karanlık tarafını yansıtmaya şansı yoktur.

Niki'nin onu alıkoyan köylülerle çok az bir iletişimi vardır. Buna karşılık beraber kaldığı kadınla birbirlerinin zıddını oluşturdıklarından kırılmalı bir ilişkileri bulunur. Köyde kadınla aynı kum çukurunda kaldığından sürekli beraber olmak zorundadırlar. Köylüler yaptıkları işlerden ve kendilerini düşürdükleri durumdan dolayı küçümser. Kum tepelerine ilk başta geldiğinde geçmişine tutunması kendi içine yönelmesiyle geçici olmuştur. Onun köylülerden üstün hissetmesi kum küreme işini reddetmesine, kadına iyi davranmamasına neden olmuştur. Köylülerin onu iş yapmaya zorlamasını, iş yapmadığında su vermemesini insanlık dışı bulur fakat buna rağmen o da kadına zorbaca davranır. İçsel sorgulamalarında bunu anlayarak gölgesini fark eder. Bu farkındalık onu gölgesinden ayırmaz, zaman zaman yine kadına karanlık yönüyle davranmaya devam eder. Bireysel ilişkilerinin sınırlı olması, cinsel huzursuzlukları, yetersizlik hissi içinde gölgesinin büyümesine neden olur.

Niki köydeki hayatı sonsuz bir emeğin anlamsızlığı olarak görür. Kum ve iş arasındaki ilişki köyün kanunu olarak belirlenmiştir. Köyde yapılan iş sadece kum küremektir. Kum ağır iş ile özdeşleştirilmiştir. Kişi her ne kadar ağır çalıştıysa da öbür gün yine aynı derecede ağır çalışmalıdır. Herhangi bir mükafatın olmadığı gibi dinlenme de yoktur. Kum küremek kölelik ile eş çizilmiştir. İnsanların işleri olan kum aynı zamanda barındıkları delikleri de oluşturur. Kumdan kaçışın olmadığı, insanların insanca yaşamaktan uzak olduğu bir dünya çizilmiştir. İnsanların sorgulamadan kumları süpürdüğü adeta makinaya dönüştüğü bir düzen yaratılmıştır. O modern dünyanın bireyin özgürlüğünün ve yeteneklerinin ön plana çıkarıldığı bir ideolojinin ürünüdür (Brown, 2013, s.37). Şehirdeki hayatı daha özgür ve anlamlı gelir. Daha sonraları köy ve şehrin aslında birbirinden pek farkı olmadığını anlayacaktır. Köy

modern yaşamın küçük bir örneği gibidir. Niki öğretmen olarak işini çok önemli bulsa da aslında köydeki kum küremek gibi sürekli aynı olan bir döngüye sahiptir.

Kum ve iş köydeki insanların var oluşlarının en önemli parçalarıdır. Adam çalışmaya başlayınca vaktin daha hızlı geçtiğini anlar. Bir işin düzenli hale gelmesi insanın ihtiyaçlarındandır ve tekrarlanan bir döngü içinde yaşayan kişi kendini konforlu ve güvende hisseder. “Çalışmaya koyulunca, nedense benliğinin, beklediğinden daha az karşı koyduğunu fark etti. Bu değişimin sebebi ne olabilirdi? Susuz kalma korkusu mu? Kadına karşı borçlu olduğunu hissetmesi mi? Yoksa çalışmanın kendi özelliğinden kaynaklanan bir şey miydi? Gerçekten de çalışma eyleminde, sonucu belirsiz bile olsa, geçip giden zamanı katlanılır kılacak, insana dayanak noktası olacak bir şeyler vardı” (s.114). Çöldeki sürekli çalışma düzeni ve şehirdeki çalışma bireyi o kadar meşgul eder ki kişi kendini bulmaya, soru sormaya vakit bulamaz. Çalışarak fayda sağladığını düşünen kişi zamanın daha çabuk geçmesiyle bilincinin derinliklerine inemez.

Niki’nin gerçeklerden uzaklaşmak için kum tepelerinde tutsak düşmesi aslında onu derdinden uzaklaştırmayıp aynı döngüyü başka bir evrende yaratmış olur. Kişi kendi sıradanlığından kaçmaya çalışsa da çok benzer bir durumun içinde bulur kendini. Ortam çok yabancıdır, bildiğinden farklıdır bundan dolayı tamamen başka bir düzende olduğunu düşünür. “Yeni bir böcek türü keşfetmeye gelen Niki, tuzağa düşürülerek böcek konumuna gelir. Delikte sürekli gözlem altında tutulur. Esaret altında bir böcek gibi yaşadıktan sonra özgürlüğü yaşamak, absürdü bozguna uğratışını kutlamak ve yeni hayatını kendi özgür seçimiyle belirlediğini göstermek için kaçma şansı varken de orda kalarak gösterir” (Sala, 2010, s. N.D).

Kadın Niki’nin yansıması gibidir. O da kasvetli bir çevrede ömür geçirerek kendini sürekli tekrarlayan işleri üstlenmiş sonsuz ve anlamsız günler geçirmektedir. “Anlasana, burada problem sadece ben değilim. Sen de en az benim kadar kurbansın. Öyle değil mi? Daha az önce, burayı dışarıdakiler bilirse sorun çıkar demedin mi? Bunun nasıl saçma sapan bir yaşam olduğunu sen de biliyorsun demek ki. Hem burada köle gibi yaşıyorsun hem de onların avukatı kesiliyorsun” (s.48). Ancak kadın dışarısının farklı olmadığını bilincindedir. Tek istediği ölen kocası ve çocuğu yerine hem işini kolaylaştıracak hem de sevebileceği bir eştir.

Niki, kadını başlarda kendi hâlinde, tek işi kum küremek olan ve çöldeki hayatından şikâyetçi olmayan biri olarak tanır. Romanın sonlarına doğru kadının gölgesinin farkına

varır. Onun köyde toplanan kumları çimentoya karıştırmak için sattıklarını itiraf etmeleri üzerine adam bu çimentoyla yapılan binaların sağlam olmayacağını söyler. Kadın “Başkalarına ne olacağı bizi ne ilgilendirir!” (s.159) der. “Adam donakaldı. Kadının yüzü, yerine bir başkası geçmiş gibi değişmişti. Köy, kadının suratından yansıyıp, kendi yüzünü gösteriyordu sanki” (s.159). Çölde bir başlarına bırakılan, devlet tarafından aranıp sorulmayan bu topluluk yıllar içinde gittikçe bencilleşmiştir. Kum satarak köyün kalkınmasını sağlamaları ve bunun neticesinde sattıkları kumun sağlam olmayan binalar inşa edilmesinden herhangi bir rahatsızlık duymuyor oluşu kadının iyi yürekli ve düşünceli yüzünün altında adamın sonradan gördüğü karanlık tarafıdır.

Romanın başında sıradan ve düzgün bir öğretmen olan Niki kumda kadına davranışlarında vahşi ve korkutucu biridir. Kendini gerçekleştirme sürecinde yazar karakteri bize kademeli bir şekilde tanıtır. Başlarda çok olgunlaşmamış, güvensiz ve ben merkezlidir. Hayatla ilişkisi rasyonel ve analitiktir. Bu aslında daha çok kendini savunmak için sığındığı bir yaklaşımdır. Roman boyunca kadınla ilişkisi sorunludur. Kimi zaman anlayışlı ve tutkulu olsa da onu kendi ihtiyaç ve planlarına göre konumlandırmıştır. Romanın sonunda kadının hamile kalışı ve adamın su keşfiyle tutumu değişir. Başlarda kadının arkadaşlığını sadece ona muhtaç olduğundan, ondan başka kimse çevresinde olmadığından sürdürse de sonradan onu insan olarak görmeye ve ona değer vermeye başlar. Niki köydeki insanlar gibi yalnız ve soyutlanmış olmak istemez, ilk başta köyden kaçmaya çalışır. Niki’nin henüz farkında olmadığı öfkesinin kaynağı kadına ve onun bu anlamsız yaşama hapsolmuş olmasına değildir. Şehirdeki hayatında köle olmasına izin verdiği için kızgınlığı kendisinedir.

Niki’nin kumdaki yaşamı onu dış dünyanın gerçekliğinden koparır. Zamanla ilişkisi yok olur. Kol saati çalışmaz. Zaman ile ilişkileri sadece kadının ve köy halkının her gece kumları temizlemek zorunda olmasıyla sınırlıdır. Başka bir zaman algısı yoktur. Niki zamandan kopuk yaşamak istemez. Geçmişiyse tamamen bağlarını koparmaktan kaçınır. Şehirdeki hayatını, oradaki hatıralarını sürekli hatırlayarak bu kopukluğu gidermeye çalışır. Dününe sahip çıkar, bugününü reddeder. Özgürlüğünü yeniden kazanmak istemesi şehre geri dönmesini gerektirip varoluşunun anlamsızlığını hatırlatsa da onun için çok önemlidir. Kumda çalışmaya zorlanması ve sadece kas gücüne ihtiyaç duyulması, köylülerin onun ruhunu bir kenara atarak yalnızca vücuduna odaklanması kendini önemsiz hissetmesine neden olmuştur. Köylüler onu tanımaya

çalışmazlar. Ruhunu ancak onu istediklerini yapmaya zorlamak için önemserler. Köyü kurtarma görevi kimliklerinin önündedir. Köylülerin tüm ayrıştırıcı özellikleri, sahip olduğu nitelikler silinmiştir, hepsi aynı giyinir ve isimsizdir.

Benzer durumda olan Niki ve Miranda şehirdeki hayatlarında bireysel sorgulama yapmazlar. İkisi de şehirdeki personalarına sıkı sıkıya tutunmuşlardır. Farkındalıkları ancak tutsak olduklarında ortaya çıkmıştır. Miranda'nın tek iletişim kurabildiği kişi Clegg'dir, Niki'nin ise aynı çukuru paylaştığı kadın. İkisi de karanlık yönlerini karşısındaki insana yansıttıklarında fark ederler gölge yönlerini. İçlerinde bulundukları sıkıntılı ortam sayesinde uyanış yaşarlar. Şehir hayatının temposu onlara kendilerini sorgulama fırsatı vermemiştir. Tutsak bulundukları yerlerde sıkışmış hissettiklerinden bunu gerçekleştirmeleri mümkün olmuştur.

Romanlardaki erkek karakterler hem mağdur hem suçlu konumundadır. Niki çölde isteği dışında tutulduğundan, Clegg geçmişin ağırlığının altında ezildiğinden mağdurlardır. Niki kadına kötü davranır ona zulmeder, içinden adeta bir canavar çıkar. Normalde şehir hayatında davranmayacağı şekilde davranır. Devletin onu çölde aramaya geleceğini düşünür fakat bu gerçekleşmeyince çölde yasaların olmadığını anlar. Onun karanlık yönünün çıkması bu sayede gerçekleşir. Clegg ise Miranda'nın kaçma girişimleri ve onu sevmemesi üzerine ona alçakça davranır. Bu davranışı da normalde toplumdaki hatta kendinden bile sakladığı yönüdür. Miranda'yı kaçırdığı evde yasalar ve düzenlemeler Clegg tarafından belirlenmiştir. Her ne kadar Miranda onu zekasıyla alt ediyor olsa da gücün ve son sözün Clegg'de olması onu zalimleştirmiştir. Çöldeki kadın ise Niki'ye karşı davranışlarında hoşgörülüdür.

Miranda'nın da Niki'nin de tek isteği özgür olmaktır. Ahlaki dayatmaların olmadığı çölde ve kasabadaki evde ikisi de fiziken özgür olamasa da onları yargılayacak başkaları olmadığından zihnen özgürlüğe kavuşmuşlardır. Bu sayede bilinçdışındaki gölge yönlerini yüzeye çıkarmayı başarmış ve bireyleşme yolunda ilerlemeye devam etmişlerdir. Clegg ise fiziken özgür olmasına rağmen kendisiyle yüzleşmeye cesareti olmadığından insanların onu gördüğü şekilde bir ucube olarak görülmeye devam eder. Onun ilerlemek istemeyişi hayallerine çok bağlı olmasından kaynaklanır. Çöldeki kadın ise hem fiziken hem zihnen özgürdür. O her yerde insanın tutsak olduğunun bilincine varmıştır.

Clegg'in geçmişine saplanıp kalması, kendini ondan ibaret sanması onun gölgesiyle yüzleşmesini engellemiştir. Niki ise geçmişini, şehirdeki hayatını kabullenmiş, oranın gerçekleriyle kumda yüzleşmiştir. Böylece değişime hazır olduğunun farkına vardığından gölge tarafını görmeye açık hale gelmiştir. Miranda da Niki gibi geçmişini kucaklayabildiğinden ileri gidebilmiştir. Karşısındaki tuhaf, onu hapseden adamı anlamaya başladığı zaman bireyleşme yolunda büyük bir adım atmıştır. Onun kendinde fark edemediği yönleri gören Miranda onun değişmesi yönünde aksiyon alıp başarılı olamasa da, bu kendi gelişimi için önemli bir adımdır.

5.7.Koleksiyoncu ve Kumların Kadını Romanlarında Anima/Animus

Anima erkek psişesinde bilinçdışında bulunan dişil psikolojik eğilimler, *animus* ise kadın psişesinin eril tarafıdır.

Clegg'in kaçırdığı Miranda onun anima figürü olarak belirir. Onu tutsak etmesi ve ondan büyülenmesi Miranda'nın önemini fark etmesini sağlasa da gelişmemiş psişesi Miranda'nın hayat veren gücünü kuvvetle tüketemeyeceğini fark etmesini imkânsız kılar. Clegg'in Miranda'yı gizli, kilitli bir bodrumda tutması anima figürünün sembolik olarak düşmesi olarak düşünülebilir. Miranda zatürreye yakalanıp bodrumda öterek Clegg'in ölen animasını tamamlar.

Miranda Clegg için pozitif anima olma yeteneğine sahiptir. Onu eğitmek ister, kitaplar okumasını, sanatla ilgilenmesi sağlasa da başarılı olamaz. Bununla birlikte onu baştan çıkarmaya çalışarak, uygunsuz dil kullanarak ve kaçma girişimlerinde bulunarak anima figürünü yıkar. Clegg sadece hayallerinde anima figürü Miranda tarafından kabul edilip, sevildikten sonra mutluluğa ulaşabilir.

Clegg'in animasıyla yüzleşememesi onun kadın-erkek etkileşimini yok etmesiyle, sadece kendi otoritesini tanımasından kaynaklanır. Miranda Clegg'in animası olarak psişesindeki zıtlıkları uzlaştırmasına yardım ederek onu bireyleşmeye doğru çekebilecekken Clegg bunu göremeyerek önemli bir adımdan yoksun kalır. Psişesinde dişil etkiye son derece ihtiyaç duymasına karşın inatçılığı ve değişime açık olmaması sağlıklı bir anima sembolü olan Miranda'nın ölmesine neden olur. Miranda'nın fiziksel ölümü Clegg'in bireyleşmeye yönelik her türlü adımını sonlandırır.

Clegg anima imgesini Miranda üzerine yöneltirken onu idealleştirir, kendi hayalinde Miranda'yı prenses olarak düşünür. Clegg Miranda'ya kıyafetler, tablolar, mücevherler, kitaplar ve istediği her şeyi alarak onu kendi prensesi olarak görür. Miranda ile henüz tanışmadan Clegg onu kafasında yaratmıştır.

Psişesinde dişil tarafın etkisine ihtiyaç duyan Clegg, Miranda'nın ona sunduklarını kucaklayamaz. Onun değişmek istememesi güçsüzlüğünü ortaya çıkarır. Onu bedenlen tutsak etse de ruhsal olarak sahip olamaması ve onun psikolojik potansiyelini anlayamaması Miranda'nın pozitif anima olarak etki edememesine ve ölmesine neden olur.

Clegg Shakespeare'in Caliban'ı gibi yabancılaşmış, ince insani niteliklerden uzak çoğu şeyden yoksundur. Clegg'in en fazla kaygı duyduğu Miranda'nın gerçek, yaşayan tarafıdır. Miranda canlı bir şekilde düşündükçe, talep ettikçe, karşı çıktıkça, ümit ettikçe ve hissettikçe Clegg ona sahip olamaz. “Ölü olmam gerekiyor; iğnelenmiş, hiç değişmeyen, sürekli güzel. Güzelliğimin kısmen canlı olmamdan kaynaklandığını biliyor ama ölü beni istiyor. Beni canlı ama ölü arzuluyor” (s.227). Miranda'nın anima figürü potansiyeline sahip olması Clegg'in onu gerçek bir insan olarak görememesi yalnızca hayallerinde yaşattığı gibi idealleştirmesinden ötürü gerçekleşemez. Clegg Miranda'yla herhangi bir cinsel temastan titizlikle kaçınır. Anima ile seks tabusu (idealleştirilmiş anne figürü) mevcuttur (Beatty, 1982, s.78). Kadınlar ve seks hakkında gerçeğe dayanan bir düşüncesi yoktur idealize ettiği kavramla yetinir. Onun idealize ettiği kadın bakiredir, cinselliğe ilgi duymaz. Clegg'in gözünde Miranda bozulmamış, saf ruhuyla bakire bir figürdür. Clegg Miranda'nın cinsel yanının da sahip olduğu bakire imajı kadar kadınlığının bir parçası olduğunu kabul etmekten yoksundur. Bu ikiliğin Miranda'da aynı anda olamayacağını düşünür ve onu fahişe olarak görmeye başlar.

Miranda'nın Clegg'i baştan çıkarmaya çalışması Clegg'in karşılık vermesiyle sonlanmasa da öz farkındalığa giden yolda onu büyütür. Bu girişimin Clegg'in ona karşı tutumundaki korkunç değişimine karşı G.P. ile olabilecek ilişkilerinin farkına varıp bu yönde yeni bir tavır geliştirmesine neden olur. Miranda aşkın her hâlinin güzel olduğunun farkına varır. Yakınlaşma çabalarına karşın Clegg'in tepkisizliği üzerine ona acır.

Bir gece bahçede Clegg'in Miranda'yı öpmeyi aklından geçirmesi ve Miranda'nın bu düşünceyi anlayıp herhangi bir cinsel saldırıdan korkması üzerine Clegg'in gerçek

duygularını ifade etme ve yakınlaşma girişimi engellenmiş olur. Onun bu korkusu anlaşılabilir olsa da Clegg'in hassas tarafına ulaşması ve doğal gelişen bir yakınlaşmayı kaçırmasına neden olur. Bu aşamada yakınlaşmasına izin verseydi aralarında bir iletişim kurulabilirdi ve daha sonra onu baştan çıkarmak gibi suni bir harekete gerek duymazdı. Herhangi bir konuda konuşamayan, iletişim kuramayan iki insan oldukları için Miranda cinsel birliktelik yaşayarak bir iletişim kurmak istemiştir. Böylece en azından aralarındaki bazı duvarların yıkılacağına inanır. Fakat Clegg için cinsellik ideal bir aşkta bulunmayan bir etmendir ve böyle bir hareketle Miranda onun gözünde alçalar ve saygınlığını yitirir.

Onu yetiştiren dar görüşlü, ahlakçı halası Clegg'in ruhunda yıkıcı, negatif bir animaya sahiptir. Çocukluğu ve gençliğinde kadın rol model olan halası kibirliliği, soğukluğu ve katılığıyla insanları sevmesine engel olmuştur. Hiçbir pozitif katkısı olmadığından dolayı Clegg'in negatif animası olmuştur. Aynı zamanda çocukluğunda yabancı bir adamla kaçan, onu yalnız bırakan annesi de negatif animasıdır. “Erkeğin animası annesi tarafından şekillendirilir. Eğer annesinin üzerinde olumsuz bir etki bıraktığını hissederse, animası genellikle sinirli ve depresif ruh hallerinde belli eder. Güvensiz hissederek, alıngandır” (von Franz, M.L., 2016, s.178). Annesi tarafından terk edilen bir çocuk olarak büyüdüğünden kimseye güvenmez. Clegg küçük yaşta kaybettiği annesini bilinçdışında arayarak yerini dolduracak bir arayışa girer. “Bana yaslanmak istiyorsun. Bunu hissediyorum. Annene özlem duyduğunu düşünüyorum. Annenin arayışındasın” (s.68). Clegg kendisini gölgesiyle tanımladığı ve sadece gölgede kalan taraflarını gördüğü için kendisini negatif animalardan özgürleştiremez. Miranda Clegg'in annesinin yerini bugüne kadar kimsenin dolduramadığını ve onun aslında anne arayışı içinde olduğunu düşünür. Bunu da kendisini kaçırarak, ona istediği şeyleri alarak ve karşılığında yalnızca Miranda'dan yanında olmasını bekleyerek anlar. “Annesi yaşasa dahi umursamaz görünse de içten gelen dürtüyle kayıp animasını arayarak Miranda'yı kaçıtır” (Nefily, 1989, s.125).

Miranda öldükten sonra Clegg onun günlüğünü bulduğunda G.P.'ye olan aşkını öğrendiği zaman çılgına döner. Onun bir başkasına bağlı olması, onu terk etmesi anlamına gelir. Anne yerine koyduğu Miranda zihninde kötü bir yere sahip olur. Bir daha terk edilme riskini göze alamaz. Bu nedenle Miranda ölmüş olsa dahi onunla ilgili güzel düşüncelerini siler, intihar etme düşüncesini kafasından atar.

Negatif animaya sahip olan kişi hayatı yaşamak yerine hayaller kurarak fantezilerle dolu bir yaşam kurmayı tercih eder. Gerçeklikten uzak yaşayan kişi hayattan kopuk, pasif bir düzen içine girer. Yaşamı onun için bir şey ifade etmez. Clegg benliğinde negatif animaların yıkıcılığından etkilenerek yaşamı olduğu gibi benimseyememiş, kendi yarattığı hayallerle yaşama tutunabilmiştir. Hiçbir şeyden memnun olmadığından onu hayata bağlayan unsurlardan uzaktır. Kimseyle arkadaşlık kurmaz. Hayalinde Miranda'nın kendine âşık olduğunu, mutlu bir evliliğe sahip olduğunu düşünür.

Miranda kendisini daha iyi tanımak ve anlamak için geçmişini gözden geçirir. Sanatçı George Paston (G.P.) ile ilişkilerini hatırlar. G.P. Miranda'nın animus arketipini temsil eder. Dwight Eddins “Jungçu bakış açısıyla G.P.’nin Miranda’ya önyak olması yapıcı animusu gösterir. G.P. Miranda’ya varoluşsal Logos sağlayarak onun kendisini yansıtma ve kendini tanıma kapasitesini derinleştirmesini sağlar” (1976, s.209). Tüm arketipler gibi animus kişi üzerinde pozitif ya da negatif etkiye sahip olabilir, G.P.’nin Miranda üzerinde pozitif etkisi bulunur. Jung’un gözlemlerine göre “animus kadınların bilinçlerini kafa yorma, tartışma, yansıtma ve kendini tanıma sağlar” (Jung, 1959 s.16). G.P. Miranda'nın animus figürü olarak tavsiye veren kişi konumundadır. G.P.’nin kendisine öğrettiklerine karşılık Miranda çok çabuk büyüyüp, geliştiğini fark eder. “Bu mahzende düşünüp duruyorum. Daha önce üzerinde hiç kafa yormadığım şeyleri anlıyorum” (s.160). G.P. Miranda’ya kelimeleri ve mantığıyla çekici gelirken, Miranda duygularıyla hareket eder.

Miranda tutsaklıktan kurtulduktan sonra G.P. ile ilişki kurmayı deneyecektir. Verdiği bu karar zayıflıktan ziyade güçten aldığı bir karardır. Onu kusurlarıyla kabul edecektir. Günlüğünün başlarında yaş ve fiziksel görünüş önemliken bu kriterlerin zamanla değişime uğradığı görülür.

Her ne kadar Miranda ve Clegg birbirinden farklı olsa da ikisi de aşkı idealize eder. Madachy “Clegg ve Miranda önemli ölçüde birbirine benzer... Clegg tıpkı Miranda'nın sanatçı ve insan olarak romantikleştirip idealleştirdiği G.P. gibi idealize edilmiş bir aşk arar” (1974, s.33). Aşk ilişkisinde böyle uç bir idealleştirme ikisi için de cinsellik açısından sorun yaratır. Miranda'nın aşkı idealleştirmesi G.P. ile ilişki yaşamasını engeller.

Miranda'nın aşkı idealize etmesi, onun G.P.’nin cinsel konularda bilgi vermesini kabul etmemesine neden olmuştur. G.P. Miranda'nın aşkı idealleştirmesinin arkasındaki

ahlakçılığa karşı kendi fikirlerini aktararak etkilemeye çalışır. Miranda'ya karşı yapıcı bir animus olarak onu kaybedeceğini bildiği halde onun kendi kimliğini korumasına yardım eder. “Çünkü düşündüğünü aynen dile getirebiliyor ve beni düşünmek zorunda bırakıyor. En önemlisi bu işte! Kendi kendimi sorgulamamı sağlıyor” (s.161). Miranda kaçırılmadan önceki hayatındaki G.P. ile olan ilişkilerinde yaptıkları sohbetleri, G.P.'nin düşüncelerini, kendi düşüncelerini günlüğüne yazarken sorgular ve G.P.'nin ne kadar farklı, kendisine katkısı olan bir insan olduğunun farkına varır. Jeff Rackham'a göre Miranda “G.P.'nin fikirlerini topladı, katalogladı, onları dondurdu, böylece ilk etapta sadece yüzeysel, kararsız şekilde uçuşan kelekler şimdi onun çekmecesinde ölü ve kilitli” (1972, s.94). Önceden G.P.'nin söylediklerini sorgulamadan benimserken, bodrumda kilitli kaldığı sürece bu düşüncelerin derinine inerek kendine yakınlıklarını doğrulamıştır. Büyüyüp geliştikçe keleklerin gösterişli kanatlarının ötesine bakmaya başlayarak düşüncelerin insani taraflarının farkına varır. Miranda bodrumda kapalı tutulduğu için bilinçdışında sahip olduklarını kullanarak günlüğündeki sayfalarda yazarak canlandırdığı eski arkadaşı G.P. onun yol göstericisi olarak karşısına çıkar. “Şimdi G.P.'nin birçok açıdan ideali simgelediğini biliyorum. Değer anlayışı, bağımsızlığı, başkalarının yaptığını yapmama konusundaki direnişi. Farklı duruşu” (s.242). G.P.'nin özgür, toplumun düşüncelerinden etkilenmeyen ve resimlerinin var olan estetik normlara uymamasıyla genel kitle tarafından başarısız bulunmasını umursamayan kişiliğinden tutsak olduğu süreçte daha fazla etkilenir. Onun şöhret ve paradan ziyade sanatın kendisiyle ilgilenmesi Miranda'yı büyüler. Tutsak edilmeden G.P. ile ilişkisi bitmiş olmasına rağmen Miranda yazarak ilişkiyi sürekli gözden geçirir ve onun öğretilerinde güç ve bilgelik bulur. Animusu kendine dahil ederek G.P.'nin onda uyandırdığı bilme tarafı ve onda bulunan duygu yanıyla birleşir. Animusa ifade alanı verdiği için eril ve dişil yönleri dengeye gelerek çok yönlü bir kişiliğe sahip olarak ilerler.

Clegg Miranda için negatif animus konumundadır. Miranda'ya aşırı bağımlılığı onu şefkat kaynağı ve kendi dönüşümü için rehber olarak görmesi Miranda'yı mücadeleye çağırır. Miranda'nın iğneleyici sözleri, surat asmaları Clegg'in canavar yönünü vurgulamasına neden olur. Buna karşın Miranda'nın sorumluluk sahibi ve hoşgörülü tarafı Clegg'in negatif animusunu baskılar. G.P. ise pozitif animusu temsil eder. Negatif animus Clegg ve pozitif animus G.P., Miranda'nın psişesinde bir dizi gerilim oluşturur.

G.P. ilişkilerinde Miranda'nın canını yakarken aynı zamanda derindeki benliğini kabul etmesine öncülük eder.

Kumların Kadını romanı karakterlerin kumla ilişkisi etrafında döner. Bu nedenle o da romandaki karakterlerden biridir. Hatta en önemlisidir. Kum, romanda karakterlerin bir yandan sürekli mücadele etmeleri gereken, diğer yandan beraber yaşamayı öğrenmeleri şart olan önemli bir unsurdur. Kumu hem evleri kabul ederler hem de ondan korkup korunmak isterler. Onunla ahenk içinde yaşamının yolunu bulmaya gayret ederler.

Niki köylülerin kumla olan bu çetrefilli ilişkisini anlamlandırmakta çok zorlanır. Evet, kum sayesinde karınları doymakta, barınmaları kolaylaşmaktadır. Kum, çölde yaşayan herkesin hayatını zorlaştırır fakat Niki dışında kimse şikâyet etmez. Kadın tıpkı tüm köylüler gibi her gün kum küremeyi görev bilir. Kadın kumun yıkıcı etkisinden korkar ve bu endişeyle kum süpürme görevini aksatmaz. Kum fırtınasının kocasının ve çocuğunun ölümüne sebep olması da kadını kuma karşı güçsüz kılar. Adam, yani Niki için kum korkutucudur. Ondan kaçması gerekir. Fakat bunu nasıl yapacağını bilememektedir. Zamanla kum tepelerinin şehrin karmaşasından uzak mahrem bir sığınak olduğunu düşünmeye başlar. Sonunda suyu bulduğunda zihninde yarattığı hapishaneden çıkmayı başarır.

Bireyin bütünlüğe kavuşmasını sağlayan anima/animus farkındalığı içindeki ötekini anlamasına yardımcı olur. Kumun bir cinsiyeti olmasa da Niki üzerinde hem yıkıcı hem de yapıcı etkileri vardır ve aynı zamanda romanda karakter gibi incelendiğinden kumun da anima rolü oynadığından söz edilebilir. Kum sadeliğiyle güzel olduğu kadar yapısıyla da korkunç derecede yıkıcıdır. İsimsiz, çorak, kumlardan oluşan bir köyde Niki isimsiz bir şekilde kendini kaybetmez. Aksine burada kendini bulur. İsmi kum tepelerinde geçersiz olurken, ondan 'adam' olarak bahsedilir. Yeni kimliğini farklı bir toplumda kazanır. Değişen benliğini bulduğunda etrafındakiler artık eskisi kadar can sıkıcı değildir. Tutsak olduğu kumda özgürlüğünü bulmuştur. Niki için çöl, hayatın sınırlarını görmek için önemli bir deneyimdir. Yaşam ve ölüm hakkında bilinçlenmesi çöl sayesinde. Niki için çöl, yaşamın farkına varmasını sağlayan ve bu uğurda ölümle yüzleştiği bir yerdir.

“Kumun formu yoktur, şekilsizdir fakat yine de ana karakterin kaçmasının önünde duran güçlü bir engeldir. Vücudundaki nemi emer aynı zamanda ahşabın çürümesine

neden olur. Hikâyenin sonlarında ise büyük bir su pompası haline gelir” (Gibeau, 1996, s.99). Kumun değişkenliği bireyinkiyle benzerlikler gösterir. Adamın şehirdeki hayatı kuma yüklenen niteliklerden uzaktır. Rutin hayatı ve amaçsız varoluşu kumun durağanlığa karşı gelişine benzemez. “Bak, kum denilen şey yıl boyu hiç durmadan hareket eder. İşte bu akış hali, onun canıdır. Hiçbir zaman tek bir yerde durmaz” (s.26). Kumun değişkenliği kendi değişmezliğini sorgulamasına neden olur. Çöl yaşamını deneyimleyerek karşılaştığı olaylarla yaşamda anlam ve güzelliğin kalıcılıkla değil geçicilikle de olabileceğini kabul etmeye başlar. Kumun yıkıcı etkileriyle yüzleştikten sonra yapıcı ve üretken tarafı ortaya çıkar. Karakterindeki zorbalık ile kumun yıkıcılığı birbirine benzer. Ancak zamanla ikisi de yumuşar. Zamanla kumun derinliklerinden suyun çıkması gibi Niki’nin de dışıl yönü belirgin hâle gelir. Kum ile Niki de değişir. Kumdaki kadın ise dünyaya daha geniş bir açıdan bakabilmesini sağlar.

Kadın Niki için pozitif animadır. Niki’nin kum çukurunda hapsedilmesini isteyenlerden biri olsa da onun gelişimi için önemli bir yerdedir. Tutsak olarak başta kadına ve yapmak zorunda oldukları işe karşı öfke duyar. Daha sonra kadının ona karşı sevecen tavırları ve yaklaşımıyla onu baştan çıkarmaya çalıştığını düşünür. Sinsi bir planla onunla birlikte olup adamın çölde kalmasını sağlayacağını düşünerek kadından uzak durmaya çalışır ve kaçma planları yapar. Kadın çok sadedir, ne düşündüğünü saklamaz. Bunun farkına varan Niki kadınla iyi anlaşmaya başlar. Birbirlerinden tamamen farklıdırlar: Niki şehirli, eğitilmiş, sorgulayıcı, kuşkucu, kadın kasabalı, eğitimsiz, çoğunluğun fikrine göre hareket eden biridir. Kadın adamı olduğu gibi kabul eder, onu değiştirmeye çalışmaz. Uzun süredir zorlu çöl koşullarında bir başına yaşayan kadının tek isteği Niki’nin ona yardım etmesidir. “Esir tutulması özgürlük düşüncesini meydana çıkarır. Kayıp kabul edilen adam ilk defa yaşadığını hisseder. Başta nadir bir böcek keşfiyle çıktığı yolda kumdan su elde etmesi onun için çok önemli bir keşif olur. Suyun keşfiyle kadının hamilelik haberi üst üste gelir. Kumların kadını şehirdeki kadının ona veremediği şeyleri sunar: Evlat, kutsanmış bir duygu olarak seks” (Wert, 1979, s.130).

Adamın dışıl yönü eksiktir. Kadınlara yaklaşımı sorunludur. Ailesinden söz edilmemiştir. Sadece şehirde beraber yaşadığı kadınla kurduğu basit ilişkiden kadınlarla düzgün ilişkisi olmadığını biliriz. Şehirdeki partnerine mektup bırakarak bir süre gideceğini bildirir. Mektubu masasında damgalanmış ve adresli bir şekilde bırakmadığından mektup kimseye ulaşmamış olabilir. Nereye gideceğini kimseye haber

vermemiştir. Kimden, neden kaçtığı belli değildir. Partneriyle ilişkisi o kadar kötüdür ki aynı evde yaşamalarına rağmen nereye gideceğini ona söylememiştir. Dişil tarafı eksik olan Niki çöldeki kadının nazik tarafını anlayamaz. Beraber yaşadıkça, romanın sonuna doğru kadının davranışlarını kabul eder bu sayede dişil tarafı dengelenir. Başlarda değişmek istememesi, geçmişine sıkıca tutunması kadını hemen kabullenmemesine neden olmuştur.

Adamın kum tepelerinde başka bir kadın figürüyle karşılaşması onu etkiler. Şehirdeki kadın baskındır, kusurlarını sürekli yüzüne söyler öbür yandan çöldeki kadın onu sorgulamaz, eleştirmez, olduğu gibi kabul eder. Bu da onun farkında olmasa da kafasında kurduğu kadın imgesini yavaş yavaş kırmaya başladığını gösterir. “Gerçekten de eğer bu sıcak misafirperverlik olmasa, bu eve katlanmak zor olurdu” (s.23). Hayatında çok fazla kadın figürü olmadığından tek bir negatif imge onun tüm dişil yanını kötü bir biçimde etkilemiştir. Bundan dolayı çöldeki kadınla yakınlık kurmak istemez. Kadın Niki’nin başarısız kaçma girişimlerinden sonra çoğunlukla hiçbir şey olmamış gibi davranır, ona kızmaz aksine ona hep şefkat gösterir. Kadın ve Niki birbirlerine benzemektedirler. Yalnız bir insan olarak kumlardaki kadının yalnızlığında, onun hayatının anlamsızlığında kendini görür. Bu benzerlik onu istemese de kadına yaklaştırmıştır.

Adam dışarı çıkmak için kadını köylülerle pazarlık etme aracı olarak kullanır. Kadının ellerini ayaklarını bağlar ve çalışmasını engeller. Çöldeki iş düzeninin aksamasına sebep olduğu için onu özgür bırakacaklarını düşünür. Bir başka zaman köylülerin ancak kadınla beraber olmalarını seyretmeleriyle dışarı çıkacağını duyunca bu eyleme girişmekten çekinmez. Kadına değer vermez, onu birey olarak görmez. Onun için kadının düşünceleri önemli değildir. Tek isteği oradan çıkmak olduğundan gözü kapalı her isteneni yapmaya hazırdır. Adam, kadının pozitif anima olarak etkisini ancak romanın sonlarına doğru yaptığı keşifle ve kadının hamile kalmasıyla anlar. Kadının etkisi aslında benliğine roman boyunca nüfuz eder ve kadına yaklaşımı günden güne olumlu yönde değişir.

Adamın aklında sürekli kaçma düşüncesi olması onun bireyleşme yolunda ilerlemesini yavaşlatsa da aslında bu düşünce kendini bulma yolunda katkı sağlamıştır. Kaçma girişimleriyle şehirdeki hayatıyla çöldeki hayatını, şehirdeki partneriyle çöldeki kadını karşılaştırma fırsatı olmuştur.

Niki kadın için romanın başında negatif animustur. Kadının hayata bağlılığını gölgeler. Kadın adam yanına gelmeden önce tek başına yaşadığından dolayı adamın gelmesiyle büyük sevinç yaşar. Fakat adamın kadına kaba davranışları, bulunduğu yerden sürekli şikâyet etmesi kadını olumsuz etkiler. Kadın adamı eşi olarak konumlandırırsa da adamın tek amacı kum tepelerinden kaçmaktır. Kadının ona saygı göstermesi, onu sevmek istemesine karşın adamın onu aşağılaması ve kaçma girişiminde bulunması animusun negatif etkiye sahip olmasına neden olur. Eşi yerine koyduğu adamın kaçmak istemesi, çöldeki hiçbir şeye karşı ilgi duymaması onu terk edeceğini düşündürerek olumsuz etkiler. Buna rağmen kadın animusun farkındadır. Sadece kadınlara atfedilen duygu dolu bir durumda yaşamaz. Gerçekleri görür. Kadın cesurdur. Kum tepelerinde zorlu koşulları tek başına göğüsler. Akılla hareket eder. Kendi için en iyi planları yapar. Kadın çölde zorlu bir hayat sürdüğü için eril tarafını ön plana çıkartmak zorunda kalmıştır. Bu nedenle Niki'nin kaba davranışlarından fazla etkilenmez. Yaşam koşullarını iyileştirmek için Niki'nin yanına gelmesi konusunda köylülerle hemfikiridir. Kadınının eril ve dişil yönleri dengededir. Hem aklını kullanır hem duygularının farkındadır. Bilinçdışıdaki animustan haberdardır.

Kadın adamla beraber yaşayıp çalışacağı, çocuklarının olacağı bir hayal kurar. Bunu adamın düşünceleriyle öğreniriz. Adamın kendi isteklerine uymadığını görür fakat o yine adamla olan ilişkisine önem verir. Kadın, adamın kendisiyle zorla beraber olmak istemesi üzerine ilk defa sesini yükseltir. Köylüler adamın dışarı çıkması için adamın kadınla beraber oluşuna şahitlik etmek ister. Adam dışarı çıkmak istediği için köylülerin talebini onaylasa da onun sadece kendini düşünmesi ve köylülerin eğlencesi uğruna kadını kullanması kadının gözünde adamı alçaltır. Kadın için adamın varlığı çok önemli olduğundan adamdan uzaklaşmaz.

Adam ilk başlarda anima yönünü fark etmemişken daha rasyonel biridir. Kumlarda beraber yaşadığı kadınla ilişkileri oturdukça duygularının öne çıkmaya başladığını ve daha dengeli, çok yönlü bir kişiye dönüştüğünü görürüz. Sadece cesaret ve akılla hareket ediyorken animasının kabulüyle hisleri de devreye girer. Daha duyarlı biri hâline gelmiştir ve eğer kum tepelerinden ayrılırsa kadının çok üzüleceğinin farkına varmıştır. Adamın bilinçdışında bulunan animasının bilinç düzeyine gelmesiyle kendisiyle ve dış dünyayla ilişkisi düzelmiştir. Romanın sonunda kum tepelerinden ayrılma ihtimalinin kendi elinde olması onu tekrar kendi kararlarını verebilen, seçim özgürlüğü elinde olan biri haline geldiğini anlamasına sebep olmuştur. Bu durumda çöl

ve köylüler ona daha insancıl gelmeye başlamıştır. Yaptığı buluşunu ilk köylülerle paylaşmak istemesi başta düşmanca hisler beslediği köylülerle ilişkisini düzeltmiştir.

İki romanda da ana karakterler kaçırılmış ve tutsak alınmıştır. Bu durum hapsolan Niki ve Miranda'ya kendilerini keşfetmeleri için bir fırsattır. Uzun süre kum çukurundan kalan Niki ve Londra dışında bir evde hapis tutulan Miranda'nın aydınlanmaları karanlık bir süreçten geçmeleri sebebiyle mümkün hâle gelmiştir. Kendilerini korumak zorunda olan Niki ve Miranda alışmadıkları bir ortamda içlerine dönerek güçlenmişlerdir. Bu zorlu ortam onları benlikleriyle baş başa bırakarak derin sorgulamalar yapmalarına neden olmuştur. Karşı cinsle bir arada olma imkânı onların dişil ve eril yönlerini etkileyecektir. Hem Miranda hem de Niki zaten kendilerine âşık olan karşı tarafı çıkarları için zorlayarak onları kötü etkilerler.

5.8.Koleksiyoncu ve Kumların Kadını Romanlarında Bireyleşme

Kişinin içinde var olanları fark edip kabullenmesi bilinçdışında bulunanları bilince taşıması bireyleşmenin gerekliliklerindendir.

Romanın anti kahramanı Frederick Clegg için herhangi bir bireyleşmeden bahsedemeyiz. Onun kendini gerçekleştirme yolunda başarısız olmasının sebebi psikolojik olarak uygun olmamasıdır. Annesinin onu çocuk yaşta başka bir erkek için terk etmesi, babasını genç yaşta kaybetmesi, baba gibi sevdiği eniştesinin ölmesi sonucu onun gelişmesine engel olan halası tarafından büyütülmesi ve sakat kuzeninin hayatı üzerindeki olumsuzluklarından zorlu bir yaşama sahiptir. “Clegg’in karşısına fırsatlar çıkmasına rağmen ilerleyemeyişinin nedeni onun arketiplerin enerjisini anlayamamasıdır” (Barnum, 1978, s.40). “Durumunun acıklı olduğunun bilincindeyim. İçinde büyüdüğü Anglikan olmayan, iğrenç kenar mahalle ortamının kurbanı olduğunu, bir üst sınıfı taklit eden bir sürü insanın da bulunduğu sefil orta sınıfın kurbanı olduğunu biliyorum” (s.182). Clegg’in yetiştiği ortam, ailevi sorunları onun ilerleyememesinde büyük bir etkidir.

Clegg’in hayatı işe gitmek ve kelebek toplamaktan ibarettir. Clegg hayalindeki kişinin peşinde koşar ancak piyangoyu kazandıktan sonra hayaline bir adım daha yaklaşır. Daha iyi ve tatmin edici bir yaşam olasılığının bilincine varır. Her gün yaşadığı hayatın yaşamayı istediğinden çok uzakta olduğunu anlar. Clegg’in psişesi piyangoyu kazandığında değişim için hazırlanır. Miranda'nın onun üzerindeki değişime etki

edeceğinin inancında olan Clegg bu aşamada aslında animasının farkındadır. Miranda'nın animası olarak ona rehberlik edeceğinin bütünlüğe ulaşmasında yardımcı olacağını düşünerek onu kaçıır. Fakat mülkiyeti altına aldığı anda bütünleşmeden söz etmek zordur ve Miranda'nın kendisinin tutsağı olduğunu anladığında yenilenme olamaz.

Clegg'in kelebeklere olan hayranlığında onların mükemmel büyüme ve dönüşüm sembolü olması ironiktir diyebiliriz. Miranda aynı bir kelebek gibi dönüşmüştür. Ama takıntılı Clegg tıpkı kelebekler gibi Miranda'nın da yüzeysel güzelliğiyle ilgilenmiştir. Onun için gelişim sürecinin bir önemi yoktur, kelebeğin son aldığı hal, dış görünüşü önemlidir. Clegg tarafından tıpkı bir kelebek gibi güzel olduğu için toplanan Miranda fiziksel olarak dış dünyaya kapalı olmasına rağmen büyüme geçirir. “Bu mahzende çok çabuk büyüyorum” (s.175). Romanda asıl kendini arayan kişi odur, Jung'un arketiplerini neredeyse tamamını özümseyen ve kendi yolculuğunu gerçekleştiren kişidir. Kişinin bulunduğu koşullardan bağımsız olarak bu yolculuğun psikolojik gelişim olduğunu ve tamamıyla zihnin içinde gerçekleştiğinin kanıtı Miranda'dır.

Bireyleşme yolunda Miranda tıpkı Clegg'de olduğu gibi gölge yönlerini görmeye başlar. Daha sonra Clegg onu kaçırmaya rağmen ona karşı tutumu değişmeye başlar ve ona sempati duymaya başlar. Böylece kendisi daha yüksek bir bilinç düzeyine geçmiş olur. “Onun hakkında çok şey öğrenmeye başladım ve birini tanımak insanı ister istemez o kişiye yakınlaştırır” (s.157). Bu yeni farkındalıkla içinde bulunduğu duruma karşı kaçış girişiminde bulunmak ister. Clegg'i bulduğu baltayla etkisiz hale getirmeye çalışsa da onu öldürecek hamleyi yapamaz. “Şiddet ve kaba güç yanlış. Şiddete başvursam onun düzeyine inmiş olurum” (s.251). Miranda'nın Clegg'i olduğu gibi kabul etmesindeki kararlılığı onu bireyleşme yolunda başarılı bir kazanım elde ettiğini gösterir. Onu olduğu gibi bir insan olarak kabul ederek, onu değiştirmeyi bırakarak kendini tanımaya başlamasını sağlamıştır. “...ona karşı tam açıklayamadığım bir sorumluluk duyuyorum...Acıma duygum ağır basıyor ve ona yardım etmek istiyorum” (s.236). Miranda'nın cömert, nazik, bağışlayıcı tavırları Clegg'in onu küçümsemesine neden olur. Önceleri prenses olarak görülen Miranda gözden düşerek fahişe olarak görülür.

Clegg gelişim göstermezken Miranda değişmeye başlar. Bodrum katındaki zindanında uzun süre tek başına kalınca hayatını, ailesini ve sanat hocası George

Paston'u düşünür. Bu düşünceler samimiyetini, insanlığını fark etmesini sağlayarak yaşamın ne kadar dolu olduğunu keşfetmesine sebep olur. “Berbat bir korkağım ben, ölmek istemiyorum, yaşamı büyük bir tutkuyla seviyorum; yaşama ne kadar bağlı olduğumun farkında değilmişim daha önce. Buradan kurtulursam, asla eskisi gibi olmayacağım” (s.134). Fakat tek başına ve kimse tarafından fark edilmeden ölür.

Miranda'nın günlüğü gün geçtikçe değişir. Düşünceleri olgunlaştıkça ve değiştikçe kendi olgunlaşmamışlığını fark eder. Aşkın değerini, hayatı takdir etmeyi yazdıkça düşündükçe öğrenir.

Miranda tutsak edildiğinde ilk kez kendine sorular sormaya başlar. Kim olduğunu, hayatını nasıl geçirdiğini, dünyaya nasıl katkıda bulunabileceğini sorgular. Miranda Clegg sayesinde ve ona rağmen büyür. Onun sayesinde kendiyi baş başa kalabilmiş yaşadıklarını, hayatını, ailesini gözden geçirme imkânı bulmuş. Ona rağmen, o küçük odadan dışarı çıkmadan yeni farkındalıklarını dışarıda uygulayamadan ölse de bireyleşme sürecini tamamlamaya yakın olduğunu düşündürmüştür.

Clegg mutsuz çocukluğu zamanında kelebek koleksiyonerliği sayesinde evlatlık olduğu ev dışında başka bir uğraşla bağ kurmuştur. Susana Onega'ya göre Clegg “mülkiyete güvenmek zorunda kalan yoksun bir çocuk...” (1989, s.20). Anne babası olmayan, eniştesini kaybetmiş ve onlardan başka tutunacak bir şey bulmalıdır. Tutunacak şeyi koleksiyonculukta bulur. Roman ilerleyip geliştikçe Clegg'in kişiliği değişmezliğini korur. Tek isteği Miranda'ya tıpkı bir eşya gibi sahip olmaktır. Miranda'yı duyguları olan bir insan olarak değil toplanabilen bir materyal olarak görür. “Onu görmek bana her defasında, hani derler ya yüreğim ağzımda nadide bir şey yakalıyormuşum, büyük bir dikkatle yaklaşmalıymışım duygusu veriyordu. Örneğin Orman Azameti kelebeği. Onu hep böyle düşünürdüm, yani hoş veya başka bir şekilde değil; yaklaşılması zor, az rastlanan ve çok zarif.” (s.8). Clegg Miranda'yı insan olarak görmez onun bir kişiliğinin olduğunun farkında değildir. Bunun yerine ona kendi idealindeki kişiyi yerleştirerek onun gerçek kişiliğini görmezden gelir. Onun nasıl biri olduğuna ve kurduğu ilişkiye dair idealleştirilmiş bir görüşe sahiptir. Bu görüş sadece onu kaçırdıktan sonra ortaya çıkmamıştır, Miranda'yı kaçırmadan önce kafasında kurduğu hayallerde onu görmek istediği şekliyle konumlandırmıştır. Miranda'yı tutsak ettikten sonra idealleştirdiği kadınla karşısındaki kadın arasındaki tutarsızlığın farkına varıp onunla baş edemese bile onu olduğu haliyle kabul etmemeye devam eder.

Miranda'yı hayatının tek amacı olarak belirler. “Ama siz yaşamımı çekilir kılan tek varlıksınız... Eğer giderseniz, herhalde canıma kıyardım” (s.58). Kendini adeta Miranda'ya bağımlı hisseder. Onsuz bir hayat düşünemez. Kendisiyle son derece ilgisizdir. Yaşamının tek bir amacı vardır o da Miranda tarafından sevilmeştir.

Clegg Miranda'yı özgür bırakmayıp kendini gerçekleştirme yolundaki fırsatı ve yeni bir hayata başlama şansını kaçıır. Miranda Clegg ile aşk dolu bir birliktelik yaşayamayacağının farkındadır ve Clegg ile beraber olursa kendi potansiyelinin farkına varamayacağının bilincindedir. Miranda biri ile beraber olma ve birinin mülkiyeti altında olmanın ayrımını bilir. Clegg koleksiyoncu olduğu için bu ayrımı yapamaz. Miranda koleksiyonerleri hayvanların en kötüsü olarak görür. “Nesneleri biriktiren, onları sınıflandıran, adlandıran, sonra da unutup giden insanlardan nefret ederim” (s.62). Clegg'in koleksiyoner olarak psikolojik olarak ölü olduğunu kabul eder. Miranda Clegg'in kendisini yaşayan biri ya da gerçekliği için değil güzelliği için topladığının farkındadır. Clegg'in çıldırmasının kurbanı kendisidir. Clegg'in hastalığı animasıdır. “Onu asla iyileştiremem. Çünkü hastalığı benim” (s.270). Bu yüzden Clegg Miranda tarafından kurtarılamaz. Miranda'nın anima olarak sahip olduğu potansiyel Clegg'in onu idealleştirdiği ve gerçek bir insan olarak görmediği için etkisiz hale gelmiştir. Animası tarafından gerçekleştiremeyeceği bir ideale bağlanmıştır. Miranda güzel olduğundan Clegg için özeldir. Onu çok sevdiğini söylese de Clegg Miranda'nın güzelliğini sever. Toplayıp biriktirmeyi öldürmekten ayıramadığı gibi insanları kelebeklerden, sevmeyi sahip olmaktan ayırt edemez.

Miranda'nın tutsaklık deneyimi ona kendisini tanımasını sağlamıştır. Eksikliklerine, hatalarına daha farklı bir iç görüyle bakması ve eski hâlinin aptallığını kabul ederek benzersiz bir tarafa doğru yönelmesine fırsat vermiştir. “Eski benimi ele alıyorum ve saçma olduğunu anlıyorum” (s.271). Gücünün, zekasının, üstünlük duygusunun bulunduğu durumda hiçbir işe yaramadığının farkına vararak eski benliğini terk eder. Tutsaklığı başlangıçta psikolojik olarak gerilemeye neden olacak gibi görünse de G.P. ile olan ilişkisi bu gelişimin harekete geçmesini sağlar. Clegg'in öz farkındalığa ulaşmasını sağlayabilecek anima konumunda olan Miranda, ikisinin dünya görüşü, sosyal statü ve zevkler konusunda aynı paydada buluşamamasından kesintiye uğrar. Clegg'i hayatını değiştirmeye inanmasındaki çabası sıkça kullandığı düşmanca ifadelerden dolayı başarısız olur.

Clegg yaşadıklarından ve başından geçenlerden hiçbir şey öğrenmese de Miranda tecrübe ettiklerinden sonra gelişir ve başka bir insana dönüşür. Kitaba hâkim olan kelebek imgesi, Willam Palmer’a göre “ruhsal olarak yeniden doğuşun simgesidir. Miranda sonradan yeni ve olgun benliğini ortaya çıkaran kozaya giren tırtıl gibidir” (1974, s.85). Bundan dolayı onun bireyleşme yolundaki gelişmesi romanın odağı haline gelir.

Clegg kendini bulma yolculuğunda hiçbir şey öğrenmemiştir. Miranda’nın ölümünün ardından sonraki tutsağını sıradan bir mağaza çalışanını seçerek önceki seçiminde hata yaptığını ve çok yükseği hedeflediğinden başarılı olmadığını düşünür.

Clegg’i eğitme çabaları bir işe yaramayınca Miranda’nın özgürlüğe verdiği önem daha da artar. Özgürlüğe kavuşma arzusu daha iyi bir insan olmaya çalışması ve hayatını anlamlı bir şekilde kullanması için gereklidir.

Miranda zatürreye yakalanıp ölüm döşeğinde kıvrılırken Clegg’in doktor getirmek için muayeneye gitmesi kendini gerçekleştirme yolunda bir adım olsa da bencilliğinden dolayı şüpheleri üzerine çekeceğinden bundan vazgeçmesi nedeniyle Miranda ölür, Clegg ise bireyleşme yolunda yakaladığı fırsatı değerlendiremez. Bu yolda kaçırdığı diğer fırsat ise tutsak tuttuğu Miranda’nın gitmesine izin vermemesi ve böylece yeni bir hayata başlayamayıp olduğu yerde kalmasıdır. “Yeni bir yaşamın başlangıcı. Sen de yeni bir insan olacaksın” (s.94). Miranda eğer serbest bırakılırsa ikisinin de yeniden başlama fırsatı olacağını ve değişeceklerini söyler. Bunun yerine Clegg onunla evlenmek ister. Miranda’ya göre bu imkansızdır çünkü böyle bir birliktelik sevmeyi gerektirir ve Clegg’le böyle bir durumda olmak onun için imkansızdır.

Miranda’nın karakterindeki değişim şanslı olmasını fark etmesiyle ortaya çıkar. Miranda öldüğü için ne yazık ki yeni benliğiyle hayatı karşılama olanağı elinden alınmıştır. Ancak Miranda, Clegg tarafından kaçırılıp bodruma kapatılmasaydı, kendi hakkında bunca süre düşünüp bireyleşme yolundaki adımları atamayacaktı. Her ne kadar Miranda ölse de onun gelişimi göz ardı edilemez. Wolfe’a göre Miranda ruhsal özgürlüğünü kaybetmediği için bu mücadelenin kazananıdır (Wolfe, 1976, s.69). Clegg ise yaşadıklarından hiçbir şey öğrenmemiştir, gelişim göstermez. Yaşadığı deneyimi tekrarlamak isteyerek kendini hep değişmez duruma yöneltir. Kurbanları değişse de onun hayatı aynılığını korur. “Bana daha çok saygı gösterecek birini bulmam gerekirdi. Bir şeyler öğretebileceğim sıradan biri” (s.302). Bireyleşme arzusundaki kişi, kendi

hakkında farkındalık yaşayarak yaşam tarzı ve değerlerinden rahatsızlık duyarak, dönüşüme açık hale gelebilmelidir. Clegg Miranda'yı kaçırarak hayatında değişiklik yaratma isteğinde bulunmuştur fakat onu tutsağı yaparak kendi üzerinde yapabileceği farklılıklara izin vermemiştir.

Niki'nin köylülerin zulmünü yaşamak zorunda kalması duygusal anlamda yabancılaşmasına sebep olur ve varoluşsal sancılar çekmesine yol açar. Böylece sıkışıp kaldığı delikte kendini yeniden tanımlamayı başarır. Suyun ve benliğin keşfi daha önce Niki'nin boyun eğme zorunluluğu olan kumda gerçekleşmiştir. Kum hem onu esir etmiş hem kendini bulmasına yardımcı olmuştur. “Özgürlüğünü yitirerek ruhsal bir dönüşüm içine girer. Kum duvarları içinde kapana kısılması ve köylülerin onu insanlıktan çıkarması bu dönüşüme girmesini sağlar” (Marroum, 2008, s.144). Benliğe ulaşması beklenmedik ve belirsiz bir yolculukla başlamıştır. Fiziksel ve zihinsel baskıya maruz kaldığı bu disiplinli toplulukta hapsolması ve rastlantı eseri bu köye gelişi bu yolda karşılaştığı zorluklardır.

Yeni benliğini kumda yaşayarak bulur. Değişen dünyada, gerçeğin şeffaflaşması ve bireyin kendini keşfi roman boyunca anlatılır. “Kumda tutsaklığa katlanan Niki “yeni bir çöl topluluğunda”, alternatif bir gerçekliğin olduğu bir yerde, önceki norm ve geleneklerden sıyrılarak ortaya çıkmaya başlar. Bu onun “kendinden emin ve umutlu” olmasını sağlar ve böylece yeni kimliğini yeni bir toplumda gösterebilir” (Dovale, 2013, s.99). Önceki hayatında rutinin tekdüzeliğine hapsolmuş, anlamsız bir varoluş içinde olan Niki değişen çevresiyle kumda kendini keşfetme yolunda adımlar atmaya mecbur kalmıştır.

Kaybolduğu, hatta öldüğü düşünülen Niki ilk kez yaşadığını hisseder. Hapsedilmesi ironik bir şekilde onu özgürleştirir. Kumdan su çıkartabilmesi ise onun için nadir görülen bir böcek keşfetmekten daha önemlidir. Suyu çıkartabilmesi ve kadının hamileliği aynı zamana denk gelir ve Niki için orada kalmayı cazip hale getirir. “...ilerleyişi vazgeçtiği şeylerle ölçülebilir- matarası, kamerası, saati, böcek koleksiyonu, batılı giyiniş tarzı ve ayrılma arzusu. Kazanımları duygusal bağıllık ve ruhsal özgürlüktür” (Erens, n.d. s.13). Bıraktıkları materyaller dünyasına aittir. Elde ettikleri ise ruhsal gelişiminin bir parçasıdır.

Köylülerin yaptıkları işin sonucunu görememeleri onların yabancılaşmalarına neden olur. Bundan dolayı keyif almazlar, hayatta kalmak için çalışmak zorundadırlar.

Niki ancak yaratıcı tarafıyla bir mekanizma icat ettiğinde kendisiyle gurur duyar ve buluşunu herkese göstermek ister. Tıpkı başta istediği yeni bir tür böcek keşfedip ona adını vermek gibi şimdi de yaratıcısı olduğu bir mekanizma onu heyecanlandırır. Abe'nin kahramanı bir arayış içerisinde. Bulduğu, aradığı olmasa da halinden hayli memnundur. Bu yolculukta sadece suyu değil, kendini de bulmuştur. “Kumlardaki değişim, aynı anda adamın da değişimi idi. Kumların altından suyla birlikte, bir diğer kişiliğini bulup çıkarmıştı belki de” (s.170). Yolculuğu sadece Tokyo'dan kum tepelerine yaptığı fiziksel bir deneyimden öte bilincinin derinliklerine inme şansını yakaladığı bir tecrübeye dönüşmüştür. Kum varoluşunun gerekliliklerini sorgulamasını sağlamıştır.

Kumdan çıkan su gibi bilinçdışına inerek farklı bir düşünüş tarzına yönelir. Bilime dayanmaktan vazgeçmeyecek ama buna başka bilgi biçimlerini de dahil edecektir. Dünyayı kumun içinden görmeye başlar. Orda zamanını sürekli dış dünyayı düşünerek geçirir kum ile bütünleşir. Hayatı siyah beyaz algılamayı bırakır, değişik renklerin varlığını fark eder. Köylülerin salt kötü olmadıklarını anlar, davranışlarının nedenleri algılar. “Çukurun içindeyken aynı zamanda dışında olabilmek gibi bir şeydi bu. Geriye dönüp şöyle bir baktığında, çukuru bir bütün halinde görebiliyordu. Mozaiklerin neye benzediğini, araya biraz mesafe koyup bakmadıkça kolay kolay anlaşılamazdı. İyice yakından bakılırsa, daha iyi anlamak bir yana, parçaların arasında kaybolup gitmek işten değildi” (s.169).

Son kaçma girişiminde karga için tuzak kurduğu mekanizmaya “Umut” adını verir. Artık tek umudu budur. İronik bir isim koysa da kendini keşfetmesi bu düzenek sayesinde olmuştur. Önceden köylülerden su isteyebilmek için çalışmak zorundayken suya ulaşabilir hale gelmesi onu özgürleştirir. Bu ona güç verir. Artık köylülerden aşağıda değil onlarla eşitlenmiştir. Aralarındaki düşmanlık da böylece sona ermiştir. Keşfini birilerine anlatma telaşıyla yanıp tutuşur. Köylülerle iletişim kurma ihtiyacı onun bu topluma aidiyet duymasına neden olur. “Kaçmak için acele etmesine gerek yoktu. Elinde tuttuğu gidiş-dönüş biletinin hem gidiş hem dönüş kısımlarını kendi dolduracaktı. Ayrıca kurduğu düzeneği birilerine anlatmak için de dayanılmaz bir istek duyuyordu. Köylülerden daha iyi dinleyici bulamazdı. Bugün olmasa da yarın, birilerine anlatacaktı mutlaka. Buradan nasıl kaçacağını ertesi gün de düşünebilirdi” (s.172). Önceden köylülere yardım etmeyi istemezken şimdi onların kaderi için endişe duymaktadır. Keşfi sayesinde verimliliği vurgulayan iş disiplini benimser. Akıllı ve

azmini kullanarak çölde en çok ihtiyaç duyulan suya erişimi sağlamıştır. Bunun için kas gücünün gerekmemesi onu köylüler karşısında daha önemli bir konuma getirir. Artık heyecanlı ve coşkuludur. Kendisini bu topluluğun bir parçası gibi hissetmeye başlamıştır.

Yıllarca esaret altında yaşamak zorunda kalmış ama sonunda özgürlüğünü elde etmeyi başarmıştır. Artık gitmeyi değil kalmayı istemektedir. Burada çıktığı zorlu iç yolculuk onu iyileştirmiş, yeniden doğmasını sağlamıştır.

Romadaki diğer karakter olan kadının önceki durumu hakkında fazla bilgi verilmez. O, zaten bireysel farkındalığa ulaşmış biridir. Adamı olduğu gibi kabul etmesi bunu gösterir. Kadın kum fırtınasında eşi ve çocuğunu yitirmiş olsa da bu durum onu köyden kaçma fikrine yakın tutmamış, aksine ölümler onu kuma bağlamıştır. Kadının kum temizlemedeki özverisi ve kuma bağlılığı köye olan sadakatiyle açıklanabilir.

Niki'nin onu çalışmaktan alıkoymasına rağmen hiçbir zaman görevlerini bırakmayı düşünmez. Onun kaçma planlarına müdahil olmaz. Kendini hayatın akışına bırakmıştır. Yaşadığı hayatı kabullenmiştir ve dışarısının kumlardan pek bir farkının olmadığını bilincindedir. Bu yüzden alıştığı yeri bırakmak istemez. Bir yandan da kocası ve çocuğunun ölümünü soğukkanlılıkla kabullenmiş olan kadın, evini ve kalbini Niki'ye açmaya hazırdır. Kumda yaşamın gerekliklerini kavramış ve tek başına tüm işleri üstlenmenin zorluğunun farkına varmış olan kadın Niki'nin gelmesini bu nedenlerden ötürü büyük bir sevinçle karşılamıştır.

Abe'nin romanlarında kadınlar çoğunlukla savunmasızdır. Erkek karakterlerin zulmüne rağmen onları sevmeye devam ederler (Cassegard, 2004, s.11). Kadın dış etkenlerden kolayca etkilenmez. Adamın onu hor görmesi, ona iyi davranmaması kadının ona olan sevgisinde bir değişikliğe neden olmaz. Aksine kadının adama insani yaklaşımı sayesinde adam kadına bağlanmaya başlar. Kadın adamla yeni bir hayata hazırdır. Yeni doğacak çocuklarıyla geleceğe umutla bakmaktadır. Adamın gidecek ya da kalacak olması belli değildir. Adam kadın hastaneye gittikten sonra bir süre daha kum tepelerinde yaşamaya karar vermiştir. Kadın adamın köye gelmesiyle mutlu hissetmiş ve kendine yetebildiği için adama ya da köylülere muhtaç olmamıştır. Kendi gücünün farkındadır ancak duygusal yönü eksik kalmıştır. Kocasını kaybettikten sonra beraber vakit geçireceği, sevdiği birinin yokluğunu onu üzer. Artık tek eksiği budur. Niki'nin gelmesiyle bu yönünü de tamamlamış olur.

Kadın kendi değerinin farkındadır. Adamın onu sadece dışarı çıkmak için kullanmak istemesine kızar. Adamı sever, onunla birlikte olur fakat adamın onu zorlamasına izin vermez. O güne kadar çölde problemsiz yaşamıştır. Kendine güveni ve saygısı tamdır. Adamı sevmekle birlikte bu güven ve saygıdan ödün vermeyecektir.

İncelenen romanlarda *Koleksiyoncu*’daki Miranda *Kumların Kadını*’ndaki Niki’den daha yüksek bir farkındalıktadır. İkisi de bireyleşme adımlarını sırasıyla geçmiştir ancak Miranda’nın bu yönde daha bilinçli olduğu söylenebilir. Tutsakken Clegg’in ona istediği her şeyi sunmasıyla okumaya, sorgulamaya daha açık bulunması bunu açıklar. Kendisiyle ve geçmişiyle yüzleşmesini günlük tutarak gerçekleştirmesi onun gelişimini sağlamıştır. Yaşama tutunma isteği onu bu denli olumsuz koşullar altında-kapalı tutulduğu bodrum katında- dahi farkındalığa ulaşmasına yardımcı olmuştur. Bu sayede eksik yanlarını görmesiyle beraber önceden kendisini herkesten üstün gören genç kıza göre yücelmiştir. Miranda’nın onu delicesine seven Clegg tarafından ölüme terk edilmesi onun hapsedildiğinde dönüştüğü kişiyi gerçek hayatta deneyimleyememesine neden olmuştur. Bütünlüğe ve bireysel farkındalığa ulaşsa da bunu fiziksel olarak yaşayamadan ölür.

Niki değişen çevresi sayesinde fiziksel gücün her şeyden üstün olduğu zorlu şartlar altında değişmeye mecbur kalmıştır. Kum tepelerindeki yoksunluk onu eksik yönlerini fark etmeye yönlendirmiş ve daha dengeli biri hâline getirmiştir. Devlet tarafından aranıp bulunmayı beklemesi fakat terk edildiğini anlaması onu kendiyle baş başa bırakır. Aklından sürekli kaçma planları kurarken çölde karşılaştığı kişiler, yaşadığı deneyimler onu fark etmeden değiştirmeye başlar. Kaçıp kurtulmak istediği bu yerde benliğini bulur. Kendisini keşfetmesiyle hayatının kontrolünü ele geçirmiştir. Kum tepelerinin şehirden çok farklı olmadığını ama kendisi için tutsaklıktan yuvaya dönüştüğünden habersizdir. Kadınla giderek daha iyi anlaşması, kumdan suyu bulması ve bu uğraşının ona değer katması bütünlüğe kavuşmasına yardımcı olmuştur.

5.9.Koleksiyoncu ve Kumların Kadını Romanlarında Modernizm- Bireyleşme İkilemi

İncelenen iki roman da 1960’lı yıllarda yazılmış modernist roman özelliklerini taşır. Her iki romanda da modern kentin hızı, baskısı altında ezilen bireyin yalnızlaştığı ve değersizleştiği görülür. Kentte iletişim kuramayan Clegg ve Niki böceklerle ilgilenir.

Bir şeye sahip olabilme arzusundadırlar. Hayatlarında hiçbir şeyleri yoktur. Toplumun onları önemsizleştirdiği bir düzende kendilerini ifade etmek için bir alan açmışlardır.

Kentte hayatın çok hızlı akması bireyi yalnızlaştıran, değersizleştiren bir durum yaratır. *Koleksiyoncu* romanında Clegg gibi insanların anlaşılmadığı ve toplumdan izole edildiğini görürüz. Kendini yalnız hisseden Clegg’in bireyleşmesi çok zorludur. Toplum tarafından anlaşılmaya çalışılmayan, bir kenara itilen biri olduğundan kendini ifade alanı bulamaz. “Hakkımda bir şeyler biliniyor olmasından hep nefret etmişimdir, nedendir bilmem kendim anlatmak istemişimdir her zaman; yani bunun için hikayeler icat etmeyi kastediyorum” (s.36). Clegg, toplumun kendisine benzeyen insanlar hakkındaki düşüncelerinden şikayetçidir, o kendisini ifade ederek daha iyi yansıtacağını ve varoluşunu anlamlandıracağını düşünür. Clegg’in tek istediği anlaşılmaya arzusudur. Miranda da bundan yoksundur. “Öbür insanlar gibi beni sevmenizi de beklemiyorum, bütün dileğim mümkün olduğu kadar beni anlamayı denemeniz ve yapabilirseniz biraz olsun hoşlanmanız” (s.52).

Clegg toplumdan onay görmemiş, kendi duygularını ifade edememiş biridir. Yaşadığı toplum ise maddi güce sahip, başarılı insanları takdir eder. Miranda eğitilmiş ve orta sınıfa mensup bir aileden gelir. Clegg eğitimsiz ve maddi imkânı yetersiz olduğundan toplumda kendine yer bulamaz. Piyangodan bir anda para kazanınca zenginleştiği için toplum tarafından değer göreceğini düşünür.

Frederick Clegg Miranda ile yaşayacağı hiyerarşik düzenin olduğu bir dünya tasarlar. Modern dünyanın küçük bir portresini yaratır. Yaşadığı dünyada fark edilmeyen Clegg kendi yarattığı evrende Tanrı rolüne bürünür. Gücü elinde bulundurarak kuralları koyar. Her detayı hesaplayabildiği kontrolün kendinde olduğu bir yer kurmuştur. O da modern dünya gibi mekanik bir düzen yaratır. Sözünden çıkmaması için Miranda’yı bodruma kilitler. Güç Clegg de olsa da Miranda’yı yönlendirmekten acizdir. Clegg kendisini Miranda’dan aşağı görür. Modern birey kendisini yetersiz görür.

Fowles Çoğunluk ve Azınlığı temsil eden Clegg ve Miranda’yı farklı bölümlerde romanın sesi yaparak onları birbirinden iyice ayırmış olur. Çoğunluğun kontrolü elinde bulundurduğu sistemde Clegg’in yetkisi keyfidir. Fowles *Aristos* adlı eserinde toplumun refahı ve birlikteliği için Azınlık ve Çoğunluğun üzerine yapışan kimliklerden ayrılması sağlanması gerektiğini belirtmiştir. Bu eşitsizlik kontrol

edemediğimiz bir düzeydedir. “hepimiz de eşit insan haklarıyla doğmakla birlikte, eşit doğmadığımızı ve hiçbir zaman da doğmayacağımızı kabul etmedikçe; Çoğunluk eğitilip yanlış bir varsayıma dayanan aşağılık olmak duygusundan ve Azınlık eğitilip eş ölçüde yanlış bir varsayıma dayanan biyolojik üstünlüğün bir varoluş durumu olduğu görüşünden kurtulmadıkça-oysa gerçekte bir sorumluluk durumudur-daha doğru ve daha mutlu bir dünyaya hiçbir zaman varamayacağız” (Fowles, 2014, s.4). Miranda’nın kendini sürekli olarak üstün görmesi Clegg’in modern dünyada yaşadıklarıyla benzerdir. Miranda’nın Clegg gibileri anlamaya çalışmaması nedeniyle yalnızlığa terk edilen bu kişilerin bireyleşme yolunda ilerlemeleri çok zordur. “Çoğu gibi kibirli değildi, yine de göze çarpıyordu. Özellikle kendimi ifade edemediğimde veya yanlış bir şey yaptığımda takındığı iğneleyici ve sabırsız tavırlarında bunu görebilirdiniz” (s.46). Azınlık yani seçkin olanlar kendilerinden farklı olanlar tarafından rahatsız edilmeden dünyadaki yerlerinin tadını çıkarmak isterler. Para, yiyecek, giyecek gibi konularda endişelenmeleri gerekmediğinden istediklerini yapabilirler ve istedikleri kişi olabilirler. Bu seçkin kesin büyük ihtimalle doğum yoluyla bunu elde etmişlerdir ve yaşamları boyunca bu yaşam tarzını deneyimlemişlerdir. Çoğunluk azınlıktan farklıdır ve onlar gibi olmak ister (Hneusheva, s.33)

“Modernizm farklılıklarından çok benzerlik üzerinde durmakta, birçok farklı toplumun varlığını inkâr etmemekte, ancak evrensel bir süreç olan modernleşmenin sonucunda farklılıkların törpülenip benzerliklerin artmasıyla bütün toplumların birbirlerine yaklaşacaklarını, tüm toplumların benzeşerek homojenleşeceğini varsaymaktadır” (Huntington, 1971, s.289). Modernite hem özgürleştirici hem kısıtlayıcıdır. Bireylerin seçme hakkı olması fakat bu seçimlerin kontrollü bir şekilde bireye sunulması birbirinden farklı olmayan düşüncelere sahip bireyler yaratır. “Caliban da Yeni Kitle’ye tipik bir örnek değil tabii. Kesinlikle çağıdışı (pikaba “gramafon” diyor). Ayrıca kendine güvensizliği. Bu insanlar kendilerinden utanç duymazlar. Babamın ellerine bir TV ve araba geçmeye görsün, hepsi kendilerini ötekilere eşit, hatta daha üstün görürler, dediğini anımsıyorum. Ama ta derinlerde Caliban da onlardan biri; onda da farklı olana duyulan kini, herkesin aynı olması istediğini sezme olası” (s.233).

Miranda orta sınıf klişelerine göre yaşamasına rağmen bu sınıfa bağlı kalmak istemeyip kendini aşmak ister. Clegg’e bir şeyler öğretmek için çabalar. Fakat onun

Shakespeare'in Caliban'ının modern versiyonu olduğunu çok geçmeden anlar. “Bütün öğleden sonra yeniden Shakespeare'in *Fırtına*'sını okudum. Bütün bu olaylardan sonra, artık gözüme bütünüyle farklı görünüyor. Shakespeare'in Caliban'ına duyduğu acımayı ben (kin ve tiksintinin yanı sıra) kendi Caliban'ıma duyuyorum. Yarım yaratıklar” (s.268).

Clegg'in Miranda'ya âşık olduğunu sanması aslında onun sahip olma arzusundan gelir. Gücü sahip olduklarıyla ölçer. Miranda'yı egemenliği altındaki bir nesne olarak görür, onun için çok değerli olması mülkiyeti altında olmasını değiştirmez. “Hepimiz elde edemeyeceğimiz şeyleri arzularız. Sağlıklı bir yetişkin olabilmek için bunu kabullenmek gerek” (s.75). Modern dünyanın insanları sürekli tüketime yönlendirilir ve elde ettikleri ürünlerle kısa süreli de olsa mutlu olduğu inancına kapılır. Clegg de Miranda'yı sahip olduğu bir nesne olarak görür, Miranda'nın varlığıyla daha mutlu bir kişiye dönüşür. Ondan sıkıldığında ve onu kaybettiğinde ise hemen başka bir nesnenin/kadının peşine düşer. Yaşayan kişilere önem vermez sadece dış güzellikle ilgilenir. Clegg duygusuz bir insandır modern toplumdaki insanlar gibi. Âşık olduğu kadın öldüğünde bile üzülmez. “Yaratıcı olmayan insanlara yaratma fırsatı tanınırsa ortaya kötü insanlar çıkar” (s.257). Toplumsal hiçbir bağı olmayan, insana dair tüm duygulardan uzak, dünyaya ve kendine yabancılaşmış biri haline gelir. Modern dünyada bencil, duygusuz ve yabancılaşan insan da Clegg'e benzerdir.

“Güç, insanı yoldan çıkarır” derdi hocalarımın biri. Üstelik Para Güç'tür” (s.27). Paranın en büyük güç olduğu modern kapitalist dünyada bireyin en önemli değeri para haline gelmiştir. Para bireyin insani niteliklerini kaybetmesine sebep olur. Clegg de piyangodan para kazandığında kendini daha güçlü hisseder. Fakat toplum onu yine de kabullenmez. “Paranız olmadığında, zengin olunca her şeyin değişeceğini sanırsınız hep. Hakkım olandan fazlasını ya da aşırı olan herhangi bir şey istemedim, Londra'daki otelde, personelin sadece görünüşte saygılı davrandıklarını düşünebilirdik; ama aslında, bu kadar paramız olup da ne yapacağımızı bilemiyor olmamızdan ötürü bizi adam yerine koymuyorlardı. Bana hâlâ, görüntümün altında eskiden neysem o, yani bir kâtip muamelesi yaptılar” (s.13). Çok parası olduğunda fakat bununla ne yapacağını bilemeyen Clegg toplum tarafından küçümsenir. Miranda modern kapitalist dünyada her şeyin para için yapıldığını bilir. İlk başta Clegg'in kendisini kaçırmamasının fidye istemek ya da tecavüz etmek için olduğunu düşünür.

Tutsaklığa terk edildiği mahzende her türlü olanağa sahip olan Miranda modern bireyi temsil eder. Clegg, ona her dilediğini alsa da kimseyle iletişim kuramadığı ve özgür olmadığı için sahip oldukları yeterli gelmez. Çaresizliği onu anılarına tutunmasına sebep olur. Modern birey de yaşadığı toplumda istediklerini elde etse bile üzerinde bulunan baskı nedeniyle adeta bir kapana kısılmış gibidir. “Günümüzde insanlar her şeyi hemencecik elde etmek istiyorlar, arzularını canları çektiğinde hiç beklemeden tatmin etmenin peşindeler ama ben onlar gibi değilim, daha eski kafalıyım geleceği kurmak ve her şeyin zamanla gelişmesini beklemek hoşuma gidiyor” (s.110). Clegg modern bireyin isteklerinin farkındadır.

Miranda kendini beğenmiştir ve kendi sınıfına ait olmayan kişilere tepeden bakar. Bu özelliğiyle gerçekleri göremez. “Eğitimsizden ve cahilden nefret ediyorum. Kendini beğenmişten ve sahteden nefret ediyorum. Kıskançtan ve kızgından nefret ediyorum. Kabadan, sıradandan ve alçaktan nefret ediyorum. Kalın kafalı ve küçük olmaktan utanç duymayan bütün kalın kafalı ve küçük insanlardan nefret ediyorum. G.P.’nin Yeni Kitle dediği insanlardan; arabaları, paraları, TV’leri, aptal bayağılıkları ve aptal, yaltakçı, burjuva bozuntusu sonradan görmelikleriyle bu yeni sınıftan nefret ediyorum” (s.230-231). Miranda kendi inandıkları dışında başkalarının düşüncelerine karşı duyarsızdır. İnsanı anlamaktan uzaktır.

Modern dünyanın yarattığı en önemli gerçeklerden biri tüketimdir. İnsanın doğayla iletişiminin kopması, kendiyle olan ilişkisini de sekteye uğratar. “Her şeyin kokuşması. Her şeyin bayağılaşması. Babamın insanlardan kaçtığı zamanlarda dediği gibi, kırsal yörenin ırzına geçilmesi. Her şeyde kitle üretimi. Her şeyde kitleleşme” (s.215). Miranda modern toplumu eleştirse de bu kokuşmaya neden olan faktörlerden biri de onun ait olduğu sınıftır.

Clegg ve Miranda arasındaki ilişki efendi ve köle gibidir. Modern dünyada kişinin farkına varmadığı düzenin bir temsilini *Koleksiyoncu*’da görebiliriz. Bu ilişki güce dayanan, iktidarın toplum üzerinde gösterdiği kuvvete benzer. Clegg Miranda’nın temsil ettiği sınıftan hoşnut değildir. Toplumda dışlanmasının, yer bulamamasının sebebi Miranda gibi insanlardır. Onun üzerinde güç uygulayarak kendini onlardan üstün görmeyi amaçlar. Miranda’nın mensup olduğu sınıfın ötekileştirdiği Clegg, Miranda’yı kaçırarak onların hâkim olduğu dünyada rollerin değişmesini sağlar.

Miranda'nın yalnızca yirmi yaşında olması onun bireyleşme yolunda aydınlanmasını sorgulamamızı sağlar. Jung'a göre bireyleşme yaşamın ikinci yarısında deneyimlenir. Miranda'nın yaşadığı çevreden alınıp tutsak edilmesi ve normal hayatta çok fazla iletişim kurmayacağı çoğunluğa ait Clegg ile zaman geçirmesi onun bireyleşme aşamalarındaki arketiplerle karşılaşmasını mümkün kılmıştır. Miranda Clegg'in kendisini değiştirmeye çalıştığını düşünürken aslında kendisi Clegg'i değiştirme çabası içindedir. O da modernizmin savunduğu ilerleme düşüncesini kendinde barındıran etrafındakileri değiştirme ve iyileştirme gücünü elinde bulunduran bireyi temsil eder.

Miranda Clegg için arzu nesnesidir. Modern dünyada anlaşılmadığından Miranda'yı elde ederek bunu gidermeye çalışmayı amaçlar. Miranda'ya fiziksel çekim hissetse de kadınlara yaklaşımı sorunludur. Bu da onun yetiştirilme tarzı, ailevi yapısından ileri gelir. Arzu nesnesi olan Miranda'nın aynı zamanda Clegg'in toplum tarafından izole edilmesinin sembolü olması ikisinin ilişkisini zorlaştırmıştır. Miranda kaçmak için Clegg'e karşı kucaklayıcı olsa da Clegg bunun kendisine karşı duyduğu sempatiden kaynaklanmadığını anlar. Miranda karşısındakini anlamaya çalışmaz. Onun eğitim düzeyi, mensubu olduğu sınıfı, ekonomik düzeyi dünyaya karşı gözlerini kapatmasına neden olmuştur. Modern toplum Clegg gibi kişilerin anlaşılmamasına neden olarak onları yalnızlaştırır, değersizleştirir. Modern toplumda ancak yüksek bilinç seviyesine varmış birey bu bariyerleri aşabilir ve bireyleşme sürecini deneyimleyebilir. Miranda kapalı tutulduğu mahzende genç yaşında aydınlanmalar yaşayıp bireyleşme yolunda personasını ayırt etmeyi, gölgesiyle yüzleşmeyi, animusuyla bütünleşmeyi başarması bireyleşmeye yakın olduğunu düşündürür. Clegg'i önceleri anlayamayıp daha sonra onun geçmişinden kurtulamayacağını ve içinde masumiyet barındırdığını fark etmesi onun Clegg'i şeytandan ibaret görmemesi bireyleşme yolunda ilerlemesini sağlamıştır.

Kumların Kadını romanında kumun teknik açıklaması çok detaylı yapılıdır. Modernizmin bilim ve teknolojinin önemine inanır. Niki de kuma bilimsel yolla yaklaşır. Fakat çölde karşılaştığı kum onun bildiğinden farklıdır ve zorlu emeğin acımasızlığını gösterir. İşlerinin sonucunu görememeleri köylüleri yabancılaştırır. Bir gün önce küredikleri evleri ertesi gün eski haline döner. "Kum asla dinlenmezdi. Sessiz ama kesin bir şekilde yeryüzünü istila ediyor, onu yok ediyordu" (s.17). Çölde yaşayıp işi kum küremek olan insanlar ise köle olarak görülür. Her gün aynı işi yapan köylüler,

sonu olmayan bir döngü içindedirler. Yaşadıkları kumdan çukurlar ise onlara değer vermeyen sistemin dayatmasıdır. Herkesin eşit olduğu bu düzende hepsi benzer çukurlarda yaşar, aynı işi yapar, işleri karşılığında su, yiyecek alır. Köylülerin iş koşullarıyla modern dünyadaki benzer özellikler gösterir. Kendi başlarına çukurlarını temizlemeleri modern insanın iş arkadaşlarıyla olan belirsiz, mesafeli ilişkilerinden farksızdır.

Zamanın daha hızlı geçmesi ve kendini meşgul tutmak için çalışmaya başlaması Niki'yi mutlu eder. Modern kentte hayatın temposu o kadar hızlıdır ki Niki çöle geldiğinde zaman bir türlü geçmez. Ancak toplumun dayattığı gibi kum küremeye başladığında oradaki hayatı düzene girer. “Kış uykusuna yattığını düşünmek kulağa hoş geliyordu ama iyice köstebeğe dönüp bir daha gün ışığına çıkma hevesini kaybetmiş olmasındı sakın?” (s.154). Kum çukurunda kendisini işe vermesiyle çöle alışmaya başladığını düşünse de oradan çıkmak için kaçma planları yaptığını aklında çıkarmaz.

Hem şehirdeki hem de köydeki sosyal yapı bireyi topluluğa bağlayan bir düzen içerir. “Biz ‘köyünü sev’ düsturuna çok bağlıyızdır” (s.33). “Köyünü sev” ideolojisi ile amaç üretkenliği arttırmaktır. Toplumsal bağlılık yaratılarak köylülerden maksimum verim almak amaçlanır. Köylüler üzerindeki kontrol onların sürekli izlendiği yangın kulesi tarafından sağlanır. “İşe başlarsak hemen getirirler. Birileri yangın kulesinden dürbünle sürekli etrafı gözetliyor” (s.106). Sürekli gözlem altında olduklarını bildiklerinden kaçmaya çalışmaktan ya da kargaşaya sebep olmaktan kaçınırlar. Uçsuz bucaksız kum tepelerinde olmalarına rağmen devamlı takip edilen köylüler modern kenti oluşturan sınırlara sahiptirler.

Niki devlet tarafından sağlanan kimliğin değerli olduğunu düşünür. “Bir hukuk devletinde yaşadığına göre, yardım gelmesini beklemek, en doğal hakkıydı” (s.70). Sosyal varlığının geçerliliğini sağlayan kimlik belgelerini hayatının en önemli parçalarından gören Niki bunların varlığının tanınmadığı bir ortamda kendini eksik hisseder.

Niki köyde kendisini kısıtlanmış hisseder ve buradan kaçmak ister. “Bir gözün içine hapsolmuş, tekdüze bir yaşam” (s.51). Onun görüşüne göre bireyin hak ve özgürlükleri vardır. Köydeki hayat anlamsız gelir ve şehir hayatında kendini daha değerli hissettiğini düşünür. Fakat Niki gibi şehir hayatından, sosyal çevreden kopmuş, iletişim kuramayan kişilerin artık geri dönebilecekleri bir evi yoktur. “Eskiden, yurttan

kalırken beslediğim bir sokak köpeği vardı. Böyle tüy yumağı gibi bir şey. Yaz gelince bile kolay kolay tüy dökmüyordu. Bakması bile insanı deli ediyordu. Ben de sonunda tüylerini kırmaya karar verdim. Neyse, sıra kırılan tüyleri atmaya gelince bizim köpek başladı ulumaya. Tüy demeti ağzına aldığı gibi yuvasına koştu. Herhalde tüyleri de kendisinin bir parçası sanıyordu. Bırakıp gitmeye gönlü elvermiyordu” (s.52). Niki de anlattığı hikayedeki köpek gibidir. O da şehir hayatından kendi isteği dışında alıkondduğunda şehirle kendini ayrılmaz bir bütün olarak gördüğünden bu ayrılığı istememiş ve ne olursa olsun eski hayatına dönmek istemiştir.

Köylüler köyün yok oluşunu önlemek ve yaşayanların hayatını korumak için görev üstlenirler. Onları yasalarla belirlenmiş herhangi bir kurum denetlemese de disiplinli bir topluluk yaratılmıştır. Köylülerden dördünün benzer şekilde giyinmesi, onların Niki’yi kum çukuruna yerleştirmesi onların bu düzende yetki sahibi görevlilerden olduğunu düşündürür. Köyde yaşayanların özgürlüklerine müdahalede bulunurlar, kimilerinin evinde daima merdiven bulundurarak daha iyi koşullarda yaşamalarına etki ederler. Merdivenin kaldırılması ise kum çukurlarını hapse çeviren düzeni gösterir. Modern sistemin halkına uyguladığı sınırlayıcı gücü vurgulayarak otoriter rolünü gösterir. Köylüler görevlinin önderliğinde katı bir düzende yaşarlar. Görevlilerin sürekli takibi altında geceleri kum temizleme mesailerini sürdürürler. Zamandan bağımsız yaşanan bu çölde yaşamın akışı, çalışma saatleri, uyuma saatleri belirlenmiştir. Emeklerini esaret sayan birkaç köylü dışında diğerleri modern toplum bireyi gibi görevlerini baskı altında olmadan kendi istekleriyle yaptıklarını düşünerek yaşamaya devam ederler. Köylüler tarafından kurulan bu sistemde su, yiyecek, gazete ve erkeklerin olduğu çukurlara alkol ve sigara dağıtımı yapılır.

Kurumlar bireyin gelişimini ve kendini tanımasını engeller. Niki şehirdeki hayatının, modern toplum kurallarının kişiyi kontrol ettiğini anlar. “Başkalarının güneşine karşı duyulan, neredeyse dokunaklı bir sabırsızlık ve kıskançlık” (s.72). Modern toplumun bireyin ışıltısını söndürmesi ve onun özelliklerini elinden almasıyla birey toplumun bir parçası haline gelir. “Bu gri ırkın mensupları, kendileri dışında birilerinin, kırmızı, mavi ya da yeşil fark etmez, gri dışında herhangi bir renge sahip olabileceğini düşündüklerinde bile dayanılmaz bir kendinden nefret hissine kapılırlardı” (s.71). Tokyo’da iş arkadaşlarının farklılığa tahammülü olmadığını, herkesin aynı olması gerektiğini düşündüğünü söyler.

Niki'nin ve kadının hayvan adlarıyla betimlenmesi onları insanlıktan çıkararak nesneleşmelerine neden olan otoriter sistemi gösterir. “Koltuk altlarından ipler geçirilen adam, bir yük gibi tekrar çukura indirildi” (s.146). Niki'yi ve çölde yaşayan insanları sadece kum küremeye yarayan araçlar olarak gören görevliler onu köyden kaçmaya çalışırken yakalamış ve ona sanki bir hayvanmışçasına yaklaşmışlardır. Kumda yaşayanların isimsiz olması ise insanların kişilik özelliklerinin silikleşmesini ve onların emek üreten araçlardan ibaret olduğunu anlatır.

Niki'nin önce boyun eğdirici gücüyle karşılaştığı kum, daha sonra suyun keşfinin öznesi olmasıyla onunla ilgili düşüncelerini değiştirir. Önceleri sefalet kaynağıyken şimdi kendini bulmasına yardımcı olmuştur. Keşfi varlığını daha anlamlı kılar. Bunu toplumdan bağımsız kendi başına oluşturması değerini fark etmesini sağlamıştır. “Hala çukurun içinde olmasına rağmen, sanki yüksek bir kulenin tepesine tırmanmış gibi hissediyordu” (s.169). Keşfini köylülere duyurmak istemesi onu köylülere yaklaştırmıştır.

Kuma geldiğinden köylülerle hiç ilgilenmez, onun tek ilgilendiği böceklerdir. Modern bir şehirli olarak bir yabancı gibi köye gelmiştir. Niki kendisini köylülerden ve kadından üstün görür. Beraber yaşamak zorunda olduğu kadının düşüncelerine önem vermez. Ancak kumda vakit geçirdikten sonra onların sorunlarını görerek anlamaya başlar. Suyun keşfiyle sadece kendi hayatını değil onlarınkini de iyileştirmeyi amaçlar.

Şehirde rutin ve sakin bir hayat sürer. Kumun durağanlığa ve kalıcılığı reddetmesine imrenir. “Peki, durağan hal varlık için vazgeçilmez miydi? O tiksindirici rekabeti başlatan da sabit kalmaktaki ısrarımız değil miydi? Sabit olmayı bırakıp kendimizi kumun akışına bırakırsak rekabet de ortadan kalkacaktı” (s.17). Modern toplumda hayat hızlıdır fakat insanların değişmek, gelişmek istememesi onları sabit kılar.

Niki yaşamın çok hızlı aktığı kentte yalnızlaşmış, kendini değersiz hisseden biridir. Bunun için adını yaşatmak, yok sayılan varlığını kanıtlamak için yeni bir böcek türü keşfetmek ister. “Modern insanın ölümsüzlüğü bu dünyada aramasının yollarından birisi de kalıcı eserler bırakmak olmuştur” (Bırol, 2011, s.38). Önceden önemli gördüğü kentin zaman geçtikçe bir şey ifade etmemesi ve kum tepelerinin de modern kent ile benzeşen yönlerini görmesi onu geri dönmekten vazgeçirmiştir. Çölde kadınla kurduğu yakınlık ve keşfi onun kendini değerli hissettirmiştir. Kum tepelerinin yükselip alçalması

görüntüsü adete şehir gökdelenlerini andırmaktadır. Kentte anlaşılmayan Niki çölde onu olduğu gibi kabul eden kadın sayesinde bireyleşme yolunda emin adımlar atmayı başarmıştır.

SONUÇ

John Fowles'un *Koleksiyoncu* eseri ve Kobo Abe'nin *Kumların Kadını* eseri Carl Gustav Jung'un bireyleşme kavramı çerçevesinde incelenmiş edebiyatın psikolojiyle olan kuvvetli bağının altı çizilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma Jung'un bireyleşme olgusu kapsamında roman karakterlerinin yeni benliklerini bulmak için çıktıkları sıkıntıları ve bu amaçla geçtikleri yolları, karşılaştıkları arketipler bağlamında incelemeye çalışmıştır. Bireyin gelişiminin ancak farkındalıkla olacağı gösterilmiştir. Her iki eserde de hem bilinç hem bilinçdışına ait unsurlar karakterlerin gelişiminde rol oynamıştır. Modern kentin, modern çağın bireyin üzerinde yarattığı baskı nedeniyle kişinin koca kalabalıklarda anlaşılmadığını hissetmesiyle yalnızlaşması bireyleşme yolunda zorluklarla karşılaşmasına neden olur.

Jung her bireyin hayattaki asıl amacının bütünlüğe kavuşmak olduğunu ve bu uğurda sıkıntılar çekmesi gerektiğini belirtmiştir. Bireyleşme sürecinde gelişimin sağlanması için hataların yapılması kaçınılmazdır. Kişi kendini rahatsız hisseder ve bunu gidermek için çaba harcar. Sancılı olan bu süreçte bireyin topluma uyum sağlamak için takılan maske olan personanın farkına varması, bilinçdışına itilmiş karanlık yönü olan gölgeyle karşılaşması, erkeğin dişil yanı anima, kadının eril yanı animusun kabulüyle kendiliğe giden yolu deneyimlemesi gerekir.

Koleksiyoncu romanının anti kahramanı Clegg *Kumların Kadını*'ndaki erkek karakter Niki'nin anti tezi konumundadır. Clegg kendini bulma yönünde hiçbir gelişim göstermeyip ve önüne gelen fırsatları kaçıırken, Niki kaçmaya çalıştığı kum tepelerinde psikolojik bir büyüme yaşayarak benliğini bulur. Her ikisi de kendilerine öz farkındalık fırsatı sunan, evlerinden ayrı farklı, bir ortamda uzunca bir süre geçirmelerine ve benzer süreçler yaşamalarına rağmen sonuç iki karakterde de aynı olmaz. Arayış içinde olan karşılaştıkları arketipleri anlayabilir ve uygun şekilde kullanabilirlerse kendini gerçekleştirebilme yolunda ilerleme sağlayabileceklerdir. İkisi de birilerini sevmeye yetisinden yoksunken Niki'nin sonunda aradığı aşkı bulması onun kendindeki eksik yönleri tamamlamasına yardımcı olmuş ve bireyleşme sürecinde önemli adımlar atmasına neden olmuştur. *Koleksiyoncu*'da ise hayatında aslında değişim isteyen Clegg'in bu yolda saplantılı bir şekilde âşık olması nedeniyle bireyleşme süreci hastalıklı arayışından öte bir yere gidememiştir.

Eserlerin ikisi de yakın tarihlerde farklı coğrafyalarda yazılmış birbirlerine benzer karakterler bulundurur. Ana erkek karakterlerin böcek bilimiyle ilgilenmesi ve iki romanın da tutsaklık ekseninde var oluşu dikkat çeker. Tutsaklığın bireyliğe giden yolda önemli bir rol oynadığı, kişinin geçmişini, ilişkilerini, aile yapısını, sosyal hayatını, düşüncelerini sorgulamaya yol açtığını söyleyebiliriz. Her ne kadar farklı özgeçmişe sahip olsalar da Miranda, Niki ve kumdaki kadın bireyleşeme yolunda önemli adımlar atarlar. Clegg ise düşünsel anlamda kendiyle baş başa kalamadığından ve sürekli geçmişi sorumlu tuttuğundan bireyleşeme sürecinde başarısız olur.

KAYNAKÇA

- Abe, K. (2020). *Kumların Kadını*. (çev. Barış Bayıksel). İstanbul: Monokl Yayınları.
- Akdemir, N. (2012). *Japon Edebiyatında Varoluşçuluk Akımı Etkileri*. Yayınlanmış Tez: Ankara Üniversitesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı.
- Aktay, Y. (2008). Kavramsal Açından Modernizm ve Postmodernizm'e Bakmak. *Hece Dergisi*, c. 138/139/149. (s.8-16).
- Allen, W. (1970). The Achievement of John Fowles. *Encounter*. 35, 64-67.
- Bae, M. (1987). *The search for selfhood in the novels of John Fowles: A Jungian interpretation*. Yayınlanmış Tez: Central Missouri University, Department of English.
- Beatty, P. (1982). *John Fowles's Clegg: Captive Landlord of Eden*. *Ariel* 13(3), s.73-81.
- Barnum, C. (1978). *Archetypal Patterns in the Fiction of John Fowles*. Yayınlanmış Tez.: Georgia State University.
- Bernstein, J. M. (1991). *Theodor W. Adorno and the Culture Industry: Selected Essays on Mass Culture*. London and New York: Routledge.
- Birol, A. (2011). *Bir Modernizm Eleştirisi Olarak Şiddet-İktidar İlişkisi: Dövüş Kulübü*. Yayınlanmış Tez: İstanbul Üniversitesi, Kamu Yönetimi.
- Bly, R. (1988). *A Little Book on the Human Shadow*. San Francisco: Harper One.
- Bobroff, G. (2020). *Carl Jung*. (çev. Hilal Dikmen). İstanbul: İlksatır Yayınevi.
- Bolton, C. A. (1998). *Science and Fiction in the Work of Abe Kobo*. Yayınlanmış Tez: Stanford University, Department of Asian Languages.
- Borich, P. (1993). *The Tensial Nature of John Fowles: Existentialist and Moralist*. Yayınlanmış Tez: Lakehead University, Department of English.
- Brown, M. J. (2013). *The Liminal Subject in the Work of Abe Kobo*. Yayınlanmış Tez: University of Georgia

- Cassegard, C. (2004). *Fear, desire and the ideal of authenticity: antinomies of modernity in the works of Abe Kobo and Martin Heidegger*. Africa & Asia. 5, 3-24.
- Cahill, D. A. (2009). *The Struggle for Identity in Modernity; Japan, the West and Beyond*. Yayınlanmış Tez: Seton Hall University, Department of Asian Studies.
- Campbell, J. (1973). *The hero with a thousand faces*. New Jersey: Bollingen Series.
- Dechert, D. A. (1986). *John Fowles: The Craft of his Fiction: A Critical Study of Technique in Four Novels*. Yayınlanmış Tez: The Florida State University, Department of English.
- Dovale, M.J. (2013). *Postwar Japan's Hybrid Modernity of In-Betweenness: Historical, Literary, and Social Perspectives*. Yayınlanmış Tez: California State University, Asian and Asian American Studies.
- Eddins, D. (1976). John Fowles: Existence as Authorship. Contemporary Literature. 17. (204-222)
- Edinger, E. (1992). *Ego & archetype: Individuation and the religious function of the psyche*. Berkeley: Shambala Publications.
- Erens, P. <http://www.filmreference.com/Films-Str-Th/Suna-No-Onna.html>
- Fordham, F. (1997). *Jung Psikolojisinin Ana Hatları*. (Çev. Aslan Yalçınar). İstanbul: Say Yayınları.
- Fordham, F. (1999). *Jung Psikolojisi*. (çev. Aslan Yalçınar). İstanbul: Say Yayınları.
- Fowles, J. (2014). *Aristos Yaşam Üzerine Notlar*. (çev. Serdar Rifat Kırkoğlu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fowles, J. (2020). *Koleksiyoncu*. (çev. Münir H. Göle). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Geçtan, E. (2014). *Psikanaliz ve Sonrası*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gibeau, M. L. (1996). *Transforming Self and Society: Surrealism, Marxism and their Integration in the Early Works of Abe Kobo*. Yayınlanmış Tez: University of Hawaii, East Asian Languages and Literatures.

- Giddes, A. (2010). *Modernite ve Bireysel-Kimlik Genç Modern Çağda Benlik ve Toplum*. (çev. Ümit Tatlıcan). İstanbul: Say Yayınları
- Gordon, R. (2000). *Dying and creating: A search for meaning*. London: Society of Analytic Psychology.
- Gürol, E. (1977). *Carl Gustav Jung*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Gürses, İ. (2007). *Jungçu Arketip Teorisi Bağlamında Tasavvufi Öykülerin Değerlendirilmesi: Simurg Örneği*. T.C. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c.16 (s.1).
- Hall, C. S., & Nordby V. J. (2016). *Jung Psikolojisinin Ana Çizgileri*. (çev. Ender Gürol). İstanbul: Cem Yayınevi.
- Hermann, S. (1997). *The Visionary Artist: A Problem for Jungian Literary Criticism*. The San Francisco Jung Institute Library Journal 16(1). 35-68.
- Hillman, J. (1996). *The soul's code: In search of character and meaning*. New York: Random house.
- Hneusheva, C. (N.D). *Psychology in the Novels by John Fowles*.
- Hockley, L. (2004). *Film Çözümlemesinde Jungçu Yaklaşım*. (çev. Simten Gündeş). İstanbul: Es Yayınları.
- Holyoak, I. C. (2010). *A Dialectic of Distance: Emancipation in Kobo Abe's the Woman in the Dunes*. Yayınlanmış Tez: Purdue University.
- Huntington, S. P. (1971). The Change to Change: Modernization, Development, and Politics. *Comparative Politics* 3, 283-322.
- Isekenmeier, G. & Bayer, G. (2018). *Recollecting John Fowles*. (çev. Bob Goosman). LitVerlag. <https://eds-p-ebsohost-com.lproxy.yeditepe.edu.tr/eds/ebookviewer/ebook?sid=31ed6332-2107-4493-97c8-19f7eb8480c5%40redis&vid=0&rid=1&format=EB> adresinden erişildi.
- Jacobi, J. (1973). *The Psychology of C. G. Jung*. (çev. Ralph Manheim). New Haven: Yale University Press.

- Jacobi, J. (1974). *Complex, archetype, symbol in the Psychology of C.G. Jung*. (çev. Ralph Manheim). New Jersey: Princeton University Press.
- Jung, C.G. (1931). *The Aims of Psychotherapy*. Collected Works.
- Jung, C.G. (1966). *Two essays on analytical psychology*. New Jersey: Princeton University Press.
- Jung, C.G. (1968). *Archetypes and The Collective Unconscious*. New Jersey: Princeton University Press.
- Jung, C.G. (1971). *Psychological Types*. (çev. R.F.C. Hull). New Jersey: Princeton University Press.
- Jung, C. G. (1975). *The Structure and dynamics of the psyche*. New Jersey: Princeton University Press.
- Jung, C.G. (1991). *Psyche and Symbol: A Selection from the Writings of C.G. Jung*. New Jersey: Princeton University Press.
- Jung, C.G. (1997). *Analitik Psikoloji*. (çev.Ender Gürol). E.Gürol (ed.), Giriş, (s.9-92). İstanbul: Payel Yayınları.
- Jung, C.G. (1999). *Keşfedilmemiş Benlik*. (çev. Canan Ener Sılay). İstanbul: İlhan Yayınevi.
- Jung, C. G. (2001). *Anılar, Düşler, Düşünceler*. (çev. İris Kantemir). İstanbul: Can Yayınları.
- Jung, C.G. (2016). *İnsan ve Sembolleri*. (çev.Hatice Mukaddes İlgün). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Jung, C.G. (2016). *Maskülen Erilliğin Farklı Yüzleri*. (çev. Didem Gamze Erdinç). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, C.G. (2016). *Feminen Dişiliğin Farklı Yüzleri*. (çev. Tuğrul Veli Soylu). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, C.G. (2016). *İnsan Ruhuna Yöneliş*. (çev. Engin Büyükinâl). İstanbul: Say Yayınları.

- Jung, C.G. (2017). *Ruh İnsan, Sanat, Edebiyat*. (çev. İsmail Hakkı Yılmaz). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Jung, C.G. (2019). *Kişiliğin Gelişimi*. (çev. Duygu Olgaç). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Karadeniz, A. (2008). Modernizmden Postmodernizme Gençlik ve Gelecek Kurgusu. *Hece Dergisi*, c. 138/139/140 (s.227-232).
- Kaplan, A. B. (2015). *Arketipal Topoğrafyaların Sinematik Düzlemde İncelenmesi: Örnek Film Analizi Dark City*. Yayınlanmış Tez: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon ve Sinema Anabilim Dalı.
- Korucu, A. A. (2006). *Ridder Haggard'ın Romanlarına Arketipsel bir Yaklaşım She, Ayesha: The Return of She, Wisdom's Daughter ve She and Allen*. Yayınlanmış Tez: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kumar, A. (2011). *Landscape, Allegory, and Historical Trauma in Postwar Japanese Cinema: Recapitulating Existential Horror in Onibaba (1964) and Woman in the Dunes (1964)*. Asian Cinema.
- Leigh, L.J. (2011). *Archetypal Psychology, Literature, and Ultimate Meaning*. URAM, c.34 (s.1-2).
- Madachy, J. L. (1974). *The Aesthetic Theory of John Fowles*. Yayınlanmış Tez: Ohio University.
- Marroum, M. (2008). *Water and Sand: The Dialectic of Entropy and Negentropy in Kobo Abe's The Woman in the Dunes*. Concentric: Literary and Cultural Studies. 34 (1). 135-156.
- McGuire, W., & Hull, R. F. C. (1987). *C. G. Jung Speaking: Interviews and Encounters*. New Jersey: Princeton University Press.
- Miller, D. W. (1994). *Calibanity: Gender Relationships in John Fowles's The Collector, The Magus and The French Lieutenant's Woman*. Yayınlanmış Tez: Carleton University, Department of English.
- Motoyama, M. (1995). *The Literature and Politics of Abe Kobo: Farewell to Communism in Suna no Onna*. Monumenta Nipponica. 50 (3), 305-323.

- Nefily, S. E. (1989). *Eros and Thanatos in D.H. Lawrence's Sons and Lovers and Lady Chatterley's Lover and in John Fowles's The Collector and Daniel Martin*. Yayınlanmış Tez: The University of North Dakota.
- Onega, S. (1989). *Form and Meaning in the Novels of John Fowles*. Ann Arbor: UMI Research Press.
- Onega, S. (1996). *Self, World and Art in the Fiction of John Fowles*. Twentieth Century Literature. 42 (1), s. 29-57.
- Oppermann, S. (1987). *John Fowles as a postmodernist: An analysis of Fowles's fiction within metafictional theories*. Yayınlanmış Tez: Hacettepe Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı.
- Palmer, W. (1974). *The Fiction of John Fowles: Tradition, Art and the Loneliness of Selfhood*. Columbia: University of Missouri Press.
- Pennachio, J. (1992). *Gnostic Inner Illumination and Carl Jung's Individuation*. Journal of Religion and Health, 31(3), 237-245.
- Percival, M.B. (1986). *In Consideration of C.G. Jung's individuation process for healing narcissistic woundedness: The pathologies of addiction and multiple addiction*. Yayınlanmış Tez: Union Graduate School, Clinical Psychology.
- Rackham, J. (1972). *John Fowles: The Existential Labyrinth*. Critique 13 (94).
- Saari, J. H. (1974). *Freedom and the Nemo in the Fiction of John Fowles*. Yayınlanmış Tez: Bowling Green State University, Department of Language and Literature.
- Sala, D. (2010). *Desert as Revealer of Contradictory Truths in Dino Buzzati's The Tartar Steppe and Kobo Abe's The Woman in the Dunes*. The Scientific Journal of Humanistic Studies.
- Sambur, B. (2005). *Bireyselleşme Yolu, Jung'un Psikoloji Teorisi*. Ankara: Elis Yayınları.
- Samuels, A., Shorter, B., Plaut, F. (1993). *A critical dictionary of Jungian analysis*. London: Routledge.
- Sebti, N. (1992). *Existentialism and writing: A multi-critical approach to John Fowles*. Yayınlanmış Tez: University of Massachusetts, Department of English.

- Smith, C.D. (1990). *Jung's Quest for Wholeness: A Religious and Historical Perspective*. New York: Suny Press.
- Snider, C. (1991). *The stuff that dreams are made of: A Jungian interpretation of literature*. Ashville: Chiron Publications.
- Stephens, G. (2009). *Sisyphus in the Sand Pit*. Kinema.
- Stevens, A. (1983). *Archetypes: A Natural History of the Self*. New York: Quill.
- Stevens, A. (1999). *Jung*. (çev Ayda Çayır). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Ukray, M. (2015). *Jung Psikolojisi*. Ankara: Yason Yayınları.
- Wert, W.f. (1979). *Levels of Sexuality in the Novels of Kobo Abe*. The International Fiction Review. 6 (2), 129-132.
- Whitmont, E.C. (1964). *Guilt and Responsibility*.
- Wolfe, P. (1976). *John Fowles Magus and Moralism*. London: Associated Up.